

Rozsądek Uważność Siła Życzliwość Odwaga

Witamy w programie nauczania obywatelstwa cyfrowego i bezpieczeństwa, powstałym w ramach współpracy między firmą Google i Internet Keep Safe Coalition (iKeepSafe.org). Polska wersja językowa została opracowana przez Fundację Szkoła z Klasą.

Materiały, które macie przed sobą, są częścią Asów Internetu, wielowymiarowego programu stworzonego, by nauczyć dzieci umiejętności potrzebnych do rozsądnego i bezpiecznego funkcjonowania w internecie.

Program Asy Internetu daje edukatorom narzędzia i metody, których potrzebują, by móc na swoich lekcjach uczyć o podstawach bezpieczeństwa internetowego i o cyfrowym obywatelstwie. Scenariusze zajęć uwypuklają najważniejsze aspekty uczenia dzieci, jak być bezpiecznymi i skutecznymi obywatelami z sieciowanego świata. Zajęcia są wzbogacone o elementy grywalizacji dzięki Interlandii (g.co/Interlandia), pełnej przygód grze online. Nauka o bezpieczeństwie cyfrowym z Interlandii jest interaktywna i zabawna – jak sam internet!

Oto pięć podstawowych zagadnień związanych z cyfrowym bezpieczeństwem i obywatelstwem, zebranych w Kodeks Asów Internetu:

- **udostępniaj z głową (rozsądek w sieci),**
- **nie daj się nabrać (uwaga w sieci),**
- **chroni swoje sekrety (siła w sieci),**
- **życzliwość jest fajna (życzliwość w sieci),**
- **rozmawiaj o wątpliwościach (odwaga w sieci).**

Do każdego z zagadnień program Asy Internetu oferuje szereg pomysłów na ćwiczenia do przeprowadzenia podczas lekcji. Poszczególne ćwiczenia zazwyczaj przewidziane są na ok. 15–30 minut, ale mogą potrwać dłużej lub krócej, w zależności od wieku dzieci, ich znajomości tematu, wybranej metody pracy i czasu poświęconego na omówienie. W większości przypadków nie ma też znaczenia, w jakiej kolejności zajęcia będą realizowane.

Materiały zostały przede wszystkim przygotowane z myślą o klasach 4–6 szkoły podstawowej, ale będą wartościowe również dla osób pracujących z młodszymi lub starszymi dziećmi. Szczególnie mogą się przydać słowniczki, tematy do klasowych dyskusji i gry. Zachęcamy do eksperymentowania i sprawdzenia, co najlepiej działa w pracy z konkretną grupą dzieci – być może zechcecie przejść przez cały program od początku do końca, a może zagłębicie się w jeden lub dwa aspekty, które najwięcej znaczą w Waszym środowisku szkolnym.

Na końcu publikacji znajduje się wzór certyfikatu dla uczniów, który warto wykorzystać i wręczyć uczniom pod koniec zajęć, a także Kodeks Asów Internetu, który może zawisnąć w sali lekcyjnej lub stać się dla uczniów inspiracją do stworzenia własnego, autorskiego Kodeksu.

Międzynarodowe Stowarzyszenie Technologii w Edukacji uznało program cyfrowe obywatelstwo i bezpieczeństwo za zasób, który przygotowuje uczniów do spełnienia Standardów ISTE dla Uczniów z 2016 roku, i przyznało mu certyfikat Seal of Alignment for Readiness.

Podstawa programowa

Program Asy Internetu jest skorelowany z polską podstawą programową kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej – na etapie edukacji wczesnoszkolnej realizowanej w formie kształcenia zintegrowanego oraz na drugim etapie edukacyjnym obejmującym klasy 4–8 szkoły podstawowej Program realizuje postulat cyfrowej alfabetyzacji uczniów i zawiera treści odpowiadające standardom edukacji: polonistycznej, społecznej, technicznej, informatycznej oraz etyki. Materiał może z powodzeniem być wykorzystywany zarówno na godzinach wychowawczych, jako wprowadzenie do dyskusji dotyczącej cyberbezpieczeństwa i obywatelstwa cyfrowego, jak i na lekcjach wymienionych wyżej przedmiotów.

Ponadto kształtuje kompetencje zawarte w Katalogu kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych w kategoriach:

- etyka i wartości w komunikacji i mediach,
- bezpieczeństwo w komunikacji i mediach,
- prawo w komunikacji i mediach,
- kompetencje cyfrowe,
- mobilne bezpieczeństwo,
- korzystanie z informacji,
- relacje w środowisku medialnym,
- język mediów.

Program Asy Internetu i gra Interlandia to dwa spośród zasobów, które rodziny i pedagodzy mogą wykorzystać do uczenia rozsądnego korzystania z internetu. Dodatkowe materiały do zajęć i przydatne narzędzia znajdują się na stronie **g.co/AsyInternetu** oraz **www.asyinternetu.szkolazklasa.org.pl**.

Spis treści

Przewodnik dla nauczycieli

Materiał 1: Wzór e-maila/listu do rodzica/opiekuna

Materiał 2: Często zadawane pytania

Rozsądek: Udostępniaj z głową

11

Chroń siebie i swoją reputację w sieci.

1. Kiedy się nie dzielić
2. Czyj to jest profil?
3. Jak widzą nas inni?
4. Prywatność w praktyce
5. Miałem/am na myśli coś innego!
6. Jak to przyciąć?
7. Interlandia: Góra Uważności

Uważność: Nie daj się nabrać

33

Trzymaj się z dala od wyłudzeń i oszustw.

1. Przynęta oszustów
2. Kim naprawdę jesteś?
3. O botach
4. Czy to na pewno prawda?
5. Wykrywanie dezinformacji online
6. Interlandia: Rzeka Rzeczywistości

Siła: Chroń swoje sekrety

65

Prywatność i bezpieczeństwo – poważne sprawy.

1. Jak stworzyć mocne hasło
2. Zachowaj to dla siebie
3. Interlandia: Wieża Skarbów

Życzliwość: Życzliwość jest fajna

73

Siła pozytywnego podejścia w sieci.

1. Od bierności do wspierania
2. Jak reagować?
3. ...ale powiedz to życzliwie!
4. Uważaj na ton
5. Słowa i czyny
6. Jak słowa zmieniają znaczenie obrazów
7. Interlandia: Królestwo Życzliwości

Odwaga: Rozmawiaj o wątpliwościach

99

Nazywaj i wzmacniaj odważne zachowania w sieci.

1. Kiedy szukać pomocy
2. Zgłoś to również w sieci
3. Co to znaczy być odważnym?

Materiał pomocniczy: wzór certyfikatu dla uczniów

Materiał pomocniczy: wzór Kodeksu Asów Internetu

110

Wzór e-maila/listu do rodzica/opiekuna

Poniżej znajduje się wzór e-maila lub listu, który można dopasować do swoich potrzeb i wykorzystać, by wyjaśnić rodzicom/opiekunom, jak nowe narzędzia pomagają dzieciom uczyć się podejmowania dobrych decyzji dotyczących bezpieczeństwa i zachowania w sieci.

Droży rodzice/opiekunowie,

kiedy nasze dzieci są małe, robimy co w naszej mocy, aby korzystały z internetu pod naszą opieką, bezpieczne od zagrożeń cyfrowego świata. Kiedy dzieci stają się nastolatkami, nasza rola się zmienia: pomagamy im podejmować bezpieczne, przemyślane decyzje w ich cyfrowym życiu.

W [nazwa szkoły] wierzymy w partnerstwo i przygotowanie uczniów i uczennic klasy [klasa] do tego, by:

- **Myśleli krytycznie** i oceniali wiarygodność stron internetowych, e-maili i innych treści w sieci.
- **Zabezpieczali się** przed internetowymi zagrożeniami, takimi jak nękanie czy oszustwa.
- **Mądrze udostępniali treści w internecie:** decydowali co, kiedy, jak i komu udostępniać.
- **Byli życzliwi i pełni szacunku** wobec innych osób w sieci, a także wobec ich prywatności.
- **Prosilili o pomoc** zaufanych dorosłych w trudnych sytuacjach.

W tym roku będziemy pracować z pomocą Asów Internetu, wielowymiarowego programu stworzonego, by nauczyć dzieci umiejętności potrzebnych do rozsądnego i bezpiecznego funkcjonowania w internecie. Jeden z jego elementów, Interlandia, to gra online, dzięki której nauka staje się interaktywna i zabawna – jak sam internet! Opracowany przez Google we współpracy z edukatorami i ekspertami od bezpieczeństwa online z iKeepSafe.org program Asy Internetu to przyjemne, dostosowane do wieku dzieci doświadczenia edukacyjne oparte na pięciu kluczowych obszarach:

- **Udostępniaj z głową**
- **Nie daj się nabrać**
- **Chroń swoje sekrety**
- **Życzliwość jest fajna**
- **Rozmawiaj o wątpliwościach**

Mądre i bezpieczne korzystanie z technologii pomoże dzieciom lepiej kierować swoim uczeniem się, a naszej szkole – lepiej funkcjonować. Wierzymy, że program Asy Internetu przyczyni się do tego, by wszystkie dzieci z [nazwa szkoły] uczyły się, poznawały świat i były bezpieczne w sieci, zarówno w szkolnych murach, jak i poza nimi.

Proszę o kontakt, gdyby mieli Państwo pytania dotyczące tego programu. Chętnie podzielę się instrukcjami do zasobów, z których Państwa dzieci będą korzystać na lekcjach. Zapraszam również do poznania materiałów dla rodzin, które są dostępne na stronie **g.co/AsyInternetu** oraz **www.asyinternetu.szkolazklasa.org.pl**. Zachęcamy, aby pytać dzieci o to, czym zajmują się w szkole i kontynuować w domu dyskusje podejmowane na lekcjach – kto wie, może także Państwo nauczą się czegoś nowego.

Łączę pozdrowienia
[twój podpis]

Często zadawane pytania

Czy aby zagrać w Interlandię, trzeba zrealizować wszystkie scenariusze lekcji?

Nie – ale zalecamy ukończenie lekcji przed graniem w Interlandię. Gra działa najlepiej, kiedy służy do utrwalania tematów poruszanych na lekcjach, a zabawa jest jeszcze lepsza, gdy uczniowie i uczennice mają możliwość zaangażowania się w dialogi, dyskusje i burze mózgów przed graniem.

Czy do uczestnictwa w programie dzieci potrzebują konta Google?

Nie! Program jest dostępny dla każdego, kto wejdzie na stronę. Nie ma loginów, haseł i e-maili.

Jakie urządzenia są kompatybilne z grą Interlandia?

Interlandia działa na wszystkich urządzeniach mających połączenie z internetem i przeglądarkę internetową. Oznacza to, że niemal każdy komputer stacjonarny, laptop, tablet czy smartfon może być wykorzystany do gry.

Gdzie znaleźć więcej informacji?

- Strona główna programu Asy Internetu to: g.co/AsyInternetu.
- Gra Interlandia znajduje się tu: g.co/Interlandia.
- Konspekt kursu Asy Internetu znajduje się tu: g.co/AsyInternetu.

Czy aby realizować ten program, muszę ukończyć specjalne szkolenie albo być nauczycielem konkretnego przedmiotu?

Każdy nauczyciel może prowadzić ten program. Nie potrzeba dodatkowego szkolenia, chociaż w programie Asy Internetu oferujemy także wsparcie szkoleniowe.

W jakich klasach najlepiej sprawdzi się program Asy Internetu?

Program, gra i materiały zostały stworzone z myślą o klasach 4–6 (9–12 lat). Jednak przy odpowiednim dostosowaniu można wykorzystać te treści w każdej klasie.

W jaki sposób dzieci uczą się z gry?

Gra utrzuca tematy z lekcji, pozwalając na badanie dobrych praktyk w sieci poprzez zabawę i poznawanie interakcji cyfrowych (i ich konsekwencji) w bezpiecznej przestrzeni edukacyjnej.

Czy program Asy Internetu jest zgodny z podstawą programową?

Tak, jak najbardziej. Program Asy Internetu jest skorelowany z polską podstawą programową kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej – zawiera treści nauczania spełniające wymagania szczegółowe edukacji polonistycznej, społecznej, technicznej, informatycznej oraz etyki.

Czy muszę być ekspertką/ekspertem z dziedziny bezpieczeństwa cyfrowego, by korzystać z tego programu?

Nie. Opracowaliśmy program tak, żeby wszyscy nauczyciele mogli z niego korzystać. Co więcej, jeśli chcesz poszerzyć wiedzę o cyfrowym obywatelstwie i bezpieczeństwie, możesz wziąć udział w naszym kursie dla pedagogów: <https://obywatelstwocyfrowe.szkolazklasa.org.pl/>.

Ciąg dalszy na następnej stronie ➔

Czy moi uczniowie i moje uczennice mogą zapisać swoje postępy w Interlandii?

W obecnej wersji nie i raczej się to nie zmieni. Kurs Asy Internetu nie tworzy i nie przechowuje żadnych informacji możliwych do powiązania z konkretną osobą – w tym plików z zapisem stanu gry. To dlatego, że chcieliśmy, by był to kurs dostępny dla wszystkich, bez kont, loginów i haseł.

To dobrze, ale wielu moich uczniów i uczennic jest dumnych z ukończenia gry i z tego, czego się nauczyli.

Dlatego przygotowaliśmy wzór certyfikatu, w który można wpisać imię dziecka i stworzyć osobisty dyplom ukończenia kursu.

Gdzie mogę znaleźć inne materiały dla nauczycieli/nauczycielek?

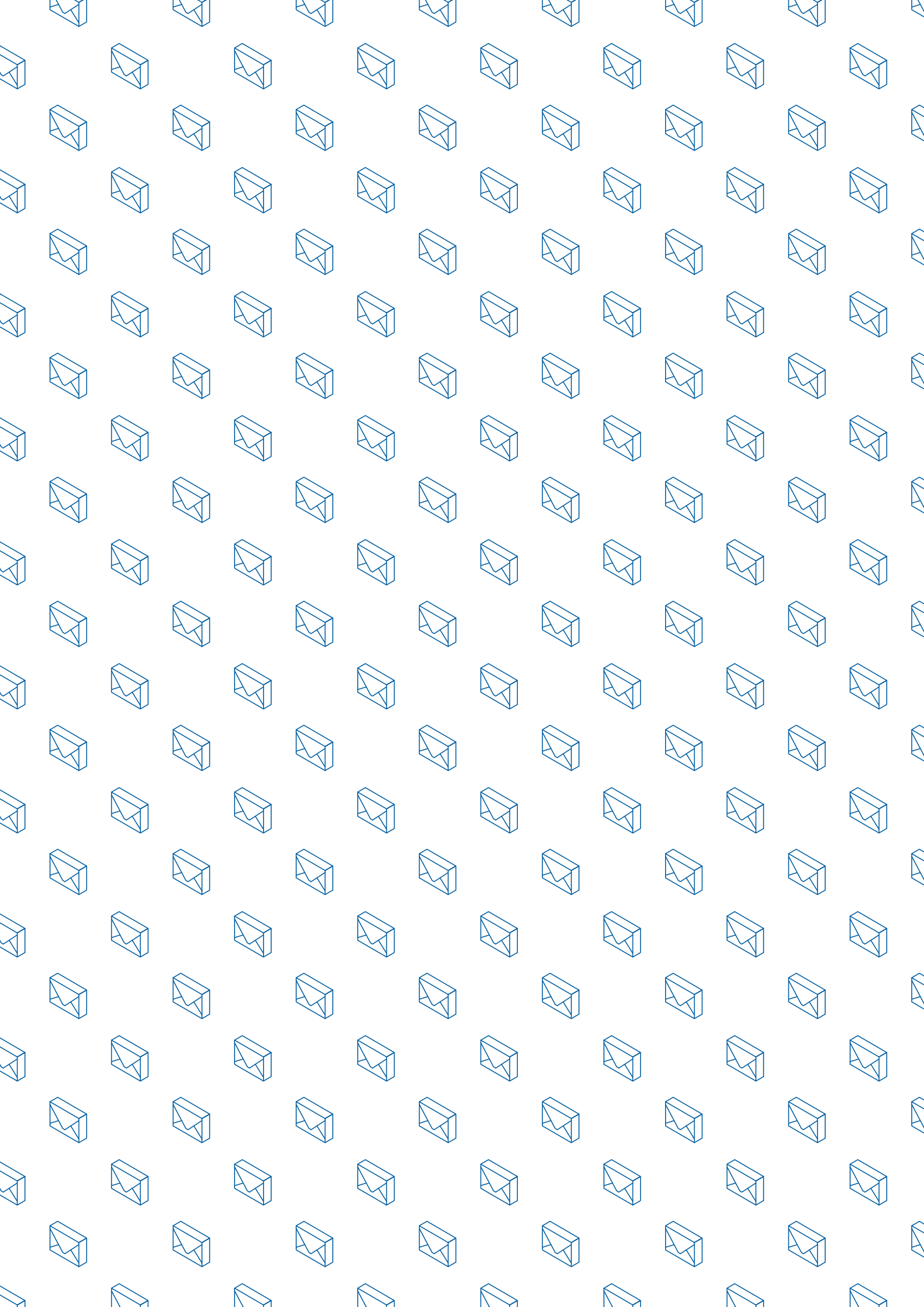
Wszystkie materiały można znaleźć w zakładce „Zasoby” na stronie g.co/AsyInternetu oraz www.asyinternetu.szkolazklasa.org.pl.

Czy istnieje społeczność internetowa, do której mogę dołączyć, żeby wymieniać się pomysłami na tematy związane z kursem i otrzymać wsparcie?

Tak! Fundacja Szkoła z Klasą skupia wokół siebie aktywnych nauczycieli, którzy chcą uczyć lepiej i ciekawiej i być na bieżąco z najnowszymi trendami edukacyjnymi. Często dzielimy się pomysłami, dyskutujemy i wspieramy. Żeby dowiedzieć się więcej o Asach Internetu i innych programach, odwiedź nas na asyinternetu.szkolazklasa.org.pl.

[illegible]

Udostępniaj z głową

Chroń siebie i swoją reputację w sieci

Scenariusze zajęć

1. Kiedy się nie dzielić
2. Czyj to jest profil?
3. Jak widzą nas inni?
4. Prywatność w praktyce
5. Miałem/am na myśli coś innego!
6. Jak to przyciąć?
7. Interlandia: Góra Uważności

Wprowadzenie

Błędy popełnione w sieci mogą na długo popsuć naszą reputację i to, jak widzą nas inne osoby. Dobrze, by młodzi ludzie byli świadomi, że pozornie niewinny wpis zamieszczony dzisiaj może w przyszłości zostać źle zrozumiany.

Poniższe ćwiczenia na konkretnych przykładach pokazują uczniom i uczennicom, jak utrzymać pozytywną reputację w sieci, zarządzając prywatnością i chroniąc osobiste informacje.

Cele dla dzieci

- ✓ **Szanować** prywatność i granice innych, nawet jeśli różnią się od naszych.
- ✓ **Zrozumieć** potencjalne skutki niewłaściwego śladu cyfrowego.
- ✓ **Prosić** o pomoc dorosłych w przypadku trudnych sytuacji.
- ✓ **Stworzyć i utrzymać** pozytywną reputację w sieci.

Słowniczek

Dane osobowe – to wszystkie informacje, które pozwalają Cię zidentyfikować, czyli: imię, nazwisko, adres, numer telefonu, numer PESEL, adres e-mail i tak dalej – to wszystko nazywamy informacjami osobistymi. Szczególną kategorię danych osobowych stanowią dane wrażliwe – dotyczą one zdrowia, przekonań religijnych, orientacji seksualnej czy pochodzenia etnicznego. Warto się dobrze zastanowić, zanim udostępni się takie informacje w sieci.

Interpretacja – sposób, w jaki osoba rozumie przekaz lub pojmuje jego znaczenie.

Kadr – kiedy robisz zdjęcie lub nagrywasz krajobraz, osobę albo obiekt, kadr określa fragment, jaki widzi odbiorca. Twój widz nie zobaczy części, którą zdecydujesz się pozostawić poza kadrem.

Kontekst – informacje, które otaczają przekaz i pomagają go zrozumieć. Kontekst może obejmować miejsce, czas, w jakim przekaz się pojawia, lub to, od kogo pochodzi.

Nadmierne dzielenie się (oversharing) – udostępnianie w sieci zbyt wielu informacji osobistych, danych wrażliwych albo po prostu pisanie zbyt wiele w określonej sytuacji lub rozmowie w sieci.

Prywatność w sieci – szeroki termin. Zazwyczaj używamy go w kontekście możliwości kontrolowania informacji o sobie, którymi dzielimy się w sieci, i tego, kto może je zobaczyć.

Reprezentacja – obraz, symbol lub opis, który dużo mówi (lub wyraża prawdę) o rzeczy, osobie albo grupie.

Reputacja – opinie, wrażenia i przekonania, które mają inni na Twój temat. Chciałbyś, żeby były pozytywne, gdyż mają wpływ na Twoją pozycję w grupie. Reputację buduje się czasem bardzo mozolnie, a można zepsuć bardzo szybko.

Stereotyp – uproszczone, zbyt uogólnione myślenie na temat cech rzeczy, osób lub grup osób funkcjonujące w świadomości społecznej.

Ślad cyfrowy (lub obecność cyfrowa) – Twój ślad cyfrowy to wszystkie informacje o Tobie, które pojawiają się w sieci. Mogą to być zdjęcia, nagrania audio, filmy, teksty, posty na blogach, wiadomości pisane na stronach znajomych. Tak jak zostawiasz odciski stóp, gdy idziesz, to, co wrzucasz do sieci, także zostawia ślad.

Ustawienia – część każdego produktu cyfrowego, aplikacji, strony internetowej i tak dalej, gdzie można zarządzać tym, co się udostępnia, i jak działa nasze konto.

Uczniowie i uczennice poznają, czym są strefy prywatności, łączą się w pary i rozmawiają o nich.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zrozumieć**, jakie informacje powinny być traktowane jako prywatne.
- ✓ **Pamiętać**, że wszyscy zasługują na to, by ich decyzje dotyczące prywatności były respektowane.

Porozmawiajmy

Dlaczego prywatność jest ważna?

W internecie podział na treści prywatne i publiczne nie zawsze jest oczywisty. Warto pamiętać o tym, że nasz profil nie jest przestrzenią prywatną i to, co na nim zamieszczamy, może przedostać się do szerszego grona odbiorców (np. poprzez udostępnianie naszego wpisu przez znajomych lub zrobienie zrzutu ekranu). Treści, którymi dzielimy się w portalach społecznościowych, mogą być potencjalnie widziane i komentowane przez wiele osób. Jeżeli chcemy dbać o prywatność w sieci, warto zastanowić się, gdzie przebiega granica między tym, co prywatne, a tym, co publiczne.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Jeśli chcesz pogłębić dyskusję na temat prywatności, możesz zaproponować uczniom następującą aktywność.

Przygotuj dwie kartki. Na jednej napisz „PRYWATNE”, na drugiej „PUBLICZNE”. Rozwieś je na przeciwległych ścianach sali. Powiedz: „Za chwilę przeczytam opisy różnych sytuacji związanych z komunikacją w sieci. Jeżeli uznacie, że to przykład komunikacji prywatnej, stańcie przy napisie «PRYWATNE», jeżeli według Was to komunikacja publiczna – wybierzcie napis «PUBLICZNE»”.

Przeczytaj opisy sytuacji, a następnie porozmawiaj z uczniami i uczennicami o tych przykładach.

1. Zdjęcie w stroju kąpielowym zamieszczone na portalu społecznościowym (widoczność tylko dla znajomych).
2. Rozmowa z koleżanką na komunikatorze.
3. Rozmowa z dziesięcioma osobami na komunikatorze. Tylko sześć z nich znasz osobiście.
4. Selfie zrobione we własnym pokoju, zamieszczone na portalu społecznościowym.
5. Komentarz do zdjęcia w otwartej grupie (czyli takiej, do której nie potrzebujesz zaproszenia) na portalu społecznościowym.
6. Zdjęcie zamieszczone w zamkniętej grupie na portalu społecznościowym.

Możesz także podać uczniom inne przykłady, spoza świata online: szczoteczka do zębów, miś, tramwaj, nazwisko, ocena z biologii, poglądy religijne, hasło do telefonu, prognoza pogody, zarobki, kieszonkowe koleżanki – i także poprosić ich o ocenę, co jest prywatne, a co publiczne.

Ciąg dalszy na następnej stronie ➔

Proponowane pytania do dyskusji:

- *Gdzie przebiega granica między prywatnym a publicznym? Czy ma znaczenie liczba osób, które mają dostęp do informacji? Czy może łatwość dostępu? A może jeszcze coś innego?*
- *Czy wszyscy ludzie tak samo rozumieją prywatność?*
- *Czy możecie podać przykłady informacji, które były prywatne, ale zostały upublicznione bez zgody osoby, której dotyczą? Jak można się przed tym chronić?*
- *Czy możecie podać przykłady informacji, których upublicznienie może przynieść korzyść lub przyjemność jakiejś osobie?*

Podsumuj dyskusję. Zwróć uwagę na to, że każdy może rozumieć prywatność trochę inaczej i że granice między publicznym a prywatnym nie zawsze są oczywiste, ale warto świadomie decydować o tym, co i gdzie publikujemy.

Powiedz uczniom, że istnieje coś takiego jak ślad cyfrowy.

Twój **ślad cyfrowy** jest tym, co reprezentuje Cię w internecie. To mogą być zdjęcia, nagrania dźwiękowe, filmy, wiadomości, lajki i komentarze na profilach znajomych. W realnym życiu warto być postacią pozytywną i tak samo jest w sieci.

Internet ułatwia komunikację z rodziną i znajomymi oraz z ludźmi, którzy lubią to samo co Ty. Wysyłamy wiadomości, dzielimy się zdjęciami, dołączamy do rozmów w sieciach społecznościowych – czasem nie myśląc, kto inny może je widzieć. Zdjęcie, które dzisiaj wydaje Ci się zabawne i niewinne, może w przyszłości zostać źle zinterpretowane przez osoby, które zobaczą je przypadkiem. Kiedy coś jest w sieci, trudno to usunąć. Pamiętaj:

- Jak wszystko w internecie, Twój ślad cyfrowy może być widoczny dla każdego człowieka na świecie – nawet osób, których nigdy nie spotkałeś/spotkałaś!
- Kiedy coś znajdzie się w sieci, może pozostać w niej na zawsze. Myśl o tym jak o niezmywalnym markerze. Nie da się zetrzeć jego śladów, nawet jeśli zrozumiesz, że chciałeś/chciałaś napisać coś innego.

Wspólnie zastanówcie się, dlaczego prywatność jest taka ważna? Można ją chronić, udostępniając tylko to, czym naprawdę chcemy się podzielić – innymi słowy, uważając, co wrzuca się do sieci. Z jakich innych powodów prywatność może być ważna?

Warto też wiedzieć, kiedy nie należy niczego publikować – nie reagować na czyjś post, nie komentować i nie udostępniać czegoś, co nie jest prawdą. Wszyscy już pewnie słyszeli hasło „pomyśl, zanim napiszesz” – to naprawdę dobra rada. Szanowanie prywatności innych osób polega na myśleniu, co można umieścić w sieci, kto może zobaczyć Twój post, jaki może mieć on wpływ na Ciebie i inne osoby i kiedy najlepiej powstrzymać się od komentowania czy udostępniania.

Tematy do dalszej dyskusji (dzieci mogą też zabrać te pytania do domu i przedyskutować je z rodziną):

- Kiedy można udostępnić czyjeś zdjęcie lub film?
- Dlaczego trudno zachować tajemnicę? Co sprawia, że niektórzy wręcz szukają okazji, żeby dzielić się z innymi „sensacyjnymi” informacjami?
- Czy czasem można zdradzić czyjś sekret?
- Co zrobić, jeśli ktoś dla nas ważny wrzuca do sieci coś, co sprawia, że czujemy, że jest w niebezpieczeństwie? Jeśli czujesz, że trzeba zdradzić ten sekret, to czy należy to tej osobie wcześniej powiedzieć? Czy ta osoba powinna wiedzieć, że się martwisz?

Ćwiczenie

1. Wymyśl sekret

Najpierw pomyśl o jednej rzeczy, której nikt w klasie o Tobie nie wie. Ważne, żeby to był jakiś sekret o Tobie, ale też coś nie bardzo osobistego, czym na pewno chcesz podzielić się z innymi osobami w klasie (można podpowiedzieć uczniom, żeby odnieśli się np. do wydarzeń z dzieciństwa, historii rodzinnych, zainteresowań itp.).

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

W trakcie wybierania informacji o sobie chodź po klasie i upewnij się, że sekrety nie są zbyt osobiste/intymne i nie dotyczą innych osób.

2. Powiedz drugiej osobie

Znajdź w klasie osobę, o której wiesz najmniej i z którą będziesz gotowy/a podzielić się sekretem. Opowiedzcie sobie wzajemnie swoje sekrety. Kiedy skończycie, odpowiedzcie razem na trzy pytania:

- Zdradziłbyś/zdradziłabyś komuś innemu ten sekret?
- Z kim podzieliłabyś/podzieliłbyś się tym sekretem i dlaczego?
- Jak byś się czuł/czuła, gdyby ktoś zdradził Twój sekret bez Twojej zgody?

3. Powiedz całej klasie

Na koniec chętni mogą zdradzić przed całą klasą swój sekret. Warto na forum klasy przedyskutować odpowiedzi na powyższe pytania.

Wnioski

Sekrety to tylko jeden rodzaj informacji, które wolelibyśmy zachować dla siebie i dzielić się nimi tylko z najbliższymi. Kiedy zdradzisz sekret, nie masz kontroli nad tym, kto jeszcze go pozna. Jakie inne informacje powinniśmy uważnie chronić?

- adres domowy i numer telefonu,
- adres e-mail,
- hasła,
- nazwy użytkownika,
- prace domowe i inne dokumenty, które tworzysz.

Uczniowie i uczennice badają zbiór osobistych informacji o fikcyjnej postaci, próbując wydedukować na jego podstawie więcej o tej osobie.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zidentyfikować** sposoby zdobywania informacji o osobach w sieci.
- ✓ **Zastanowić się**, jak oceniamy osoby na podstawie tego, co zamieszczają w sieci.
- ✓ **Określić** prawdziwość tych informacji i zrozumieć różnicę pomiędzy założeniem, opinią i faktem.

Porozmawiajmy

Skąd wiemy to, co (wydaje nam się, że) wiemy?

W internecie da się znaleźć mnóstwo osobistych informacji. Niektóre z nich mogą sprawić, że założymy na czyjś temat coś, co okaże się nieprawdą. Zastanówmy się nad poniższymi pytaniami:

- Czego możemy dowiedzieć się na podstawie czyichś prywatnych informacji?
- Co możemy zgadywać na podstawie prywatnych informacji, choć nie jesteśmy tego pewni?
- Czy w ogóle wiemy, jak zbierano te informacje? Jak można zidentyfikować ich źródło?

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Zbiór aktywności w sieci kilku prawdziwych lub wymyślonych osób. Można wykorzystać karty pracy podczas lekcji albo w ramach pracy domowej poprosić o zebranie przykładów z poniższych źródeł:
  - konta na portalach społecznościowych członków rodziny i sławnych osób, jeśli są odpowiednie dla dzieci w tym wieku,
  - wydrukowane zapisy historii przeglądarki (uwaga, pamiętajcie, że z jednego komputera korzysta czasem kilka osób, więc historia przeglądania może być myląca),
- Notatniki albo urządzenia do przeprowadzenia krótkiego zadania z pisania tekstu.

1. Poznaj informacje o osobie

Jeśli pracujesz z kartą pracy, rozdaj dzieciom jej kopie. Jeśli wolisz kolekcję zgromadzone przez dzieci, wybierz trzy osoby, ułóż informacje o nich jak na kartach pracy i daj każdemu dziecku kopię tych materiałów.

2. Napisz opis

Podzielcie się na grupy, w każdej grupie zajmiecie się jedną postacią. Napiszcie krótki opis swojej postaci, odpowiadający na pytanie: kim Waszym zdaniem jest?

3. Poznaj prawdę

Gotowi? Poniżej odkrywamy prawdę o naszych postaciach (pamiętaj, żeby nie czytać tego tekstu, póki grupy nie skończą opisów).

- Marta jest w ostatniej klasie liceum. W przyszłym roku idzie na uniwersytet, ma w planach studiować inżynierię chemiczną, a potem chce założyć własną firmę. Najważniejsza jest dla niej rodzina, wolontariat, popkultura i moda.
- Paweł jest początkującym graczem w licealnej drużynie siatkówki. Ma szesnaście lat i mieszka w Poznaniu. Ma ośmioletnią siostrę. Najważniejsza dla niego jest siatkówka, sztuka, granie na gitarze i znajomi.
- Kinga ma czternaście lat. Właśnie dołączyła do drużyny piłkarskiej i ma dwa koty. Jest bardzo dobra w zadaniach z techniki, a w weekendy lubi budować roboty. Najważniejsza dla niej jest technologia, jej drużyna, zwierzęta i ich prawa.

4. Dyskusja

W czym mieliście rację, a gdzie się pomyliliście? Dlaczego? Czego się nauczyliście?

Wnioski

Kiedy widzimy posty, komentarze i zdjęcia innych osób, zakładamy na ich temat rzeczy, które niekoniecznie są prawdziwe. Nie znając kontekstu, ciężko czasem trafnie zinterpretować zdjęcie czy tekst. Szczególnie łatwo się pomylić, jeśli kogoś nie znamy. To dlatego, że to, co widzimy w sieci, jest tylko częścią tego, kim ktoś naprawdę jest i co jest dla niego ważne. Może też być tak, że ktoś udaje kogoś innego albo czuje coś tylko w danej chwili i akurat o tym napisze. Nie wiemy, jaki ktoś naprawdę jest ani co czuje, póki nie poznamy go osobiście – i nawet wtedy nie wiemy tego od razu!

2. Czyj to jest profil?

Przeczytaj opis aktywności w sieci każdego z bohaterów ćwiczenia. Po każdym przykładzie napisz krótko, kim Twoim zdaniem jest ta osoba. Co lubi, czego nie lubi, co jest dla niej ważne.

Marta

Zobaczcie jak robię to pod wodą!

Najlepsze sposoby walki z wypryskami.

Mój brat chyba jest kosmitą.

#porażka Mandat za przekroczenie prędkości.

#Studniówka chowajcie butelki dzieciaki! ;)

Konferencja Młodych Projektantów w Akademii Sztuk Pięknych

Paweł

WYGRALIŚMY! Jeszcze tylko jeden przed mistrzostwami.

Nienawidzę dyskotek. #nieide

Paweł jest w: Politechnika, Poznań

10 dowodów, że rodzice próbują zniszczyć ci życie

Paweł jest w: Klub Luna w Centrum

Mój stary i moja siostra są fanatykami wędkarstwa! ;D

Kinga

Kinga jest w: Pizzeria przy Rynku

Nie strzeliłam gola. ech. Przynajmniej był remis.

25 zdjęć szczeniactwów

Nowy Rekord!! Hura! Kocham Gem Jam!!!

Zobaczcie stronę mojej koleżanki! Ten kod to w dużej części moje dzieło.

W końcu widziałam nowy film Spy Wars! OMG genialne!

Uczniowie i uczennice dowiadują się, jak różne osoby – rodzice, pracodawcy, znajomi, policja – mogłyby widzieć postaci z poprzedniego ćwiczenia.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zrozumieć** spojrzenie osób innych niż my sami na to, czy coś/co udostępniamy w sieci.
- ✓ **Rozważyć** konsekwencje udostępniania osobistych informacji. To, co zamieszczasz, staje się częścią Twojej reputacji, być może na zawsze.
- ✓ **Określić** cel, jakim jest aktywne tworzenie pozytywnej obecności w sieci.

Porozmawiajmy

Nowy punkt widzenia

Twój cyfrowy ślad może powiedzieć innym więcej, niż chcesz, żeby wiedzieli – a konsekwencje tego mogą być poważne.

Przyjrzyjmy się profilom z punktu widzenia postaci.

- Myślisz, że chcą, by ktoś znał te wszystkie informacje o nich? Dlaczego?
- Przed kim woleliby te informacje ukryć?
- Jak inni mogą odbierać te informacje?
- Jak inni mogą wykorzystać tę wiedzę?

Różne sytuacje wymagają różnych poziomów zabezpieczeń prywatności. Spojrzenie z innego punktu widzenia jest kluczem do ich właściwego ustawienia.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Kopie fikcyjnych profili ze scenariusza 2 (po jednej dla każdego dziecka).

1. Nowy punkt widzenia

Podzielimy się na grupy. Każda grupa pomyśli o postaci z punktu widzenia różnych osób:

- rodzic/opiekun
- trener/trenerka
- pracodawca
- znajomy
- policjant/policjantka
- reklamodawca
- Ty za dziesięć lat.

Co jest ważne dla dużej literą jako rodzica, dyrektora, trenerki, przyjaciółki i tak dalej? Do jakich wniosków o postaci możesz dojść? Jak wykorzystasz te informacje? Wykreśl informacje, których – twoim zdaniem – postać wolalaby Ci nie ujawniać (lub nie powinna ujawnić).

2. Przedstawcie wnioski

Na koniec każda grupa przedstawia wyniki swojej pracy i wyjaśnia wybory związane z prywatnością.

3. Dyskusja w klasie

Jakie są Twoje główne wnioski po tym ćwiczeniu? Dlaczego informacje, które widzimy, mogą nie odzwierciedlać całej prawdy? Co może się stać, jeśli ktoś wyrobi sobie negatywną opinię o Tobie na podstawie treści, jakie znajdzie w sieci?

Wnioski

Różne osoby mogą zobaczyć te same informacje i wyciągnąć z nich różne wnioski. Nie zakładaj, że ludzie w sieci zobaczą Cię tak, jak Ty się widzisz.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Młodzi ludzie szczególnie często dzielą się w sieci swoimi zdjęciami (robią selfie, fotografują szczegóły swojego wyglądu, wstawiają zdjęcia z wydarzeń, w których uczestniczą wspólnie ze znajomymi). Porozmawiajcie o tym, że nie tylko słowa są komunikatem: jest nim strój, fryzura, tatuaż, postawa, otoczenie.

Klasa omawia cztery opisy sytuacji i zastanawia się, co było najlepszym rozwiązaniem dotyczącym prywatności w każdej z nich.

Cele dla dzieci

- ✓ **Nauczyć się** patrzeć na prywatność z różnych punktów widzenia.
- ✓ **Zrozumieć**, jakie poziomy prywatności są potrzebne w różnych sytuacjach.

Porozmawiajmy

Aby zwrócić uwagę uczniów na to, że różnie postrzegamy kwestie prywatności, poproś ich o wykonanie doświadczenia. Można prowadzić je w parach lub wybrać kilkoro uczniów na ochotników. Uczniowie stają naprzeciwko siebie. Jeden stoi nieruchomo, drugi zbliża się powoli do chwili, w której stojący uczeń powie: „Stop”. Ćwiczenie warto powtórzyć kilka razy, za każdym razem na podłodze zaznaczając ostateczną odległość, na jaką pozwolili się do siebie zbliżyć uczniowie. W omówieniu zwróćcie uwagę na to, że przestrzeń prywatna jest inna dla różnych osób, a nawet inna dla tej samej osoby w różnych sytuacjach. Każdy powinien o niej samodzielnie decydować i ma prawo do tego, aby inni szanowali jego granice.

Kwestie prywatności: co należy zrobić?

Przykład 1:

Twoją koleżankę ze szkoły ugryzł jakiś owad. Na jej brzuchu pojawiła się brzydka wysypka. Nie chce, żeby inni o tym wiedzieli.

- Czy inni mają prawo wiedzieć?
- Czy możesz im to powiedzieć?

Przykład 2:

Ktoś pisze pamiętnik. Ktoś inny przepisuje to i publikuje w internecie.

Czy zachowanie tej drugiej osoby było właściwe?

- Jakbyś się czuł / czuła, gdyby ktoś zrobił coś takiego z treściami, które chcesz zachować w tajemnicy?

Przykład 3:

Ktoś napisał „Dobrych wakacji” na stronie znajomego na portalu społecznościowym. Czy znajomy publicznie ogłosił, że wyjeżdża? Czy chciał, żeby wszyscy o tym wiedzieli?

- Czy są bardziej prywatne sposoby przekazania tej wiadomości?
- Na przykład wiadomość na czacie albo SMS?

Przykład 4:

Znasz osobę, która założyła fałszywe konto na portalu społecznościowym i złośliwie podszywa się pod innego ucznia, np. znajomy dla żartu udaje fajną/fajnego dziewczynę/ chłopaka zainteresowanego randką z mało popularną osobą w klasie, ktoś podszywa się pod osobę znaną w sieci, by zwiększyć zasięg fałszywej informacji (łatwiej lakujemy konta znanych osób). Na takich kontach często znajdują się również prywatne informacje.

- Czy te osoby mają prawo o tym wiedzieć? Czy ktoś powinien o tym powiedzieć nauczycielowi / nauczycielce albo innemu zaufanemu dorosłemu? Jak? Co się wydarzy, jeśli wszyscy będą milczeć? Nie jest jasne, kto stworzył ten profil, ale Ty to wiesz. Czy należy przekazać tę informację zaufanej osobie dorosłej?

Ćwiczenie

Przyjrzyjmy się przykładom i porozmawiajmy o tym, że w każdym z przypadków rozwiązanie dotyczące prywatności mogło być inne. Podzielimy się na cztery grupy, w każdej grupie omówimy jeden przykład, a potem na forum klasy podzielimy się wnioskami.

Wnioski

Różne sytuacje wymagają różnych reakcji online i offline. Zawsze należy respektować wybory innych dotyczące prywatności, nawet gdybyśmy sami zrobili co innego.

5. Miałem/am na myśli coś innego!

Uczniowie projektują spersonalizowane koszulki, używając tylko emotikonów. W ten sposób uczą się, że różni ludzie mogą odmiennie interpretować ten sam przekaz.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Kiedy nosimy t-shirty z logo firm, drużyn sportowych, szkół, muzyków, polityków itp., jesteśmy jak chodzące billboardy. Koszulka pełni rolę komunikatu i środka przekazu.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zadać sobie pytanie:** jak daną wiadomość ktoś może zrozumieć inaczej niż ja?
- ✓ **Mieć świadomość** elementów wizualnych używanych do komunikacji.
- ✓ **Zrozumieć**, że dzieląc się czymś online, współtworzymy media.
- ✓ **Nauczyć się** znaczenia pojęć „kontekst” i „reprezentacja”.

Porozmawiajmy

Czy zdarzyło ci się, że ktoś kiedyś źle zrozumiał coś, co powiedziałaś, zrobiłaś, napisałaś lub opublikowałaś online? Był wściekły lub smutny, więc musiałaś wyjaśnić, że miałeś na myśli coś zupełnie innego?

Czasami ludzie, z którymi się komunikujemy, nie rozumieją naszych intencji, zwłaszcza jeśli nie jesteśmy w tej samej przestrzeni fizycznej. Dzieje się tak dlatego, że interpretacja obrazów i słów zależy od indywidualnych doświadczeń każdego z nas. Wiele komunikatów przekazujemy zupełnie nieświadomie, a to często prowadzi do nieporozumień. Oceniamy ludzi i sami jesteśmy oceniani po ubiorze, fryzurze, a nawet sposobie, w jaki chodzimy i gestykulujemy. Wypowiadanie się na temat osoby, rzeczy lub grupy osób za pomocą obrazów, symboli, konkretnego stylu i wyrazów nazywamy reprezentacją.

Na przykład: widząc online zdjęcie osoby noszącej koszulkę sportową z logo drużyny, w pierwszej chwili pomyślałbyś, że jest fanem tego zespołu i prawdopodobnie miałbyś rację. To dlatego, że większość z nas rozpoznaje koszulki sportowe – kojarzymy ten rodzaj sportowego kodu. Nawet jeśli nie jesteśmy pewni, o który konkretnie zespół chodzi, wiemy, że to prawdopodobnie drużyna sportowa. Ale co, jeśli zobaczysz zdjęcie kogoś w masce śledzia? Co pomyślisz o tej osobie? Jeśli mieszkasz w Gdyni lub jesteś fanem piłki nożnej, to wiesz, że śledź jest maskotką Arki Gdynia. Osoba na zdjęciu założyła śledziową maskę, aby zmanifestować swoje poparcie dla tej drużyny. Jeśli nie znasz kodu kibiców Arki Gdynia, możesz pomyśleć, że maska jest kostiumem na bal przebierańców albo oznacza, że komuś wyjątkowo smakują śledzie.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy „Szablon koszulki” (wydrukowany po jednym dla każdego ucznia).
- Karta pracy „Karta emoji” (można wyświetlić na projektorze lub udostępnić uczniom).
- Markery, kolorowe kredki.
- Taśma klejąca (lub inny sposób, aby rozwiesić rysunki t-shirtów w klasie).

1. Ćwiczenie: opisz siebie za pomocą emotikoniek

Aby było nam łatwiej myśleć o sobie jako o biegłych twórcach treści, będziemy ozdabiać koszulki. Korzystając z pustego szablonu t-shirtu, spróbuj wyrazić siebie tylko za pomocą emotikoniek. Użyj jednej, dwóch lub trzech, ale nie więcej. Możesz kopiować emotikony z „Karty emoji” lub wymyślać własne.

2. Zaprezentuj i opowiedz

W parach spróbujcie zgadnąć, co o Waszych partnerach mówią emotikony na ich koszulkach. Czy Wasze przypuszczenia były trafne, czy też musieliście sobie nawzajem wytłumaczyć, co oznaczają?

3. Czyja to koszulka?

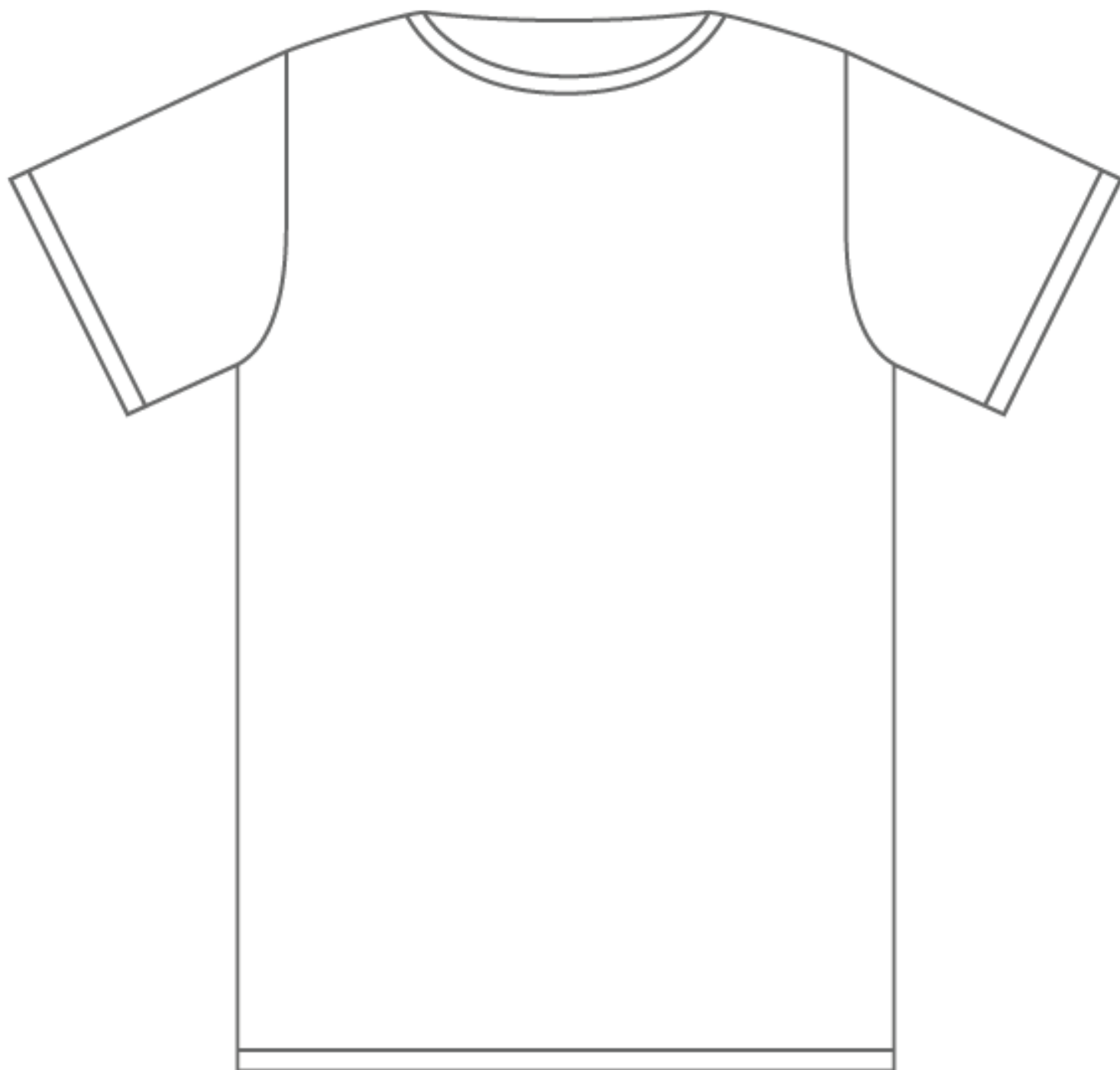
Rozwieście projekty t-shirtów w klasie tak, aby były widoczne dla każdego. Czy potraficie dopasować koszulki do ich właścicieli?

4. Przedyskutuj wyniki

Czy dopasowanie koszulek do kolegów i koleżanek z klasy było trudne czy łatwe? Dlaczego? Co można powiedzieć o koszulkach, które było łatwo dopasować? Czy wiele osób używało tych samych emotikoniek? Czy były takie, których użyła tylko jedna osoba? Czy wszyscy zgadzali się co do znaczenia poszczególnych emoji? Jak kontekst może zmienić znaczenie emoji? Spójrz na emoji dłoni z dwoma palcami. Skąd wiesz, czy oznaczają pokój, zwycięstwo czy numer 2? A jak zinterpretujesz emoji ognia? Czy oznacza niebezpieczeństwo albo wypadek, czy coś/kogoś pasjonującego, popularnego? A może sukces („Wymiatasz!”)? Czy znaczenie zmienia się w zależności od tego, gdzie pojawia się emotikona? (Uśmiechnięte emotikony na Twojej pracy domowej mogą oznaczać, że nauczyciel chwali Cię za dobrze wykonane zadanie, ale w tekście od przyjaciela mogą oznaczać, że jest szczęśliwy lub żartuje).

Wnioski

Jako twórcy przekazów medialnych powinniśmy pamiętać o zasadzie, że zanim opublikujemy wiadomości lub zdjęcia w internecie, warto zatrzymać się i zadać sobie pytanie: „Jak ktoś inny może to zinterpretować? Czy jestem pewien, że zrozumie, co mam na myśli?”. Podobnie, zanim skomentujemy wypowiedzi innych, powinniśmy zadać sobie to samo pytanie: „Czy jestem pewien, że rozumiem, co oznaczają? Po czym mogę się zorientować?”.

5. Karta emoji

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Korzystanie z mediów społecznościowych wiąże się z dokonywaniem wyborów. Najbardziej podstawowy to decyzja co udostępnić, a czego nie. W tym ćwiczeniu pomożemy uczniom spojrzeć na siebie jak na twórców i pokażemy jak decydować, co udostępniać online, a z czego zrezygnować.

Cele dla dzieci

- ✓ **Spojrzeć** na siebie jak na twórcę, a nie tylko odbiorcę.
- ✓ **Zrozumieć**, że twórcy treści medialnych dokonują wyborów co pokazać, a co wyciąć.
- ✓ **Korzystać z kadrowania**, aby zrozumieć, czym się różni przekaz obrazu publikowanego w całości od publikowanego we fragmencie, w celu ukrycia albo zatajenia reszty.

Porozmawiajmy

Twórcy wykorzystujący media wizualne kontrolują, ile informacji udostępniają, stosując kadrowanie. Decydują o tym, co ma się znaleźć w kadrze (co widzimy), a co pozostawić poza jego ramką (co jest niewidoczne). Ukazywanie osób z żabiej perspektywy lub w niekorzystnym otoczeniu może wpływać na ich negatywny odbiór.

W historii wielokrotnie manipulowano obrazem. Zawężano kadr, by nie pokazać tłumów podczas pielgrzymek papieża albo retuszowano zdjęcia, eliminując postaci, które straciły poparcie widocznego na fotografii przywódcy. Tak dobierano zdjęcia, żeby znalazły się na nich radosne albo odwrotnie – agresywne czy oburzone osoby, sugerując w ten sposób charakter wydarzenia.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Pół kartki A4 i nożyczki (dla każdego ucznia).
- Karta pracy: „Co jest w kadrze?” (można wyświetlić na ekranie).

Przeczytaj i omów z klasą każde ćwiczenie, a następnie przedyskutujcie:

1. Kadrowanie

Wszystkie materiały publikowane w mediach są wynikiem szeregu wyborów dokonywanych przez ich twórców. To oni decydują, co należy pokazać, a czego nie, co lepiej wyciąć lub ukryć. Gdy robimy zdjęcia lub nagrywamy filmy, posługujemy się ramką kadru, która oddziela to, co chcemy pokazać, od tego, co decydujemy się pominąć. Aby zrozumieć, jak to działa, weź pół kartki A4 i wytnij ze środka prostokąt, aby utworzyć własną ramkę kadru. Przytrzymaj ramkę na wyciągnięcie ręki i przesun powoli w kierunku twarzy, następnie znów oddal ją od siebie (możesz osiągnąć ten sam efekt, operując zoomem w aparacie). Co obserwujesz, skupiając się tylko na obrazie wewnątrz ramki? Co w niej widzisz, kiedy poruszasz ramkę w poziomie od lewej do prawej? Czy potrafisz tak ustawić ramkę, aby było w niej widać tylko część osób z klasy, a innych nie? Żeby ująć w kadrze tylko niektóre fragmenty ściany, a pozostałych nie? Kiedy kontrolujesz ramkę, jesteś producentem treści. Masz prawo decydować, co pokazać, a co pominąć. To, co zdecydujesz się pozostawić poza ramką, wciąż istnieje w prawdziwym życiu, ale inni ludzie nie będą w stanie tego zobaczyć.

2. Pokazać czy ukryć?

Weź kartę pracy „Co jest w kadrze?” i spójrz na zdjęcie 1A. Jak myślisz, co przedstawia zdjęcie i skąd wiesz, co na nim widzisz? Teraz spójrz na fotografię 1B. W jaki sposób dodatkowy fragment pomógł Ci lepiej zrozumieć, na co patrzysz?

Spróbuj jeszcze raz z obrazkiem 2A. Jak myślisz, co rzuca cień? Jakie dodatkowe elementy obrazka okazały się pomocne? Na zdjęciu 2B znajdziesz więcej informacji. Czy Twoje przypuszczenia były słuszne?

3. Nadmiar informacji?

Mogłoby się wydawać, że im więcej szczegółów, tym lepiej, lecz czy to zawsze prawda? Nadmiar informacji odwraca naszą uwagę od obrazu w głównym kadrze i utrudnia jego zrozumienie. Spójrz na przykład trzeci na karcie pracy. Czasem fajnie zobaczyć, jak coś powstaje. Jednak co by było, gdybyś za każdym razem, gdy oglądasz program telewizyjny czy film, widział obraz ze wszystkich kamer, słyszał dźwięk z każdego mikrofonu i głosy członków załogi, a oprócz głównego ujęcia obserwował plan produkcyjny? Czy sądzisz, że Twój odbiór programu byłby równie pozytywny?

4. Ty decydujesz

Za każdym razem, gdy udostępniasz coś online, tworzysz przekaz medialny. Tak jak producenci filmów lub programów telewizyjnych możesz zdecydować, co zobaczy publiczność – co znajdzie się w kadrze, a co pozostanie poza zasięgiem wzroku, poza ramką.

Wnioski

Jako twórca treści medialnych umieszczasz ramkę kadru wokół tego, co udostępniasz online, aby inni zobaczyli tylko to, co chcesz im pokazać. Pamiętaj o tym, udostępniając coś online, i upewnij się, że informacje osobiste lub prywatne pozostawisz poza ramką.

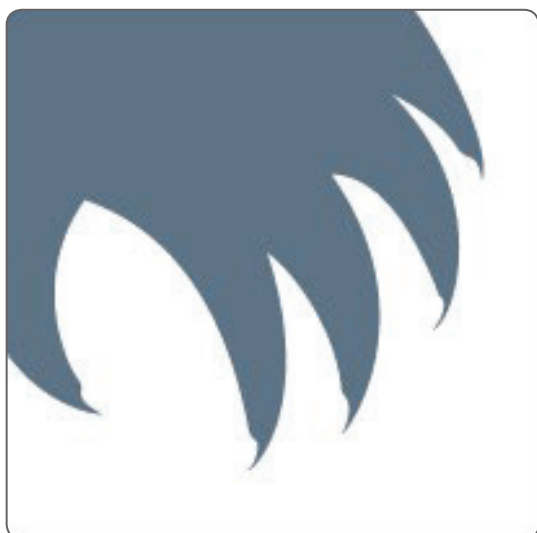
6. Co widać w ramce?

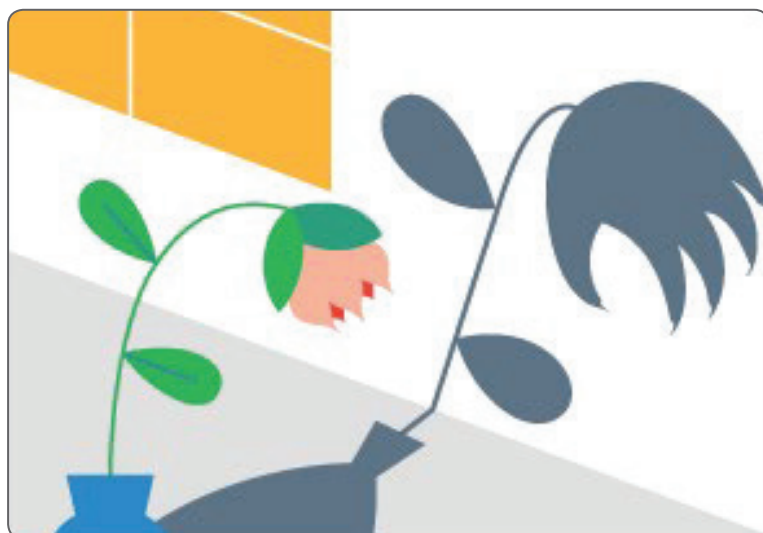
1A

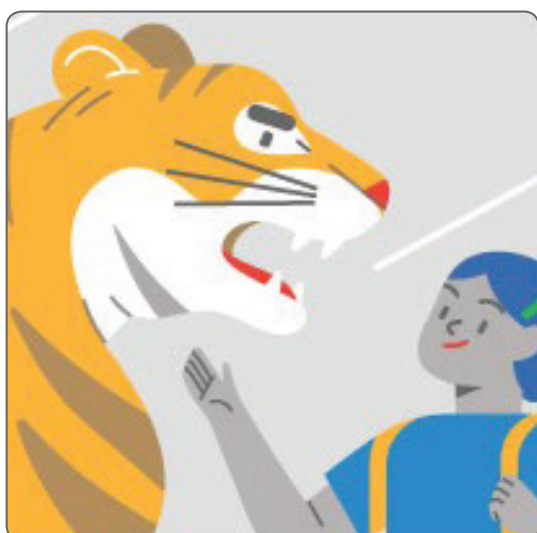
1B

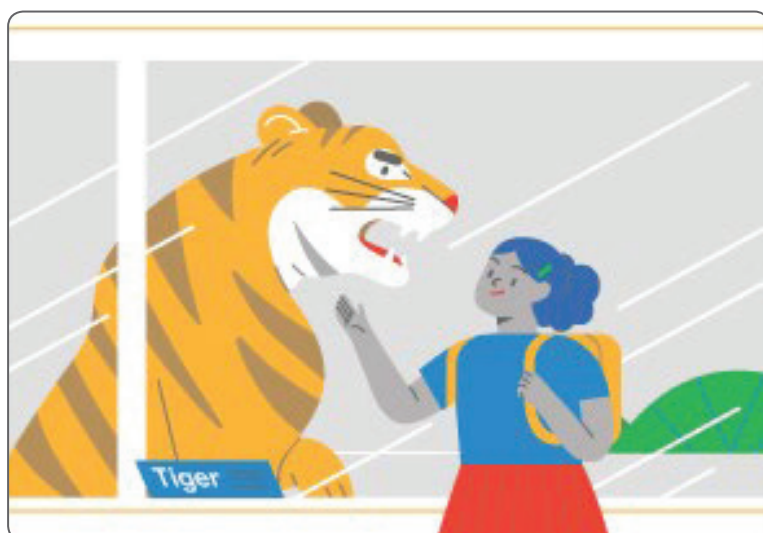
2A

2B

3A

3B

Górzyste centrum miasta w Interlandii to miejsce, gdzie wszyscy się spotykają i gdzie przecinają się wszystkie ścieżki. Ale musisz być bardzo uważny/uważna na to, czym się dzielisz i z kim. Informacja przemieszcza się z prędkością światła, a wśród Twoich znajomych internautów jest ktoś, kto zbyt chętnie się dzieli.

Otwórz przeglądarkę internetową w swoim urządzeniu i odwiedź stronę g.co/GoraUwaznosci.

Tematy do dyskusji

Poproś uczniów i uczennice o zagranie w Górę Uważności i, korzystając z poniższych pytań, zachęć ich do dyskusji o tym, czego się nauczyli. Większość dzieci najbardziej korzysta, gdy gra samodzielnie, ale możesz też połączyć dzieci w pary. Może to być szczególnie wskazane w przypadku młodszych graczy. Które spośród postów udostępnionych w grze najprawdopodobniej udostępniłbyście także w realnym świecie? Dlaczego?

- Opisz przypadek, kiedy przypadkiem udostępniłeś/udostępniłaś coś, czego nie należało.
- Dlaczego, Twoim zdaniem, o jednej z postaci w grze mówi się, że za bardzo lubi się dzielić?
- Opisz charakter tej postaci i to, jak jej działania wpływają na grę.
- Czy granie w Górę Uważności zmieniło Twoje podejście do dzielenia się treściami w przyszłości?
- Co chcesz robić inaczej po tych zajęciach i zagranie w grę?
- Jakie mogą być negatywne konsekwencje udostępnienia czegoś publicznie, nie tylko znajomym?
- Co można zrobić, jeśli przypadkiem udostępni się coś osobistego? A co możesz zrobić, jeśli ktoś przypadkiem udostępni coś bardzo osobistego Tobie?

[illegible]

Nie daj się nabrać

Trzymaj się z dala od wyłudzeń i oszustw

Scenariusze zajęć

1. Przyjęta oszustów
2. Kim naprawdę jesteś?
3. O botach
4. Czy to na pewno prawda?
5. Wykrywanie dezinformacji online
6. Interlandia: Rzeka Rzeczywistości

Wprowadzenie

Ważne jest, by dzieci rozumiały, że treści znalezione w internecie są niekoniecznie prawdziwe i wiarygodne, a nawet mogą wiązać się z próbami kradzieży informacji i tożsamości. Wyłudzenia danych i inne internetowe oszustwa polegają na zachęcaniu użytkowników sieci, by odpowiadali na tajemnicze wiadomości od nieznajomych – albo od ludzi udających znajomych.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zrozumieć**, że coś, co jest w sieci, niekoniecznie jest prawdą.
- ✓ **Dowiedzieć się**, czym jest phishing, dlaczego stanowi zagrożenie i jak można go uniknąć.
- ✓ **Określić** wiarygodność stron i innych źródeł informacji i uważać na manipulacje, twierdzenia bez pokrycia, fałszywe promocje i nagrody i inne internetowe oszustwa.
- ✓ **Stworzyć i utrzymać** pozytywną reputację w sieci.

Słowniczek

Autentyczny – prawdziwy, rzeczywisty, nie fałszywy ani podrobiony.

Bot – bywa nazywany również chatbotem i wirtualnym asystentem. Jest to program, który działa w sieci i automatycznie odpowiada na pytania, wykonuje polecenia (np. informuje, jak dotrzeć do domu znajomego) i proste zadania (np. odtwarza piosenkę).

Catfishing – polega na stworzeniu fałszywej tożsamości lub konta w mediach społecznościowych, a potem sprawieniu, że inni będą dzielić się swoimi prywatnymi informacjami albo uwierzą, że rozmawiają z prawdziwą osobą.

Clickbait – manipulujące treści w internecie, w postach lub reklamach, które mają przykuć uwagę i sprawić, że odbiorcy klikną w link albo wejdą na stronę, co zazwyczaj powoduje zwiększenie wyników oglądalności i, co za tym idzie, zarobków.

Dezinformacja – świadoma i konsekwentna forma przekazu informacji, która na szeroką skalę celowo wprowadza w błąd i tworzy fałszywy obraz rzeczywistości.

Dowody – fakty lub przykłady, które świadczą, że coś jest prawdą lub fałszem.

Firewall (zapora sieciowa) – to jeden ze sposobów zabezpieczania komputera i sieci przed intruzami. Chroni komputer lub sieć przed niebezpiecznymi żądaniami dostępu z zewnątrz, a także dba, żeby dane z komputera nie były udostępniane w niewłaściwy sposób.

Fejk – wiadomość, która świadomie została skonstruowana tak, żeby wprowadzić w błąd i wzbudzić silne emocje, celowo kłamiąc lub wypaczając prawdę.

Godny zaufania – ktoś, na kim można polegać, wierzyć, że zrobi to, co jest właściwe albo potrzebne.

Manipulacja – kontrolowanie innej osoby lub wpływanie na nią albo na sytuację w niesprawiedliwy, nieuczciwy sposób, na przykład groźbą. Inne znaczenie: w internecie można znaleźć zmanipulowane treści, na przykład zdjęcie zmienione tak, żeby przekonywało do czegoś, co nie jest prawdą.

Motyw – powód, dla którego ktoś coś robi.

Oszukańczy – zrobiony tak, żeby kogoś oszukać i uzyskać w ten sposób coś wartościowego.

Oszustwo (scam) – nieuczciwa próba zdobycia pieniędzy lub czegoś wartościowego przez oszukiwanie innych.

Profilowane wyłudzenie informacji (spearphishing) – bardziej precyzyjne wyłudzenie. Oszuści posługują się informacjami o Tobie, które już mają, by zdobyć kolejne.

Przykrywka – grupa ludzi lub organizacja stworzona i kontrolowana przez inną organizację, aby ukryć jej prawdziwe cele i tożsamość ludzi, którzy w niej działają.

Sceptyczny – wątpiący w prawdziwość czegoś.

Sprawdzalne – coś, co można udowodnić, można wykazać, że jest prawdziwe lub poprawne.

Vlogger – osoba znana z regularnego publikowania krótkich filmów na blogu lub w mediach społecznościowych.

Wiarygodny – zasługujący na zaufanie; ktoś jest wiarygodny, jeśli potrafi przedstawić dowody, aby potwierdzić, że mówi prawdę.

Wiedza specjalistyczna – specjalna umiejętność lub wiedza na temat konkretnej rzeczy; eksperci mają wiedzę fachową.

Wyłudzenie informacji (phishing) – wyłudzenie informacji ma miejsce, kiedy ktoś próbuje podstępem skłonić Cię do podzielenia się w sieci prywatnymi informacjami. Zazwyczaj odbywa się to przez e-mail, reklamy lub strony wyglądające jak te, z których już korzystasz.

Złośliwe – słowa albo czyny umyślnie okrutne lub raniące. Słowo to może się też odnosić do programów, które mają za zadanie niszczyć urządzenia, konta albo prywatne dane (złośliwe oprogramowanie).

Źródło – ktoś lub coś, kto/co dostarcza informacje.

Gra, w której uczniowie i uczennice badają różne e-maile i wiadomości i próbują zdecydować, które są wiarygodne, a które są oszustwem.

Cele dla dzieci

- ✓ **Poznać** techniki stosowane do kradzieży tożsamości.
- ✓ **Przypomnieć** sobie metody unikania kradzieży tożsamości.
- ✓ **Wiedzieć**, jak porozmawiać z zaufaną osobą dorosłą, jeśli padnie się ofiarą oszustwa.
- ✓ **Rozpoznawać** próby wyłudzenia informacji.
- ✓ **Uważać**, komu udostępnia się prywatne informacje.

Porozmawiajmy

Co to właściwie jest phishing?

Phishing, czyli wyłudzenie informacji, ma miejsce, gdy ktoś próbuje ukraść informacje (takie jak login czy szczegóły konta), udając, że jest osobą godną zaufania, na przykład w e-mailu czy wiadomości SMS. Maile phishingowe (oraz niebezpieczne strony, do których próbują Cię przekierować, albo pliki do ściągnięcia i załączniki) często instalują na komputerze wirusy. Niektóre wirusy wykorzystują Twoje kontakty do atakowania znajomych takim samym lub bardziej spersonalizowanym phishingiem. Inne oszustwa mogą sprawić, że ściągniesz złośliwe oprogramowanie albo niechciane programy, bo wmówią ci, że z Twoim urządzeniem dzieje się coś złego. Pamiętaj: strona internetowa albo reklama nie jest w stanie zdiagnozować twojego komputera!

Niektóre próby wyłudzenia danych są w oczywisty sposób oszustwem. Inne jednak potrafią być wyrafinowane i przekonujące. Na przykład jeśli oszust wysłał Ci wiadomość, która zawiera jakieś Twoje osobiste informacje, nazywa się to phishingiem profilowanym i bywa bardzo trudne do wychwycenia, bo ktoś, kto korzysta z Twoich prywatnych informacji, sprawia wrażenie, jakby naprawdę Cię znał.

Zanim klikniesz w jakiś link lub wpiszesz hasło na stronie, na której wcześniej nie byłeś/byłaś, dobrze zadać sobie kilka pytań:

- Czy strona wygląda profesjonalnie, jak inne strony, które znasz i którym ufasz?
Czy widzisz to samo logo co zazwyczaj, czy w tekście nie ma błędów?
- Czy adres URL strony pasuje do nazwy produktu lub firmy oraz do informacji, których szukasz? Czy są w nim literówki?
- Czy strona zawiera wyskakujące okienka?
- Czy adres URL zaczyna się od https:// poprzedzonego zieloną kłódką? (To oznacza, że połączenie jest szyfrowane i bezpieczne.)
- Co jest napisane małą czcionką? (To tam zazwyczaj umieszcza się opisy nieuczciwych praktyk i inne treści, które usługodawca chce ukryć przed użytkownikiem.)
- Czy to e-mail albo strona obiecująca coś, co jest zbyt piękne, żeby było prawdziwe, na przykład wielkie pieniądze?
- Czy wiadomość brzmi trochę dziwnie? Jakby Cię znali, ale nie masz co do tego pewności?

Podręcznik Asów Internetu dla nauczycieli oraz dodatkowe materiały dla uczniów i rodziców

Witaj w świecie Asów Internetu. Ten podręcznik i dołączone do niego materiały mają na celu wsparcie nauczycieli w prowadzeniu zajęć na temat bezpiecznego i odpowiedzialnego korzystania z internetu. Scenariusze lekcji zostały przygotowane z myślą o klasach 4–6, ale będą wartościowe również dla osób pracujących z młodszymi lub starszymi dziećmi.

Plakat i naklejki

W kieszeni podręcznika znajdziesz plakat z wartościami Asów Internetu i przykładami ich użycia na co dzień. Powieś plakat w swojej klasie, żeby wartości Asów Internetu towarzyszyły uczniom każdego dnia.

Certyfikat Asa Internetu

Na końcu podręcznika znajdziesz certyfikat, który możesz skopiować i rozdać uczniom po zakończeniu zajęć. Przygotowaliśmy go tak, żeby każdy uczeń mógł dostać własną imienną kopię.

Kodeks Asa Internetu

Na ostatniej stronie podręcznika znajduje się Kodeks Asa Internetu. To materiał, który warto skopiować i przekazać rodzicom albo wydrukować i powiesić w klasie. Ma on pomóc im rozmawiać z dziećmi o zasadach odpowiedzialnego korzystania z internetu i zawrzeć swego rodzaju umowę, opartą o wartości Asów Internetu.

Materiał może też stać się inspiracją dla uczniów do stworzenia własnej wersji Kodeksu.

Więcej zasobów i wskazówek znajdziesz na

g.co/AsyInternetu

www.asyinternetu.szkolazklasa.org.pl

A co jeśli dasz się nabrać? Po pierwsze i najważniejsze: nie panikuj!

- Od razu powiedz rodzicom, nauczycielowi albo innemu zaufanemu dorosłemu. Im dłużej zwlekasz, tym bardziej sytuacja może się pogorszyć.
- Zmień hasła do kont w internecie.
- Jeśli dasz się nabrać na phishing lub oszustwo, powiedz o tym znajomym, którzy mogą stać się kolejnymi ofiarami.
- Jeśli to możliwe, użyj ustawień, które zgłaszają wiadomość jako spam.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy „Przynęta oszustów” zawierająca przykłady wiadomości i stron www.

Odpowiedzi:

1. Prawdziwy. W mailu jest prośba, by użytkownicy weszli na stronę firmy i samodzielnie załogowali się na konto, nie ma tam linku, e-maila ani prośby o wysłanie hasła (linki często prowadzą na złośliwe strony).
2. Fałszywy. Podejrzany i niezabezpieczony adres URL.
3. Prawdziwy. Zwróć uwagę na https:// w adresie URL.
4. Fałszywy. Podejrzana oferta w zamian za informacje o banku.
5. Fałszywy. Niezabezpieczony i podejrzany adres URL.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Wprowadzając nowe tematy dotyczące świata cyfrowego (szczególnie z młodszymi uczniami), warto czasem nawiązać do rzeczywistych sytuacji w zabawny, angażujący sposób. Ciekawym wprowadzeniem w tym wypadku może być rozpoczęcie zajęć od odegrania roli wędkarza przez nauczyciela: wystarczy kij i sznurek. Na początek kilka pytań, np.: *Kto mi powie, co robię? Po co łowimy? (Żeby zjeść, dla przyjemności, dla sportu, żeby uratować, przenieść rybki do innego akwarium, dla zabawy.)* Prowadzący zadaje uczniom pytania: *Jakie są najlepsze sposoby na złowienie ryby? Jakie sztuczki stosuje wędkarz?*

Następnie pyta: *czy w internecie też można łowić? Po co? Kogo? W jaki sposób?*

1. Grupy poznają przykłady

Nauczyciel dzieli klasę na mniejsze grupy. Każda z grup przygląda się przykładom wiadomości mailowych i stron www, a następnie je analizuje.

2. Indywidualne decyzje

Każdy członek grupy indywidualnie podejmuje decyzje na temat tego, które przykłady są prawdziwe, a które fałszywe, i spisuje powody wyboru.

3. Grupy omawiają wybory

Uczniowie rozmawiają o swoich wyborach i je porównują, najpierw w grupach, a następnie na forum. Które przykłady są godne zaufania, a które wydają się podejrzane? Czy odpowiedzi kogoś zaskoczyły? Jeśli tak, dlaczego?

4. Dalsza dyskusja

Poniżej znajdują się inne pytania, które można zadać, oceniając wiadomości i strony w sieci:

• Czy ta wiadomość wygląda „wiarygodnie”?

Jakie jest Twoje pierwsze wrażenie? Czy widzisz fragmenty, które nie budzą zaufania? Czy e-mail proponuje rozwiązanie problemu, o którym nie wiedziałaś/ wiedziałeś?

- **Czy e-mail proponuje coś za darmo?**

Rzeczy „za darmo” zazwyczaj wcale takie nie są.

- **Czy masz podać osobiste informacje?**

Niektóre strony proszą o osobiste informacje, żeby móc wysyłać jeszcze więcej oszukańczych wiadomości. Na przykład różne quizy i „testy osobowości” mogą zbierać informacje, dzięki którym łatwiej można odgadnąć Twoje hasło i inne sekretne informacje. Większość prawdziwych firm nie prosi w e-mailach o osobiste informacje.

- **Czy jest to łańcuszek albo post publiczny?**

E-maile i posty, które masz wysłać do wszystkich, mogą być zagrożeniem. Nie rób tego, chyba że masz pełne zaufanie do źródła wiadomości i wiesz, że jest ona bezpieczna.

- **Czy coś jest napisane małą czcionką?**

W wielu dokumentach można znaleźć tak zwany drobny druk. Jest to tekst zapisany małą czcionką, zawiera on informacje, które masz przegapić. Na przykład tytuł e-maila mówi, że dostaniesz darmowy telefon, ale drobnym drukiem jest napisane, że musisz płacić firmie dwieście złotych miesięcznie. Brak drobnego druku też może być złą wiadomością, więc uważaj również na to.

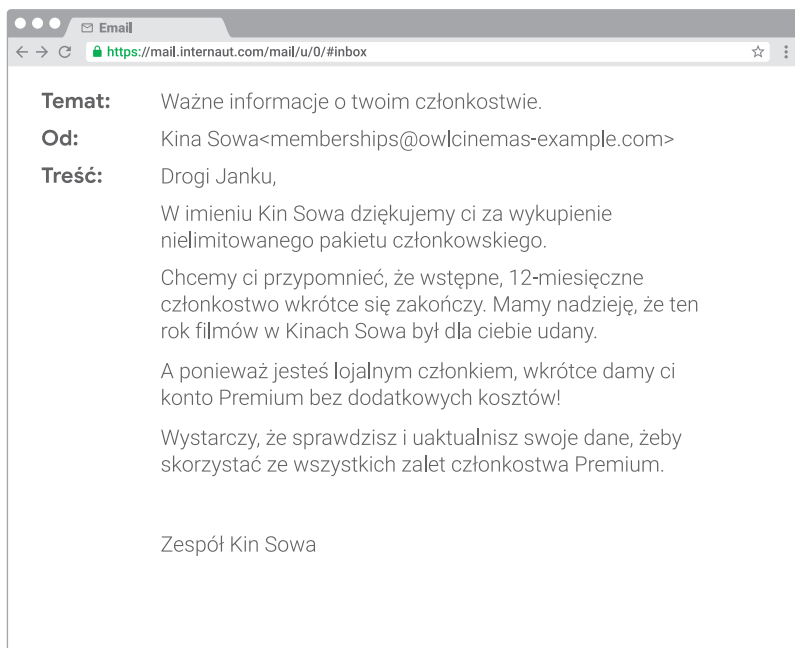
Uwaga: Na potrzeby tego ćwiczenia założmy, że Internaut Mail to prawdziwa, zaufana usługa.

Wnioski

Kiedy jesteś w sieci, zawsze uważaj na próby wyłudzenia informacji przez e-maile, SMS-y i posty – jeśli dasz się nabrać, zawsze powiedz o tym dorosłemu!

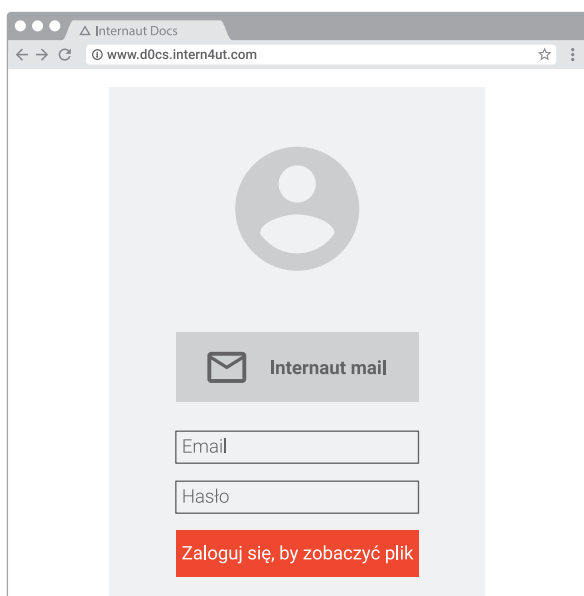
1. Przynęta oszustów

1. Czy ten przykład jest prawdziwy czy fałszywy?

Prawdziwy

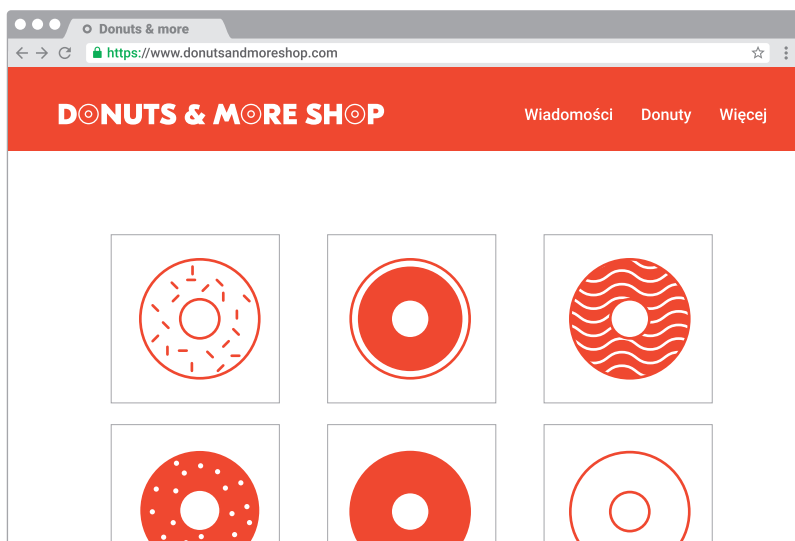
Fałszywy

2. Czy ten przykład jest prawdziwy czy fałszywy?

Prawdziwy

Fałszywy

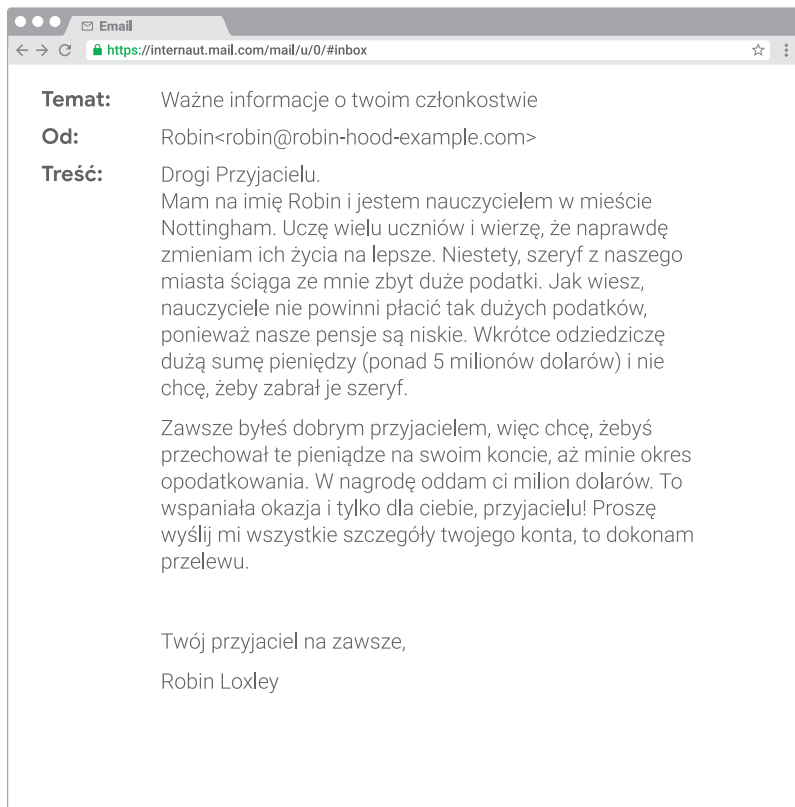

3. Czy ten przykład jest prawdziwy czy fałszywy?

Prawdziwy

Fałszywy

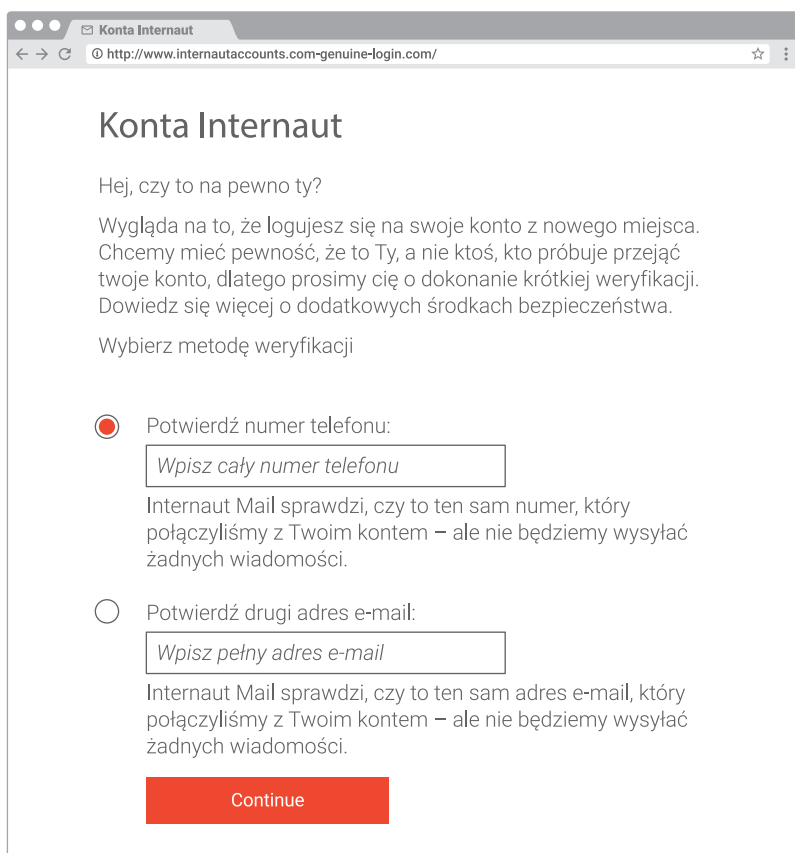
Ciąg dalszy na następnej stronie →

4. Czy ten przykład jest prawdziwy czy fałszywy?

Prawdziwy

Fałszywy

5. Czy ten przykład jest prawdziwy czy fałszywy?

Prawdziwy

Fałszywy

2. Kim naprawdę jesteś?

Uczniowie i uczennice ćwiczą umiejętność chronienia się przed wyłudzeniem informacji, odgrywając i omawiając możliwe odpowiedzi na podejrzane SMS-y, posty, zdjęcia i e-maile.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zrozumieć**, że osoby w sieci mogą nie być tymi, za których się podają.
- ✓ **Upewnić się**, że inni są tymi, za których się podają, zanim się im odpowie.
- ✓ **Zadawać pytania** lub poprosić o pomoc dorosłego, kiedy trudno ustalić, kim jest osoba w sieci.

Porozmawiajmy

Skąd wiesz, że jest tym, za kogo się podaje?

Kiedy rozmawiasz z kimś przez telefon, możesz po głosie rozpoznać kto to, nawet jeśli go nie widzisz. W sieci jest nieco inaczej. Czasem trudniej stwierdzić, czy ktoś jest tym, za kogo się podaje.

W aplikacjach i grach ludzie często udają kogoś innego dla zabawy. Czasami też robią to, by wykraść osobiste informacje. W internecie mogą się z Tobą kontaktować nieznajome osoby. Jeśli nie znasz osoby, która chce się z Tobą zaprzyjaźnić, najbezpieczniej jest nie odpisywać albo powiedzieć o tym rodzicom/opiekunom lub zaufanemu dorosłemu. A jeśli uznasz, że można odpisać, dobrze jest najpierw czegoś się o tej osobie dowiedzieć. Sprawdź jej profil, zobacz, jakich ma znajomych, poszukaj innych informacji, które potwierdzą, kim jest.

Można sprawdzić czyjąś internetową tożsamość na wiele sposobów. Poniżej znajduje się kilka z nich.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Można najpierw przeprowadzić burzę mózgów „Jak sprawdzić czyjąś tożsamość w internecie?”, a potem kontynuować rozmowę z pomocą poniższych punktów.

• Czy profil tej osoby wygląda podejrzanie?

Czy zdjęcie jest rozmazane lub niewyraźne? A może to wcale nie jest zdjęcie, tylko emotikonka albo twarz postaci z kreskówki? Kiepskie zdjęcia, emotikonki, zdjęcia zwierzątek itd. ułatwiają ukrycie tożsamości w mediach społecznościowych. Oszuści często też kradną zdjęcia prawdziwych osób i tworzą fałszywe profile, a następnie podszywają się pod te osoby. Czy da się znaleźć więcej zdjęć tej osoby połączonych z tym imieniem i nazwiskiem?

• Czy nazwa użytkownika zawiera prawdziwe imię i nazwisko?

Na przykład na portalach społecznościowych – czy adres URL profilu tej osoby pasuje do imienia, jakim się przedstawia? (Np. Anna Kowalska może mieć adres URL taki jak PortalSpolecznosciowy.com/anna.kowalska.)

- **Czy mają biografię?**

Jeśli tak, to czy brzmi ona, jakby napisał ją prawdziwy człowiek? Fałszywe konta nie zawierają wiele informacji „O mnie” albo są to różne informacje skopiowane i sklejone, które udają prawdziwą biografię. Czy w biografii jest coś, co możesz potwierdzić poprzez wyszukiwanie?

- **Od jak dawna to konto jest aktywne? Czy jego aktywność pasuje do tego, czego spodziewasz się po takiej osobie?**

Czy profil jest nowy albo czy jest nietypowo aktywny? Czy macie wspólnych znajomych, jak można by się spodziewać? Fałszywe konta zazwyczaj mają mało treści i niewiele śladów, że ktoś je komentuje i się z nimi kontaktuje. Możemy próbować rozpoznać je po tym, kogo podejrzanego konto ma wśród znajomych, jakie strony obserwuje, jak często coś publikuje i czy są to treści wyglądające na osobiste czy raczej kopie treści od innych osób.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Paski wycięte z karty pracy „Kim naprawdę jesteś?”, opis jednej sytuacji na jednym pasku.
- Miska lub pojemnik na paski (każda grupa wylosuje jeden).
- Odpowiedzi.

1. Grupy zapoznają się z opisami sytuacji

Klasa dzieli się na grupy. Każda grupa losuje opis sytuacji z pojemnika i rozmawia o tym, jak zareagowałaby w takiej sytuacji.

2. Grupy odgrywają scenki

Każda grupa odgrywa scenkę: jedna osoba jest narratorem/narratorką, druga odczytuje wiadomość, trzecia odpowiada, ewentualnie czwarta wyjaśnia rozumowanie, które za tym stało.

3. Klasa omawia wybory dokonane przez grupę

Na koniec omawiamy wybory każdej grupy przy użyciu odpowiedzi. Możecie stworzyć więcej wiadomości, które byłyby jeszcze trudniejsze. Jeśli tak zrobicie, niech grupy wymienią się wiadomościami między sobą.

Wnioski

To Ty kontrolujesz, z kim rozmawiasz w sieci. Upewnij się, że ci, z którymi rozmawiasz, są tymi, za których się podają!

2. Kim naprawdę jesteś?

Sytuacja 1

Dostajesz zaproszenie do znajomych: „Hej! Znalazłem Cię przez Marka, graliśmy razem w sieci, dodasz mnie do znajomych, pliz. Kuba”.

Sytuacja 2

Dostajesz SMS z nieznanego numeru: „Hej, tu Zuza! Pamiętasz mnie z wakacji?”.

Sytuacja 3

Dostajesz wiadomość z konta @slodkapilkara12: „Hej! Uwielbiam twoje posty, są TAKIE zabawne! Daj mi swój numer telefonu, pogadamy!”.

Sytuacja 4

Dostajesz wiadomość na czacie od nieznajomej osoby. „Widziałam cię dziś na korytarzu. PODOBASZ MI SIĘ! Wyślesz mi swoje zdjęcie?!”.

Sytuacja 5

Dostajesz wiadomość: „Hej, ja też przyjaźnię się z Kasią z 5B. Opowiadała mi o tobie i chcę cię poznać. Gdzie mieszkasz?”.

2. Kim naprawdę jesteś?

Poniżej znajdują się opisy pięciu sytuacji – wiadomości, które każdy mógłby otrzymać. Pod każdym jest lista możliwych reakcji. Niektóre są właściwe, inne – niekoniecznie. Co o nich sądzisz? A może wymyślisz inne odpowiedzi? Jeśli coś takiego Ci się przydarzy i nie będziesz wiedzieć, co zrobić, najlepiej jest nie odpowiadać. Zawsze możesz ignorować albo blokować. Rozmowa z rodzicem/opiekunem albo nauczycielem też nie zaszkodzi.

Sytuacja 1

Dostajesz zaproszenie do znajomych od nieznajomego: „Hej! Znalazłem Cię przez Marka, graliśmy razem w sieci, dodasz mnie do znajomych, pliz. Kuba”. Co robisz?

- **Ignoruj Kubę.** Nie znasz go, więc z nim nie rozmawiasz, kropka.
- **„Cześć, Kuba. Na pewno się znamy?”** Nie masz pewności, więc pytasz.
- **Zablokuj Kubę.** Jeśli go zablokujesz, więcej nie dostaniesz od niego wiadomości. Na większości portali nie będzie nawet wiedział, że został zablokowany.
- **Sprawdź profil Kuby.** Jeśli robi dobre wrażenie, a Ty znasz jakiegoś Marka, którego mógł mieć na myśli Kuba, sprawdź jego profil i dodaj go do znajomych. Ale uważaj! Profil można łatwo sfabrykować! Sprawdź jego znajomych, zobacz, czy macie jakiś wspólnych, to może być kolejna wskazówka, czy profil jest prawdziwy. Jeśli na jego profilu niewiele się dzieje, to może znaczyć, że nie jest prawdziwy.
- **Dodaj Kubę do znajomych.** Jeśli sprawia dobre wrażenie. Nie jest to wskazane, chyba że wiesz, kim jest, i sprawdziłeś to z zaufanym dorosłym.
- **Podaj mu informacje o sobie.** Nigdy nie udzielaj osobistych informacji osobom, których nie znasz.

Sytuacja 2

Dostajesz SMS z nieznanego numeru: „Hej, tu Zuza! Pamiętasz mnie z wakacji?”. Co robisz?

- **Zablokuj Zuzę.** Jeśli naprawdę ją znasz, to byłoby niegrzeczne. Korzystaj z tego rozwiązania, jeżeli ją znasz, ale nie chcesz dostawać od niej wiadomości albo jeśli masz pewność, że na wakacjach nie było żadnej Zuzy.
- **Ignoruj Zuzę.** Jak pisaliśmy wyżej, jeśli kogoś nie znasz, możesz po prostu z tą osobą nie rozmawiać.
- **„Cześć, Zuza. Znamy się?”** To bezpieczne rozwiązanie, gdy nie masz pewności, czy się znacie i chcesz się tego dowiedzieć, ale potrzebujesz więcej informacji. Ale nie mów Zuzie, gdzie spędziłaś/spędziłeś wakacje.
- **„Nie pamiętam cię, ale i tak możemy się spotkać.”** Niezbyt dobry pomysł, nie należy spotykać się z nieznajomymi.

Sytuacja 3

Dostajesz wiadomość z konta @slodkapilkara12: „Hej! Uwielbiam twoje posty, są TAKIE zabawne! Daj mi swój numer telefonu, pogadamy!”. Co robisz?

- **Ignoruj @slodkapilkara12.** Nie musisz odpowiadać, jeśli nie chcesz.
- **Zablokuj @slodkapilkara12.** Jeśli ta osoba wydaje Ci się dziwna i ją zablokujesz, już nigdy się do Ciebie nie odezwie – chyba że założy nowy profil i skontaktuje się z Tobą za jego pomocą.
- **„Cześć, znamy się?”** Jeśli nie masz pewności, zapytaj przed ujawnieniem osobistych informacji – takich jak numer telefonu.
- **„OK, mój numer to...”** Nie! Nawet jeśli wiesz kto to, nie ujawniaj osobistych informacji na portalu społecznościowym. Znajdź lepszy sposób, żeby się skontaktować – z pomocą rodziców, nauczycieli i innych zaufanych osób.

Sytuacja 4

Dostajesz wiadomość na czacie od nieznajomej osoby: „Widziałam cię dziś na korytarzu. PODOBASZ MI SIĘ! Wyślesz mi swoje zdjęcie?”. Co robisz?

- **Ignoruj.** Prawdopodobnie dobry wybór.
- **Zablokuj tę osobę.** Nie wahaj się, jeśli masz złe przeczucia.
- **„Kim jesteś?”** Lepiej tak nie rób. Jeśli wiadomość wygląda podejrzanie, najlepiej ją zignorować lub zablokować nadawcę.
- **Odpisujesz, wysyłając zdjęcie.** To nie jest dobry pomysł, nigdy nie masz pewności, co druga osoba zrobi z Twoim zdjęciem, zwłaszcza jeśli tej osoby nie znasz.
- **„Cześć! A może Ty wyślesz mi najpierw swoje?”** To nie najlepszy pomysł. Zwłaszcza kiedy nie znasz drugiej osoby – odpisując jej, zwiększasz szanse na to, że może spróbować Cię zmanipulować.

Sytuacja 5

Dostajesz wiadomość: „Hej, ja też przyjaźnię się z Kasią z 5B. Opowiadała mi o tobie i chcę cię poznać. Gdzie mieszkasz?”. Co robisz?

- **Ignoruj.** Jeśli nie znasz tej osoby, ale masz koleżankę o imieniu Kasia, najbezpieczniej będzie porozmawiać z nią, zanim odpiszesz.
- **Zablokuj.** Jeśli nie znasz tej osoby i nie znasz żadnej Kasi, najlepiej będzie zablokować nadawcę, żeby więcej nie otrzymywać wiadomości.
- **„Kim jesteś?”** Nie najlepszy pomysł. Jeśli kogoś nie znasz, lepiej nie odpowiadać, przynajmniej dopóki nie porozmawiasz z Basią. Zanim podasz komuś swój adres albo inne osobiste informacje, sprawdź dobrze, kim jest, nawet jeśli wydaje Ci się, że piszesz do właściwej osoby. Nigdy nie spotykaj się w realu z kimś, kogo znasz tylko z internetu.

Uczniowie i uczennice coraz częściej wchodzą w interakcje z „głosami” z urządzeń, aplikacji i stron. Zazwyczaj dzieje się to w domu, ale coraz częściej również w szkole. Czasami mówi się na nie chatboty, czasem wirtualni asystenci, czasem po prostu boty. Poniższe ćwiczenie to prosty zbiór pytań i odpowiedzi, które skłonią klasę do wspólnego, głośnego zastanowienia się nad interakcjami z botami.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Postaraj się, aby dyskusja była otwarta, bo w ćwiczeniu chodzi o krytyczne myślenie, nie o dojście do konkretnych wniosków.

Cele dla dzieci

- ✓ **Dowiedzieć się** więcej o tej interaktywnej technologii, która coraz częściej pojawia się w ich życiu.
- ✓ **Opisać** doświadczenia z różnymi rodzajami botów.
- ✓ **Przeanalizować wpływ**, jaki ta technologia może mieć na codzienne życie – zarówno pozytywny, jak i negatywny.

Porozmawiajmy

Coraz więcej osób korzysta z botów. Znasz to słowo? Niektórzy mówią o nich chatboty albo wirtualni asystenci. Można dzięki nim robić mnóstwo rzeczy: grać w gry, sprawdzać pogodę, odpowiadać na pytania, otrzymać wskazówki dojazdu, odliczać czas itd. Czasami boty mają ludzkie imiona, czasem ich nazwy po prostu określają, do czego służą (jak Dog A Day, bot, który codziennie wysyła zdjęcie psa). Boty mogą znajdować się w urządzeniach mobilnych, w sieci, w samochodach albo w specjalnych urządzeniach domowych. Porozmawiajmy o doświadczeniach, jakie mamy z botami, i zastanówmy się nad nimi. Poniżej znajduje się parę pytań, które warto przemyśleć:

- Czy wiesz, czym jest bot?
- Ile z Was rozmawiało z botem? W jakim urządzeniu?
- Kto chce opowiedzieć, jak to jest?
- W czym, Twoim zdaniem, boty są najlepsze (może w podawaniu prognozy pogody albo wiadomości, albo w grach, albo w udzielaniu informacji)?

Boty korzystają z czegoś, co nazywa się AI, sztuczną inteligencją (ang. artificial intelligence). W pewnym sensie AI uczy się z tego, o co pytasz, żeby móc Ci lepiej pomagać. W tym celu boty często zapamiętują, czyli zapisują, Twoje pytania i odpowiedzi.

- Czy ta wiedza sprawia, że chcesz na przyszłość zastanawiać się, co powiesz do bota? Jeśli tak, co byś mu powiedział/powiedziała, a jakie informacje wolisz zachować dla siebie?
- Czy myślisz, że to jak rozmowa z człowiekiem? Jakie są podobieństwa, a jakie różnice?
- Jak Twoi znajomi traktują boty i jak do nich mówią?
- Czy to OK, że ludzie czasem krzyczą na boty? Dlaczego?
- Czasem bardzo małe dzieci myślą, że boty są ludźmi. Jak można wytłumaczyć młodszej siostrze, bratu czy kuzynowi, z kim naprawdę rozmawiają?
- Jeśli boty uczą się od ludzi, to czego nie powinniśmy mówić, żeby się tego nie nauczyły? (Podpowiedź: przypomnij sobie ćwiczenia z części „Dziel się uważnie” i zastanów się, jak wiążą się one z tym tematem.)
- Czy można powiedzieć, że informacja jest dobra albo zła, prawdziwa albo fałszywa?

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Jedno urządzenie z dostępną funkcją wirtualnego asystenta (smartfon ucznia, tablet, etc.).
- Lista pytań (wypisana na tablicy lub wydrukowana).

Do wykonania ćwiczenia będziecie potrzebować urządzenia, przez które porozmawiacie z wirtualnym asystentem (np. telefonu).

1. Wybierz ochotnika

Powiedz uczniom i uczennicom, że za chwilę doświadczycie, jak na pytania odpowiadają boty, a jak ludzie. Poproś o zgłoszenie się ochotnika lub ochotniczki do wykonania ćwiczenia (możecie także wykonać je w grupach – wtedy wybierz po jednym ochotniku na grupę).

2. Zadawaj pytania

Wypisz na tablicy pytania lub rozdaj uczniom listę pytań i poproś o zadawanie ich najpierw koleżance/koledze, a potem botowi.

Sugerowana lista pytań:

- Jak się czujesz?
- Jaka będzie jutro pogoda?
- Ilu uczniów jest w naszej klasie?
- Kto wygrał ostatnie Mistrzostwa Świata w piłce nożnej?
- Ilu mieszkańców mieszka w ... [nazwa Waszej miejscowości]?
- Co widzisz przed sobą?
- Ile masz lat?
- Czy masz rodzeństwo?
- Jakie masz zainteresowania?
- Czy lubisz jeździć rowerem?
- Ile krajów znajduje się w Europie?
- Jak ma na imię Twoja mama?
- Co robiłeś wczoraj?
- [miejsce na dodatkowe pytania wybrane przez Was]

3. Porównaj odpowiedzi

Po doświadczeniu porównajcie odpowiedzi. Zapytaj uczniów i uczennice:

- W których pytaniach zdecydowaną przewagę miał człowiek? Czy niektóre odpowiedzi asystenta wydawały Wam się bez sensu? Jak myślicie, dlaczego tak było?
- W jakich typach pytań sprawdza się bot? Kiedy warto go używać?
- Jak oceniacie odpowiedzi asystenta na osobiste pytania (dotyczące zainteresowań, rodziny itp.)?

Zwróć uwagę, że wirtualny asystent świetnie sprawdza się w wyszukiwaniu informacji i ma dostęp do wiedzy, której my często nie mamy. Podkreśl jednak, że boty mają swoje specjalizacje i żaden z nich nie jest wszechstronny. Jego mocną stroną jest umiejętność

Ciąg dalszy na następnej stronie ➔

łączenia wiedzy z internetu z Waszym pytaniem. Asystent głosowy bardzo się stara znaleźć na nie dobrą odpowiedź – pomaga mu w tym sztuczna inteligencja. Boty są dobre w odpowiadaniu na pytania bazujące na wiedzy o świecie, ale na te dotyczące tego, co dzieje się blisko Was i co dotyczy Was osobiście, najlepiej odpowiada człowiek.

4. Dowiedz się więcej

Po ćwiczeniu możecie na forum klasy albo w grupach poszukać zdjęć botów i informacji (również wiadomości) na ich temat. Możecie szukać po hasłach takich jak boty, chatboty, cyfrowi asystenci albo wirtualni asystenci. Wspólnie określcie, czy to wartościowe informacje i wybierzcie jeden artykuł, który dzieci zabiorą do domu, przeczytają z rodzicami/opiekunami, zbiorą ich opinie i komentarze oraz napiszą o nim krótką wypowiedź.

Wnioski

Krytyczne myślenie to jedno z najlepszych i najtrwalszych narzędzi, dzięki którym możemy bezpiecznie korzystać z technologii. Co ważne, to narzędzie w miarę użytkowania staje się coraz lepsze! Rozmowy (np. z rodzicami, nauczycielami, znajomymi), wymienianie się informacjami i wątpliwościami to świetny sposób, by korzystać z krytycznego myślenia i je szlifować.

4. Czy to na pewno prawda?

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Pomagając uczniom wykorzystywać pytania analityczne do oceny wiarygodności źródła, jednocześnie chcemy, aby zrozumieli, że informacje pochodzą z wielu miejsc (nie tylko podręczników). Muszą więc wykorzystać swoje umiejętności do analizy różnych przekazów. Na tym etapie będą gotowi przejść do analizy poszczególnych kategorii, takich jak wiadomości lub dane naukowe.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zidentyfikować narzędzia**, których już używasz do weryfikowania wiarygodności informacji.
- ✓ **Zastanowić się**, w jaki sposób doświadczenie i motywacja wpływają na wiarygodność.
- ✓ **Nauczyć się** czterech pytań do oceny wiarygodności źródła.
- ✓ **Zrozumieć**, że jeśli dane źródło jest wiarygodne w jednym temacie, to nie znaczy, że w innych również będzie.
- ✓ **Pamiętać**, że wiarygodność informacji najlepiej sprawdzić w kilku źródłach.

Porozmawiajmy

Co sprawia, że ktoś (lub coś) jest wiarygodny/e czy godny/e zaufania? Codziennie podejmujemy decyzje, w co wierzyć, a w co nie. Czy filmik, który ostatnio widziałeś, był prawdziwy, czy może to jednak fejk? Czy Twój starszy brat mówi prawdę, czy Cię nabiera? Czy to, co ostatnio słyszałeś o swoim przyjacielu, było prawdą czy zwykłą plotką?

Co robisz, gdy próbujesz ustalić, czy ktoś mówi prawdę? Czy korzystasz już z poniższych wskazówek?

• Co wiesz o innej osobie?

Wiesz, która osoba w klasie jest w czymś naprawdę dobra, na której można polegać, kto ciągle się zgrywa, a kto często jest fałszywy. Zatem zazwyczaj potrafisz się zorientować, kiedy ktoś jest poważny, żartuje lub kłamie.

• Co ktoś wie o Tobie?

Na przykład Twój rodzice wiedzą, na jakie składniki jesteś uczulony, więc słuchasz ich rad dotyczących tego, co jeść, a czego lepiej unikać. Bibliotekarz szkolny zna Twoje zainteresowania i wie, jakie książki lubisz, więc ufasz jego rekomendacjom.

• Ton głosu i wyraz twarzy

Dobrze wiesz, że jeśli podczas rozmowy Twój przyjaciel przewraca oczami, opowiadając, jak okropnie było w nowym skate parku, to ma na myśli coś zupełnie odwrotnego.

• Okoliczności?

Po powrocie od fryzjera ktoś z przyjaciół droczy się z Tobą na temat Twojej nowej fryzury, ale wiesz, że nie musisz tego brać do siebie. Jeśli ktoś w szkole mówi dokładnie te same słowa, aby zawstydzić Cię przed całą klasą, to masz prawo czuć się urażony.

Gdy czerpiemy informacje z mediów, takich jak filmy, wypowiedzi osób występujących w telewizji lub witryny internetowe, nie mamy osobistej relacji z ich autorami. Możemy mieć wątpliwości, czy wierzyć w to, co widzimy lub słyszymy. Nawet jeśli ktoś, kogo znamy, wysłał nam SMS, to nie zawsze mamy pewność, czy trafnie interpretujemy przekaz, bo brakuje nam ważnych wskazówek, takich jak wyraz twarzy lub ton głosu. Pozostaje upewnić się, zadając więcej pytań.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy „Decydowanie o tym, co jest wiarygodne”.

1. Ocena źródeł

Gdybyś szukał nowej ciekawej gry wideo, czy poprosiłbyś o rekomendację swoją babcią? Innymi słowy, czy Twoja babcia jest wiarygodnym źródłem informacji na temat gier wideo? Wiarygodne źródło to takie, któremu możemy zaufać, bo wiemy, że przekaze nam dokładne i istotne informacje. Skorzystaj z przykładu poniżej i zrób tabelkę. W ten sposób zbierzesz argumenty za i przeciw prośbie do babci o poradę na temat gier wideo:

ZA

Babcia mnie kocha i chce, żebym był szczęśliwy.

Babcia potrafi skutecznie wyszukać informacje, gdy sama nie zna odpowiedzi.

PRZECIW

Babcia nie gra w gry wideo i niewiele o nich wie.

Babcia nie wie, które gry już mam ani jakie lubię.

Jeśli twoja lista wygląda podobnie, to właśnie użyłeś dwóch najbardziej popularnych narzędzi, które pomagają zdecydować, czy źródło jest wiarygodne – są to motywacja i wiedza. Wiedza specjalistyczna to specjalna umiejętność lub znajomość konkretnego tematu; taką wiedzę mają eksperci. Motywacja to czyjaś intencja, powód, dla którego coś mówi lub robi. Który element na liście zawiera informacje o motywacji babci? Które punkty świadczą o jej wiedzy? Czy, oceniając na podstawie tabeli, babcia może być wiarygodnym źródłem informacji o tym, jaką nową grę wideo wybrać? A może lepiej zapytać kogoś, komu nie tylko na nas zależy, tak jak babci, lecz kto w dodatku wie coś o grach, jakie mogą nam się spodobać?

Tata jest świetnym kucharzem, ale nie ma pojęcia o modzie, nasz trener zna się na koszykówce, ale nie na gimnastyce, babcia potrafi naprawić niemal każdą zabawkę, ale nie wie nic o grach wideo. To, że ktoś jest ekspertem w jakiejś dziedzinie, nie oznacza, że jest ekspertem od wszystkiego.

2. Stwórz własną listę za i przeciw

Jeśli chcesz poćwiczyć podejmowanie decyzji o wiarygodności źródeł na podstawie motywacji i wiedzy eksperckiej, poniżej znajdziesz kilka podpowiedzi. Wyobraź sobie, że chcesz się dowiedzieć, jak być lepszym piłkarzem. Zrób tabelki z argumentami za i przeciw dla podanych osób, aby łatwiej zdecydować, z czyich rad powinieneś skorzystać:

- Twoja babcia
- blog trenera zwycięskiej drużyny koszykówki w szkole średniej
- najlepszy zawodnik w drużynie
- strona internetowa, która sprzedaje buty piłkarskie i udziela porad
- filmy instruktażowe dotyczące technik treningu piłkarskiego.

Jakie zauważyłeś mocne i słabe strony każdego źródła?

- Czy jest ktoś, kto zna się na nauczaniu, ale nie ma pojęcia o umiejętnościach piłkarskich?
- Czy jest ktoś, kto może być ekspertem od piłki nożnej, ale nie wie, jak uczyć?
- Czy jest ktoś, kto zawsze radzi, żeby coś od niego kupić?
- Czy jest ktoś, kto zna piłkę nożną, ale nie wie nic o Tobie ani o tym, jakie umiejętności są Ci potrzebne?

Przedyskutuj:

Co byłoby dla Ciebie dobrym źródłem informacji? Wyjaśnij, dlaczego tak uważasz. Nie da się ustalić wiarygodności, stawiając wszystko na jedną kartę. Większość źródeł ma mocne i słabe strony. Dlatego najlepsze odpowiedzi często pochodzą z zadawania pytań i porównywania odpowiedzi z wielu źródeł. W kwestii wiarygodności nie chodzi tylko o to, komu wierzymy, ale również o to, w co wierzymy. Wiedzę na temat świata uzyskujemy z różnych miejsc, nie tylko bezpośrednio od ludzi. Film o tsunami pokazuje gigantyczną falę – wyższą niż drapacz chmur – zmierzającą w kierunku ludzi na brzegu. Czy tak naprawdę wygląda tsunami? Reklama sugeruje, że większość naukowców to mężczyźni z rozczochranymi włosami, w okularach z grubymi szklami, ubrani w białe fartuchy laboratoryjne. Czy to prawdziwy wizerunek naukowca?

3. Trzy kroki przed podjęciem decyzji

Korzystając z zawartych w karcie pracy trzech kroków poprzedzających podejmowanie decyzji, możemy sprawdzić dowolne źródło. Pomogą nam one określić, co już wiemy o motywacjach stojących za źródłem i o poziomie wiedzy specjalistycznej.

4. Sprawdź źródła

Teraz czas poćwiczyć. Wymyśl pytanie związane z czymś, co omawiacie w klasie na dowolnym przedmiocie lub z czymś, co widziałeś online. Znajdź źródło, które udzieli odpowiedzi na to pytanie. Podzielcie się na grupy. Skorzystajcie z pytań na karcie pracy i wspólnie zdecydujcie, czy źródło jest wiarygodne.

Przykłady:

- Szukasz pomysłu na prezent urodzinowy dla swojego przyjaciela. Widziałeś reklamę lokalnego sklepu, który obiecuje, że ma w ofercie prezent dla każdego, jeśli skorzystasz z jego wyszukiwarki. Co ty na to?
- Czytając recenzje nowej pizzerii, zauważasz, że trzy z sześciu pięciogwiazdkowych recenzji pochodzą od osób o nazwisku, które pojawia się w nazwie restauracji. Dwie

kolejne twierdzą, że jest to najlepsza pizza na świecie, a jeszcze inna, że pizza była tania, ale niezła. Jest też czternaście negatywnych komentarzy. Czy pozytywne recenzje przekonałyby cię do spróbowania pizzy?

- Reklama w wyskakującym okienku mówi, że należysz do bardzo ekskluzywnej grupy, wybranej do wypróbowania specjalnej „pigułki syreny”, która pozwoli Ci oddychać pod wodą bez sprzętu do nurkowania. Musisz jedynie zapłacić pięćdziesiąt złotych. Czy jesteś gotowy to zrobić?
- Lubisz filmiki popularnego youtubera, ponieważ są zabawne, ale nie podoba ci się, że ich autor opowiada okropne rzeczy o różnych ludziach. Czy wierzysz w to, co mówi, ponieważ jest tak zabawny i bardzo popularny? Czy sądzisz, że to ma jakiś wpływ na ludzi?

Wnioski

Pytania są naszymi przyjaciółmi. Jeśli zadajesz dobre pytania na temat źródeł i dostarczanych przez nie informacji, otrzymujesz informacje lepszej jakości. Z im większej liczby źródeł korzystasz, tym lepiej. Ale pamiętaj, że doskonałe źródło dotyczące jednej dziedziny nie zapewni odpowiedzi na pytania z innych dziedzin.

Wskazówki, jak rozróżnić wiarygodne i niewiarygodne źródła.

Krok 1

Używaj zdrowego rozsądku

Czy to logiczne? Czy ma sens?

• Jeśli:

- a) to, co widzisz, nie ma sensu,
- b) z własnego doświadczenia wiesz, że to nie jest prawda, lub
- c) nie zgadza się to ze znanymi ci wcześniej faktami,

to nie musisz już się dłużej zastanawiać. Masz przed sobą źródło, które nie jest wiarygodne.

Krok 2

Zadawaj cztery poniższe pytania

Wiedza ekspercka:

1. Czy to źródło mnie zna lub mu na mnie zależy (i czy to ma znaczenie)?

- Odpowiedź na to pytanie zależy od informacji, których szukasz. Jeśli sprawdzasz informacje na temat plastikowych butelek po napojach zanieczyszczających ocean, to nie ma znaczenia, czy źródło Cię zna, czy nie. Ale jeśli witryna obiecuje, że spodoba Ci się jej nowa zabawka, to musi wiedzieć, jakie lubisz zabawki, gry i co lubisz robić, aby ta obietnica była wiarygodna.

2. Czy to źródło wie dużo na dany temat? Gdzie zdobyło te informacje?

- Niektórzy uważają, że najłatwiejszym sposobem na znalezienie wiarygodnych informacji jest skorzystanie z wirtualnego asystenta głosowego. Wydaje się, że wirtualni asystenci wiedzą wszystko! Czy zastanawiałeś się kiedyś, skąd biorą te wszystkie odpowiedzi? Korzystają z obliczeń matematycznych (zwanymi algorytmami). W przypadku prostych pytań, na które jest tylko jedna możliwa odpowiedź (na przykład o temperaturę na zewnątrz lub nazwisko sławnej osoby śpiewającej jakąś piosenkę pop), są one zwykle wiarygodnym źródłem. Ale jeśli pytanie jest skomplikowane, lepiej zacząć od doświadczonych osób lub grup, które odniosły sukces w danej dziedzinie albo mają stopnie naukowe związane z danym tematem. Następnie możesz użyć wirtualnego asystenta głosowego, aby potwierdzić te informacje (patrz Krok 3).

Motywacje:

3. Czy to źródło chce, żebym coś zrobił lub w coś uwierzył? Dlaczego miałbym to zrobić?

- Czy źródło zarobi, jeśli postąpię zgodnie z jego radami? Na przykład czy uważasz, że influencer zarabia, jeśli kupujesz produkt, który nosi lub o którym opowiada? Czy zawodowy sportowiec nosi określoną markę butów lub koszul, bo ją lubi, czy dlatego, że mu za to płacą?
- Jeśli w filmie lub reklamie widzisz jakieś logo lub markę, to w grę wchodzi duże pieniądze, od nich też zależy to, co mówią (lub czego nie mówią) influencerzy czy sławni sportowcy. Ich celem nie jest działanie na Twoją szkodę, ale zarabianie pieniędzy może być dla nich ważniejsze niż trzymanie się faktów albo mówienie, co jest dla Ciebie dobre.

4. Kto skorzysta, a kto może ucierpieć, jeśli ludzie uwierzą w tę informację?

Najczęściej bardzo trudno to określić. Oto przykład: wyobraź sobie reklamę aplikacji, która obiecuje, że uczyni Cię lepszym uczniem. Jakie są możliwe korzyści? Twórca aplikacji skorzysta, jeśli kupisz aplikację, ponieważ zarabia na niej pieniądze. Ty możesz skorzystać, jeśli aplikacja naprawdę ci pomoże.

Kto może ucierpieć, jeśli uwierzysz w reklamę? Być może zmarnujesz pieniądze, jeśli kupisz aplikację. Może spędzisz czas, ćwicząc niewłaściwe rzeczy, a Twoje wyniki w szkole tylko się pogorszą. Albo będziesz polegać na aplikacji, która nie wie dokładnie, czego potrzebujesz, zamiast zwrócić się po pomoc do swojego nauczyciela, który zna Ciebie i Twoje potrzeby lepiej niż jakakolwiek aplikacja.

Krok 3

Potwierdź

Czy inne wiarygodne źródła potwierdzają to, co mówi sprawdzane źródło? Chodzi nie tylko o to, żeby sprawdzić większą liczbę źródeł. Ważne, aby szukać źródeł różnorodnych. Jeśli nie możesz znaleźć wielu wiarygodnych źródeł zgodnych ze źródłem, które właśnie sprawdzasz, nie powinieneś mu ufać.

- Użyj wyszukiwania online – lub poproś o pomoc bibliotekarza – aby znaleźć inne źródła informacji na interesujący Cię temat (źródłami mogą być książki, wiadomości lub artykuły w czasopiśmie, online lub offline).
- Wykonaj z nimi także kroki 1 i 2 – zadaj te same pytania. Jeśli podają Ci te same informacje, to prawdopodobnie potwierdzają, że Twoje źródło jest wiarygodne.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Pytania dotyczące umiejętności korzystania z mediów i techniki obserwacji dostarczają uczniom narzędzi do radzenia sobie z dezinformacją oraz pozwalają uniknąć kłótni czy pogorszenia relacji z przyjaciółmi i rodziną. Jedynym warunkiem jest to, że będą zadawać pytania i przyzwyczajają się do krytycznego podejścia do napływających informacji.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zidentyfikować wskazówki**, które świadczą o tym, że źródło wiadomości lub informacji jest wątpliwe.
- ✓ **Używać pytań** analitycznych i uważnie obserwować, aby trafnie ocenić wiarygodność źródła.
- ✓ **Zrozumieć**, jak ważne jest sprawdzenie wiarygodności źródła przed udostępnieniem wiadomości.
- ✓ **Wyrobić nawyk analizowania** wszystkich wiadomości i informacji, a nie tylko tych, które wydają się podejrzane.

Porozmawiajmy

Czy rozwiązywałeś kiedyś łamigłówkę, wyszukując różnice między dwoma pozornie identycznymi obrazkami? Podobnie jest czasem z informacjami. Niektórzy ludzie, a nawet całe grupy tak bardzo chcą bronić swoich przekonań, że zniekształcają prawdę, abyśmy się z nimi zgodzili. Gdy zafałszowana informacja zostaje wymieszana z faktami, mamy do czynienia z dezinformacją. Wiele osób udostępnia fałszywe informacje, bo nie potrafi ich weryfikować. W rezultacie dezinformacja się rozprzestrzenia i w oparciu o nią ludzie dokonują wyborów dotyczących tego, w co wierzyć i jak postępować. W tej sytuacji bardzo trudno o lepsze zrozumienie czy rozwiązywanie problemów na drodze spokojnych rozmów i dyskusji w atmosferze wzajemnego szacunku. Należy jednak pamiętać, że problem prawdy i fałszu dotyczy faktów. Należy je odróżniać od opinii, poglądów i punktów widzenia, które oczywiście mogą być różne, bo wynikają z naszych różnych doświadczeń i różnych systemów wartości.

Jeśli więc informacje wyglądają lub brzmią jak newsy, jak odróżnić to, co jest prawdziwe od tego, co fałszywe? Możemy nauczyć się dostrzegać wskazówki i poznać triki stosowane przez znawców dezinformacji. Możemy też zadawać pytania, które pomogą nam rozpoznać historie nieoparte na solidnych dowodach.

- Karta pracy „Rozpoznawanie fałszywych adresów URL”.

Teraz poćwiczmy znajdowanie różnic między obrazkami. Spójrz na zdjęcie poniżej. Przyjrzyj się uważnie. Czy potrafisz dostrzec różnice?

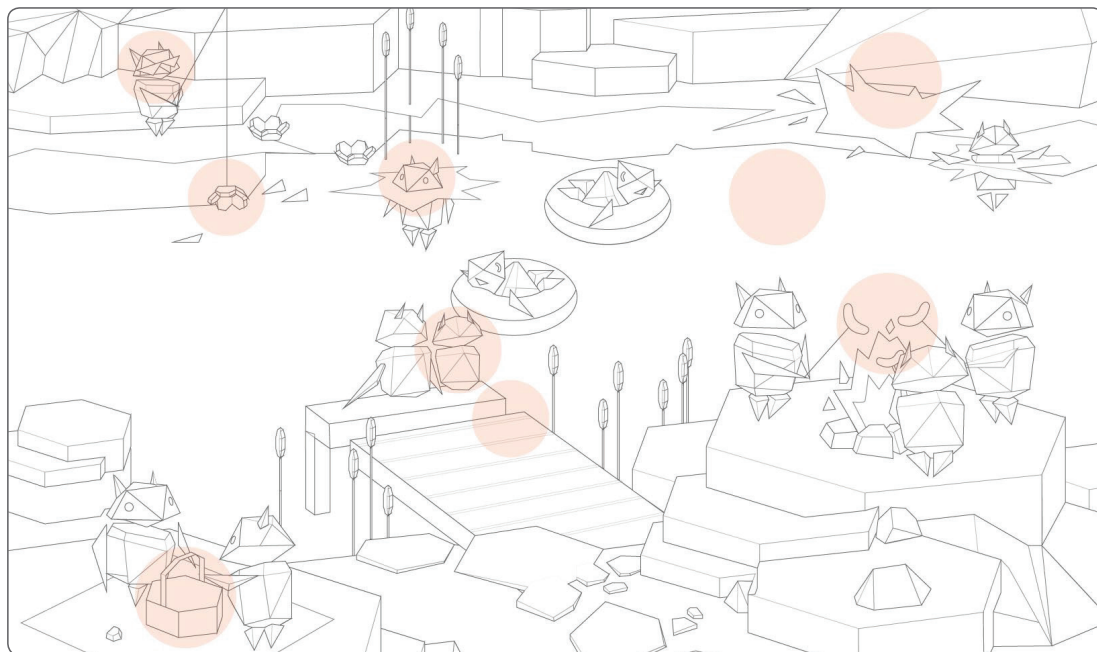

56

Na obrazkach jest dziewięć różnic, czy znalazłeś je wszystkie?

Próba odgadnięcia, czy historia jest prawdziwa czy fałszywa, przypomina taką łamigłówkę

obrazkową. Dzięki uważnej obserwacji możesz znaleźć ważne informacje, które pomogą Ci zdecydować. Jest o wiele łatwiej, jeśli wiesz, czego szukać. Oto kilka wskazówek, jak rozpoznać dezinformację. Jeśli zauważysz wskazane zjawiska, to prawdopodobnie materiał, który analizujesz, jest zafałszowany.

2. Rozpoznawanie fałszywych adresów internetowych (techniczna nazwa URL)

- Najpierw zwróć uwagę na adres URL (adres internetowy) witryny, która opublikowała artykuł. Niektóre fałszywe strony próbują Cię oszukać, wybierając nazwy naśladujące prawdziwą witrynę, ale z niewielkimi różnicami. Większość firm używa krótkich adresów URL, ponieważ łatwiej je zapamiętać i wpisać, więc adresy URL z dodanymi, niepotrzebnymi literami często prowadzą do witryn, które są fałszywe.

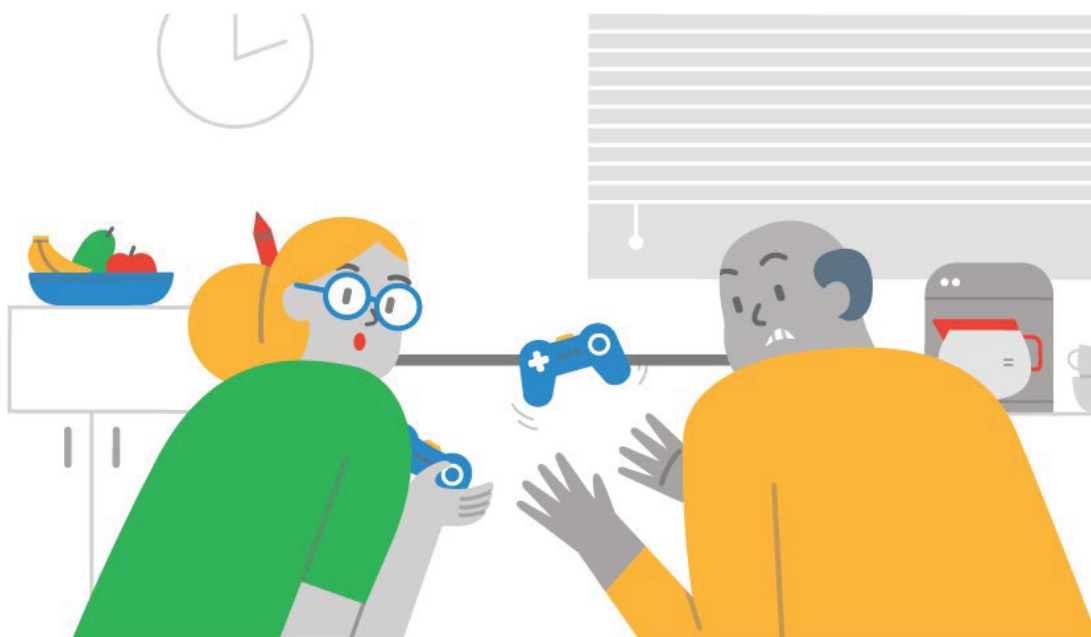
- Zakreśl wszystkie adresy URL, które Twoim zdaniem są prawdziwe.
- Spójrz na klucz odpowiedzi. Czy udało Ci się je poprawnie rozpoznać?

Jak sprawdzić, czy adres URL prowadzi do prawdziwej witryny informacyjnej? Jednym ze sposobów jest wyszukanie w sieci nazwy tej organizacji lub sprawdzenie jej adresu URL. Jeśli organizacja jest prawdziwa, po prawej stronie wyników wyszukiwania pojawi się pole z opisem organizacji, w tym adres jej strony internetowej. Jeśli adres URL jest nieprawdziwy, można, przewijając w dół wyniki wyszukiwania, zobaczyć nagłówki świadczące o tym, że witryna została rozpoznana jako fałszywa – lub pojawi się komunikat, że witryna jest już niedostępna.

3. Sprawdzanie nagłówków

Czasami ktoś udostępnia post bez adresu URL. W takich przypadkach należy zastosować się do kilku wskazówek:

- a) Post zaczyna się od czegoś, co przyciąga naszą uwagę, na przykład zdjęcia uroczego szczeniaczka czy celebryty lub filmu z niezwykłego wyczynu. Ale jeśli klikniemy, to okaże się, że opisana historia ma niewiele, a nawet nic wspólnego z obrazem.
- b) Aby przekonać Cię, że to, co publikują, jest ważne, autorzy postów często zmieniają wygląd tekstu poprzez pogrubienie liter, pisanie DUŻYMI LITERAMI, podkreślenia lub dodanie wykrzykników. Rzetelni dziennikarze nie używają takich narzędzi formatowania.
- c) Aby zachęcić cię do przeczytania historii, w nagłówku używane są takie słowa jak „szokujący”, „oburzający” lub „zaskakujący”, bo zwiększają naszą ciekawość. Ale prawdziwi dziennikarze ich nie używają – wolą, żeby wiadomości mówiły same za siebie. Opowiadają historię i pozwalają nam zdecydować, czy jest szokująca czy zaskakująca. Spójrz na to zdjęcie i nagłówek:

Szokująca prawda o tym, co nauczyciele robią po pracy

Zanim przeczytasz – jak myślisz, o czym będzie ta historia?
Dlaczego tak sądzisz? Co na to wskazuje?

A oto historia:

„Wydawać by się mogło, że po pracy nauczyciele robią to co wszyscy. Zajmują się załatwianiem spraw, gotują obiady, spędzają czas z rodziną, zajmują się domem i przygotowują się na następny dzień. Jednak wielu nauczycieli nie tak dawno zaczęło po pracy robić coś niezwykłego. Międzynarodowe badania przeprowadzone w 2019 roku, pokazują że polscy nauczyciele po pracy coraz częściej... pracują, udzielając korepetycji. Pod tym względem jesteśmy w ścisłej światowej czołówce. Nauczyciele w ten sposób nie tylko dorabiają do niskich pensji, ale także wspierają tych uczniów, na których potrzeby szkolne zajęcia nie odpowiadają.”

Czy ta historia opowiadała o tym, czego się spodziewałeś? Czy uważasz, że zdjęcie i nagłówek pasowały do treści, czy były mylące? Dlaczego tak sądzisz?

4. Sprawdzanie źródeł

Podczas analizowania wiadomości wskazówki mogą być pomocne, ale nie zawsze są wystarczające. Problem w tym, że również prawdziwe strony informacyjne czasami wykorzystują specjalne techniki, aby przyciągnąć naszą uwagę, więc mogą nam się wydać podejrzane. Z drugiej strony, zdarza się, że fałszywe źródła tak skutecznie naśladują prawdziwe serwisy, że niełatwo się domyślić oszustwa i mieć pewność, któremu wierzyć.

Przykład:

Przyjrzyj się podanym nazwom i zdecyduj, czy to prawdziwe organizacje informacyjne:

Polska Agencja Prasowa

Dziennikarze.pl

Foruminfo.pl

Wiadomosci.io

Niezależny Instytut Medialny

Państwowa Agencja Informacyjna

Spośród podanych przykładów tylko Polska Agencja Prasowa jest prawdziwą organizacją informacyjną. Jak mogłeś się upewnić? Po pierwsze, zacząć od wyszukania w sieci nazwy organizacji. Sprawdź, gdzie jeszcze w sieci występuje ta nazwa. Jeśli pojawia się w Wikipedii lub w artykule na stronie gazety lub czasopisma, to prawdopodobnie jest to prawdziwa organizacja. Tylko przeczytaj dokładnie, co o niej mówią, bo mogą właśnie przestrzegać, że jest fałszywa!

Znajdź historię o swojej szkole, społeczności, najmodniejszej diecie lub coś innego, co Cię zacieka w wiadomościach. Skorzystaj z trzech kroków weryfikacji wiarygodności (karta pracy s. 54–55) oraz wskazówek, które poznałeś, aby zdecydować, czy historia jest prawdziwa czy fałszywa.

Krok 1: Używaj zdrowego rozsądku

Zapytaj: Czy to logiczne – czy ma sens? Czasami to oczywiste.

Jeśli zobaczysz nagłówek w stylu: CELEBRYTKA W SEKRECIE POŚLUBIŁA KOSMITĘ, to logika podpowiada, że to nieprawda. Czasami jednak nie jest to takie oczywiste.

Jeśli:

- a) to, co widzisz, nie ma sensu,
- b) wiesz, z własnego doświadczenia, że to nieprawda lub
- c) to się nie zgadza ze znanymi ci wcześniej faktami,
to źródło, które analizujesz jest prawdopodobnie fałszywe.

Krok 2: Zadaj pytania dotyczące motywacji i wiedzy specjalistycznej źródła (s. 53)**Krok 3:** Potwierdź

Zapytaj: Czy inne wiarygodne źródła potwierdzają to, co mówi sprawdzane źródło?

Kto jeszcze opisuje tę historię? Jakie inne historie zawiera strona? Czy wszystkie są opisane z tej samej perspektywy, czy przedstawia wiele punktów widzenia? Jeśli nie udaje Ci się znaleźć wielu wiarygodnych źródeł opisujących tę historię, to powinieneś być sceptyczny/a wobec tego źródła.

Wnioski

Teraz, gdy wiesz, jak używać wskazówek i pytań do wykrywania dezinformacji, warto, byś stosował/a je na co dzień. Analizuj wszystkie informacje, z którymi się zetkniesz w internecie, i udostępniaj to, co odkryłeś, i znajomym. Bądź rozsądnym, uważnym i zasługującym na szacunek użytkownikiem internetu.

5. Rozpoznawanie fałszywych adresów URL

Prawdziwy czy fałszywy?

Zakreśl poprawną odpowiedź.

onet.pl	Prawdziwy	Fałszywy
wiadomosci.wp.pl	Prawdziwy	Fałszywy
interia.pl	Prawdziwy	Fałszywy
gazeta.pl	Prawdziwy	Fałszywy
mns.com/pl	Prawdziwy	Fałszywy
dzienik.pl	Prawdziwy	Fałszywy
natemat-rp.pl	Prawdziwy	Fałszywy
tygodnikprasowy.pl	Prawdziwy	Fałszywy
publicystyka.pl	Prawdziwy	Fałszywy
www.tvn24.pl	Prawdziwy	Fałszywy
wiadomosci.dziennik.pl	Prawdziwy	Fałszywy
wiadomosci.tvp	Prawdziwy	Fałszywy

Klucz odpowiedzi

Prawdziwe adresy

onet.pl
wiadomosci.wp.pl
interia.pl
gazeta.pl
www.tvn24.pl
wiadomosci.dziennik.pl

Fałszywe adresy

mns.com/pl
dzienik.pl
natemat-rp.pl
tygodnikprasowy.pl
publicystyka.pl
wiadomosci.tvp.

6. Interlandia: Rzeka Rzeczywistości

Przez Interlandię płynie rzeka, która niesie w swoim nurcie fakty i fikcję. Ale nie wszystko jest tym, na co wygląda. Aby przepłynąć przez wartki nurt, wykorzystaj zdrowy rozsądek – i nie daj się złowić czającemu się w tej okolicy oszustomi!

Otwórz przeglądarkę internetową w swoim urządzeniu i odwiedź stronę g.co/RzekaRzeczywistosci.

Tematy do dyskusji

Poproś uczniów o zagranie w Rzekę Rzeczywistości i, wykorzystując poniższe pytania, zachęć ich do dyskusji o tym, czego się nauczyli. Większość uczniów korzysta najbardziej, gdy gra samodzielnie, ale możesz też połączyć dzieci w pary. Może to być szczególnie wskazane w przypadku młodszych graczy.

- Opowiedz o sytuacji, kiedy musiałeś/musiłaś ocenić, czy coś w sieci jest prawdziwe czy fałszywe. Po czym to poznałeś/poznałaś?
- Kim jest oszust? Opisz jego zachowanie i jego wpływ na grę.
- Czy gra w Rzekę Rzeczywistości zmieniła sposób, w jaki będziesz oceniać treści i osoby w sieci w przyszłości? Jeśli tak, w jaki sposób?
- Co będziesz robić inaczej po tych zajęciach i zagranie w grę?
- Co może wskazywać, że jakaś sytuacja w sieci jest dziwna?
- Jak się czujesz, kiedy natykasz się w sieci na coś podejrzanego?
- Co należy zrobić, jeśli nie masz pewności, czy coś jest prawdą?

[illegible]

Chroń swoje sekrety

Prywatność i bezpieczeństwo – poważne sprawy

Scenariusze zajęć

1. Jak stworzyć mocne hasło
2. Zachowaj to dla siebie
3. Interlandia: Wieża Skarbów

Wprowadzenie

Nie istnieje jeden prosty przepis na dbanie o prywatność i bezpieczeństwo w sieci. Ochrona prywatnych i osobistych informacji – wszystkiego, co w sieci czyni Cię Tobą – oznacza zadawanie właściwych pytań i znajdowanie własnych odpowiedzi w oparciu o rzetelną wiedzę.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zrozumieć**, dlaczego prywatność jest ważna i jak wiąże się z bezpieczeństwem w sieci.
- ✓ **Przećwiczyć** tworzenie mocnych haseł.
- ✓ **Przejrzeć** narzędzia i ustawienia, które chronią przed hakerami i innymi zagrożeniami.

Bezpieczeństwo – ochrona urządzeń i danych w nich zapisanych.

Haker – osoba, która za pośrednictwem komputerów zdobywa nieautoryzowany dostęp do urządzeń i danych innych osób i organizacji.

Hasło (kod dostępu) – sekretna kombinacja używana do uzyskania dostępu do czegoś. Może mieć różne formy, na przykład może to być czterocyfrowy kod blokujący telefon albo bardziej złożone hasło do konta mailowego. Hasła powinny być tak długie i skomplikowane, jak tylko potrafisz wymyślić i zapamiętać.

Prywatność – ochrona osobistych informacji własnych i cudzych (nazywa się je też danymi wrażliwymi).

Szyfrowanie – proces zmieniania informacji lub danych w kod, który jest niemożliwy do odczytania lub niedostępny dla osób niepowołanych.

Weryfikacja dwustopniowa (nazywana też weryfikacją dwuczynnikową albo autoryzacją dwustopniową) – proces zabezpieczający, dzięki któremu logowanie do usługi ma dwa etapy albo dwa „czynniki”, np. konieczne jest wpisanie hasła i kodu wysłanego na telefon albo kodu z aplikacji.

Złożoność – cecha dobrego hasła. Na przykład: złożone hasło składa się z cyfr, znaków specjalnych (jak „\$” i „&”) oraz małych i wielkich liter.

Uczniowie i uczennice uczą się tworzenia mocnych haseł i ich bezpiecznego przechowywania.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zrozumieć**, że ważne jest podawanie haseł tylko rodzicom/opiekunom.
- ✓ **Dowiedzieć się** o hasłach chroniących urządzenia.
- ✓ **Zrozumieć**, jak tworzyć hasła trudne do odgadnięcia i łatwe do zapamiętania.
- ✓ **Nauczyć się** wybierać odpowiednie zabezpieczenia logowania, w tym weryfikację dwustopniową.

Porozmawiajmy

Lepiej dmuchać na zimne

Technologia cyfrowa ułatwia komunikowanie się ze znajomymi, kolegami i koleżankami z klasy, nauczycielami i nauczycielkami oraz innymi osobami. Możemy kontaktować się na wiele sposobów: e-mailem, SMS-ami, wiadomościami, słowami, obrazami i filmami, używając telefonów, tabletów i komputerów.

Zapytaj uczniów, jak komunikują się ze znajomymi? Możesz też dopytać, czy we wszystkich komunikatorach używają tego samego loginu/nicka/zdjęcia? Czy mają tam takie same czy różne hasła?

Różne narzędzia, które pomagają się komunikować, pozwalają jednak także hakerom i oszustom wykraść informacje i używać ich do niszczenia naszych urządzeń, relacji i reputacji.

Chronienie nas samych, naszych informacji i urządzeń to proste, mądre czynności, takie jak blokowanie ekranu urządzeń, rozważne umieszczanie prywatnych danych w urządzeniach, które mogą zostać zgubione lub skradzione i, przede wszystkim, stosowanie mocnych haseł.

- Jak myślicie, jakie są dwa najpopularniejsze hasła? (Odpowiedź: „123456” i „hasło”).
- Zastanówmy się nad innymi słabymi hasłami i tym, co sprawia, że są słabe. (Na przykład: imię i nazwisko, numer telefonu, słowo „czekolada”). Kto uważa, że to dobre hasła?
- Jak myślicie, co poza mocnym hasłem pomaga chronić naszą prywatność w sieci? (Na przykład: wylogowywanie się z urządzeń, używanie różnych haseł do różnych aplikacji, dwuetapowa weryfikacja kont.).

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Rozmawiając z młodszymi dziećmi o hasłach i zabezpieczeniach, warto skorzystać z prostego porównania, np. klucza do domu/pokoju. Dlaczego ważne, żeby był solidny? Czy komuś się zdarzyło, że zapomniał zamknąć pokoju i weszło tam młodsze/starsze rodzeństwo?

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Urządzenie połączone z internetem dla każdej grupy lub dziecka.
- Tablica albo ekran.

Poniżej znajduje się pomysł na stworzenie bardzo mocnego hasła:

- Pomysł o zdaniu, które łatwo zapamiętasz. Może to być fragment piosenki albo cytatu z filmu.
- Z każdego słowa weź pierwszą literę albo dwie pierwsze litery.
- Niektóre litery zamień na symbole.
- Wybierz, które litery będą duże, a które małe.
- Podpowiedź dla zaawansowanych: czy wiesz, że w hasłach można używać spacji?

Przećwiczmy nasze nowe umiejętności podczas gry w hasła.

1. Stwórz hasło

Dobierzcie się w pary. Każda para ma sześćdziesiąt sekund na wymyślenie hasła.

2. Porównajcie hasła

Zapiszcie hasła na tablicy – po dwie drużyny na raz.

3. Głosuj!

Z każdej pary wybierzcie mocniejsze hasło (poprzez głosowanie i omówienie), możecie także zestawiać hasła parami i z każdej pary wyłaniać zwycięzcę aż do momentu, kiedy wyłonicie najlepsze.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Ustal wcześniej z uczniami kryteria oceny haseł (możesz skorzystać z zamieszczonych poniżej wskazówek do tworzenia mocnych haseł), żeby uniknąć sytuacji wysokiego oceniania haseł najśmieszniejszych, wymyślonych przez osoby szczególnie lubiane, albo takich, które po prostu się uczniom spodobały. Podczas dyskusji nad wyborem najlepszego hasła, cały czas pamiętajcie o ustalonych kryteriach dobrego hasła i omawiając propozycje, proś uczniów o odnoszenie się do nich.

Podsumowując to ćwiczenie, skorzystaj ze wskazówek zatytułowanych „TAK” i „NIE”. Pamiętaj, żeby rozmawiając z uczniami o hasłach do „ważnych kont”, sprawdzić, jak uczniowie rozumieją ten termin i ustalić wspólne jego rozumienie. Pamiętaj, że uczniowie mogą je rozumieć inaczej niż Ty. Niektóre konta zakładane są na chwilę (albo nawet jednorazowo), zawierają niewiele informacji, służą do zabawy, korzystamy z nich sporadycznie. Inne zawierają wiele ważnych informacji i danych, a do tego często zostają z nami na lata. Jednak decyzja, które konto uznajemy za ważne, jest indywidualna i każdy powinien o tym zdecydować sam.

Wnioski

Tworzenie mocnych haseł jest ważne, ale to też dobra zabawa.

Wskazówki do tworzenia mocnych haseł

Oto parę wskazówek pomocnych w stworzeniu hasła, które ochroni Twoje tajemnice.

Mocne hasła są oparte na zdaniu, które Tobie łatwo zapamiętać, ale trudno zgadnąć komuś niepowołanemu – jak pierwsze litery słów składających się w tytuł albo fragment ulubionej piosenki albo w zdanie o tym, co Cię kiedyś spotkało – zawierają litery, cyfry i symbole. Na przykład „W trzeciej klasie chodziłam do Szkoły Podstawowej im. Konopnickiej” można przerobić na hasło: W3k:chDD\$P!mK.

Średnie hasła trudno zgadnąć, korzystając ze słabych programów, ale może je zgadnąć ktoś, kto cię zna (np. chodzilaMdoKonopnickiej).

Słabe hasła (łatwe do odgadnięcia) zazwyczaj oparte są na osobistych informacjach, łatwo je złamać i może je zgadnąć ktoś, kto cię zna (np. „kochamFafika” lub „lubieczekolade”).

TAK

- Miej osobne hasło do każdego ważnego konta.
- Twórz hasła o długości co najmniej ośmiu znaków. Im dłuższe, tym lepsze (o ile jesteś w stanie je zapamiętać).
- Używaj kombinacji zawierających wielkie i małe litery, cyfry i symbole.
- Wybieraj hasła łatwe do zapamiętania, żeby nie musieć ich zapisywać – to ryzykowne.
- Zmień hasło od razu, jeśli przypuszczasz, że ktoś mógł je poznać (poza zaufanym dorosłym, o ile zdecydowaliście razem, że będzie znać Twoje hasło).
- Zawsze używaj mocnych haseł blokady swoich urządzeń. Ustaw urządzenia tak, by w niepowołanych rękach blokowały się automatycznie.
- Tam, gdzie jest taka możliwość, włącz logowanie dwuetapowe, czyli połączenie hasła i dodatkowego elementu, takiego jak aplikacja lub SMS, który potwierdza Twoją tożsamość podczas logowania.
- Rozważ korzystanie z managera haseł, na przykład wbudowanego w przeglądarkę, żeby pamiętał za Ciebie hasła. W ten sposób możesz do każdego konta mieć inne hasło i nie musisz ich wszystkich pamiętać.

NIE

- Nie używaj osobistych informacji (takich jak imię, adres, e-mail, numer telefonu, nazwisko panieńskie mamy, data urodzin itd.) ani popularnych słów.
- Nie używaj hasła, które łatwo zgadnąć, na przykład ksywki, nazwy szkoły, ulubionego zespołu ani ciągu cyfr (np. 123456) i tak dalej. I naprawdę nie używaj słowa „hasło”!
- Nie podawaj haseł nikomu poza rodzicami i opiekunami.
- Nigdy nie zapisuj haseł w miejscu, w którym ktoś może je znaleźć.

Nauczyciel używa szkolnego urządzenia, by pokazać, jak można zmienić ustawienia prywatności.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zmienić** ustawienia prywatności usług internetowych, z których korzystają.
- ✓ **Zdecydować** o sposobie udostępniania informacji na stronach i w serwisach, z których korzystają.
- ✓ **Zrozumieć**, czym jest weryfikacja dwustopniowa i kiedy jej używać.

Porozmawiajmy

Prywatność to bezpieczeństwo

Prywatność w sieci i bezpieczeństwo w sieci są nierozdzielnie powiązane. Większość aplikacji i programów pozwala kontrolować, jakie informacje udostępniamy i w jaki sposób. Jeśli korzystasz z aplikacji albo strony, poszukaj opcji „Moje konto” lub „Ustawienia”. Tam znajdziesz ustawienia prywatności i bezpieczeństwa. Możesz zdecydować:

- jakie informacje na Twoim profilu są widoczne,
- kto może zobaczyć Twoje posty, zdjęcia, filmy i inne treści, które udostępniasz.

Jeśli nauczysz się korzystać z tych ustawień i będziesz pamiętać, by je regularnie aktualizować, będzie Ci łatwiej zarządzać swoją prywatnością i bezpieczeństwem. Ważne, żeby rodzic albo opiekun zawsze towarzyszył Ci w podejmowaniu tych decyzji.

Ćwiczenie

Przejrzyj opcje

Zachęć uczniów, by razem z Tobą zapoznali się z ustawieniami bezpieczeństwa przykładowego konta i pomogli:

- zmienić hasło,
- sprawdzić ustawienia udostępniania, lokalizacji i inne oraz wybrać, jakie opcje są dla Was najlepsze,
- włączyć otrzymywanie powiadomień, jeśli ktoś spróbuje zalogować się z nieznanego urządzenia,
- włączyć ograniczenie widoczności profilu – w tym zdjęć i filmów – tylko do rodziny i wybranych znajomych,
- uruchomić dwustopniową weryfikację,
- ustawić informację umożliwiającą odzyskanie dostępu do konta.

Jakie ustawienia prywatności Ci odpowiadają? To coś, co warto omówić z rodzicem lub opiekunem. Ale pamiętaj, najważniejszym ustawieniem jest Twój rozum – to Ty decydujesz, jakie informacje udostępniasz, kiedy i komu.

Wnioski

Dobrym pierwszym krokiem jest wybór mocnego hasła do każdego ważnego konta. Trzeba też pamiętać, jak je zabezpieczać.

Potrzebne materiały:

- Szkolne urządzenie połączone z projektorem i pokazujące przykładowe konto uznane za odpowiednie do pokazania w klasie (np. tymczasowe konto e-mailowe albo na stronie).

Ratunku! Wieża skarbów jest otwarta i skarby internautów, takie jak dane kontaktowe i prywatne wiadomości, są zagrożone. Wyprzedź hakera i zbuduj fortecę z mocnymi hasłami, by na zawsze zabezpieczyć sekrety.

Otwórz przeglądarkę internetową w swoim urządzeniu i odwiedź stronę g.co/WiezaSkarbow.

Tematy do dyskusji

Poproś uczniów i uczennice o zagranie w Wieżę Skarbów i, korzystając z poniższych pytań, zachęć ich do dyskusji o tym, czego się nauczyli. Większość dzieci najbardziej korzysta, gdy gra samodzielnie, ale możesz też połączyć dzieci w pary. Może to być szczególnie wskazane w przypadku młodszych graczy.

- Jakie są elementy supermocnego hasła?
- Kiedy warto tworzyć mocne hasła w prawdziwym życiu? Jak to robić? Jakie wskazówki pamiętasz?
- Kim jest haker? Opisz zachowanie tej postaci i to, jak wpływa ona na grę.
- Czy Wieża Skarbów wpłynęła na to, jak planujesz w przyszłości chronić swoje informacje?
- Co chcesz robić inaczej po tych zajęciach i zagranie w grę?
- Stwórz trzy przykładowe hasła, które przejdą test „supermocnych”.
- Jakie wrażliwe dane powinny być chronione?

Życzliwość jest fajna

Siła pozytywnego podejścia w sieci

Scenariusze zajęć

1. Od bierności do wspierania
2. Jak reagować?
3. ...ale powiedz to życzliwie!
4. Uważaj na ton
5. Słowa i czyny
6. Jak słowa zmieniają znaczenie obrazów
7. Interlandia: Królestwo Życzliwości

Wprowadzenie

Cyfrowy świat stwarza nowe wyzwania i możliwości interakcji, zarówno dla dzieci jak i dla dorosłych. W sieci może być trudniej stosować wskazówki dotyczące dobrej komunikacji. Warto pamiętać, że pozostawanie w ciągłym kontakcie – naturalne dla młodych ludzi – może przynosić zarówno satysfakcję, jak i niepokój, a anonimowość może ułatwiać próby uwodzenia, kształtowania nieprawdziwego wizerunku, również w celu krzywdzenia innych.

To skomplikowane i wiemy, że internet może rozsiewać dobro tak samo jak zło. Aby tworzyć zdrowe relacje i zmniejszyć poczucie izolacji, które nierzadko prowadzi do przemocy, depresji, trudności z nauką i innych problemów, koniecznie trzeba nauczyć się przekazywać dobro i empatię – a także pokazywać uczniom i uczennicom, jak reagować na zło i prześladowanie.

Badania wskazują, że samo mówienie dzieciom, że mają w sieci być miłe, nie wystarczy. Efektywna edukacja o bezpieczeństwie odnosi się do przyczyn negatywnego zachowania. Poniższe ćwiczenia pomogą uczniom i uczennicom od razu budować pozytywne interakcje i nauczą ich radzenia sobie w trudnych sytuacjach.

Cele dla dzieci

- ✓ **Określić**, jak wygląda pozytywne zachowanie online i offline.
- ✓ **Prowadzić** pozytywne rozmowy w sieci.
- ✓ **Określać** sytuacje, w których warto porozmawiać z dorosłym.

Słowniczek

Agresor – osoba stosująca przemoc lub prześladowanie. Eksperti z dziedziny zapobiegania przemocy odradzają stosowanie tego terminu jako etykiety na stałe określającej osobę.

Anonimowy – osoba nienazwana lub nieznana – ktoś w sieci, kogo tożsamości nie znasz.

Bierny obserwator – świadek prześladowania lub przemocy, który rozumie sytuację, ale postanawia nie reagować.

Blokowanie – sposób na zakończenie wszelkiej internetowej interakcji z osobą. Osoba zablokowana nie widzi Twojego profilu, nie może wysłać wiadomości, zobaczyć Twoich postów i tak dalej. Nie wie też, że została zablokowana. Nie zawsze jest to idealne rozwiązanie (np. w sytuacji przemocy rówieśniczej, kiedy osoba doświadczająca trudnej sytuacji chce wiedzieć, co pisze agresor, albo kiedy przemoc ustanie).

Cel – osoba prześladowana, cel, doznająca przemocy. Eksperti z dziedziny zapobiegania przemocy odradzają stosowanie tego terminu (a w szczególności terminu ofiara), jako etykiety, która może trwale pogłębiać negatywne samopoczucie.

Cyberprzemoc (cyberbullying) – przemoc rówieśnicza, która dzieje się w sieci lub z użyciem narzędzi cyfrowych.

FOMO – Fear of Missing Out, lęk przed pominięciem, pojawiający się m.in. u użytkowników mediów społecznościowych, obawiających się, że coś wartościowego i ciekawego dzieje się bez ich wiedzy lub udziału.

Konflikt – sprzeczka lub nieporozumienie, które niekoniecznie się powtarza.

Kontekst – dodatkowe informacje wokół zdjęcia, które pomagają nam lepiej zrozumieć, co widzimy. Mogą to być: miejsce, w którym zostało zrobione zdjęcie, czas wysłania SMS-a, sytuacja, w jakiej znajdował się nadawca itp.

Osoba reagująca – świadek prześladowania lub przemocy, który prywatnie lub publicznie wspiera osobę doznającą krzywdy, czasami próbuje zatrzymać przemoc lub zgłosić wydarzenie, jakiego jest świadkiem.

Podpis – tekst dołączony do zdjęcia i zawierający informacje o tym, co jest na zdjęciu.

Przemoc rówieśnicza – umyślne przykre zachowanie, zazwyczaj powtarzające się. Osoba, która jest celem przemocy, często ma trudność z broniem się.

Prześladowanie – określenie bardziej ogólne niż przemoc rówieśnicza. Może przybierać różne postaci – zaczepiania, irytowania, zastraszania, poniżania i tak dalej. Może też dziać się w sieci.

Trolling – pisanie lub komentowanie w sieci w sposób umyślnie okrutny, obraźliwy lub prowokujący.

Wzmacniać – zwiększać lub rozszerzać uczestnictwo lub wpływ.

Wyciszanie – mniej radykalne niż blokowanie, pozwala przestać widzieć czyjeś posty i komentarze w mediach społecznościowych, kiedy komunikacja stanie się irytująca. Osoba wyciszona nie wie o tym. Nie pomaga to w przypadkach przemocy.

Wykluczenie – rodzaj prześladowania lub przemocy stosowany w sieci i poza nią, polegający na utrudnianiu lub całkowitym wyłączeniu osoby z życia grupy, klasy, szkoły, często nazywany wykluczeniem społecznym (na przykład niezapraszanie na wspólne wydarzenia, blokowanie dostępu do informacji i tak dalej).

Zgłosić nadużycie – skorzystać z usługi medium społecznościowego w celu zgłoszenia prześladowania, przemocy, gróźb i innych szkodliwych treści, które zazwyczaj łamią warunki korzystania z serwisu lub standardy jego społeczności.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

W ćwiczeniach zawartych w tej części poruszane są tematy związane z emocjami czy przemocą rówieśniczą i reagowaniem na nią. W zadaniach uczniowie i uczennice przećwiczą identyfikowanie czterech ról w sytuacji przemocy (sprawcy przemocy, celu, biernego obserwatora i osoby reagującej) i możliwe zachowania świadka oraz osoby doznającej przemocy.

Prowadzący ćwiczenia powinni być uważni na możliwe reakcje uczniów i uczennic oraz w razie potrzeby oferować swoje wsparcie. Można przed wykonaniem ćwiczeń powiedzieć: „Za chwilę będziemy analizować niektóre trudne sytuacje, które mogą się przydarzyć w sieci. Będziemy także rozmawiać o tym, jak możemy być dla siebie bardziej życzliwi. Być może niektórzy z Was przypomną sobie trudne sytuacje dotyczące Was lub Waszych przyjaciół, rodziny. Pamiętajcie, że zawsze możecie porozmawiać o tym ze mną (np. indywidualnie, na przerwie) lub odmówić udziału w ćwiczeniu i tylko je obserwować”.

Prowadzącym zalecamy także świadome używanie języka. Wyrażenia takie, jak „ofiara”, „sprawca” czy „bierny świadek” – choć przydatne przy omawianiu sytuacji przemocowych – mogą stać się etykietami. Ważne, żeby nie nadużywać tych słów (możemy je zastępować sformułowaniami „osoba / chłopiec / dziewczynka, która/y doświadczył/a trudnej sytuacji”, „osoba obserwująca”). Starajmy się opisywać konkretne zachowania, a nie cechy czy skłonności ludzi (np. „Chłopiec, który wysłał krzywdzącą wiadomość” zamiast „prześladownca słabszych”). Szczególną wrażliwość warto zachować, kiedy nauczyciel wie, że w klasie miała miejsce sytuacja przemocowa.

UWAGA! Warto tak zaplanować czas, by ćwiczenia z tego bloku można było zrobić jedno po drugim. Mimo że są one rozbite na części, zostały pomyślane tak, by stopniowo wprowadzać dzieci w temat i by w kolejnym ćwiczeniu korzystały one z wiedzy i umiejętności nabytych w poprzednim.

Cele dla dzieci

- ✓ **Rozpoznawać** prześladowanie lub przemoc w sieci.
- ✓ **Określić**, co to znaczy być biernym albo czynnym świadkiem w sieci.
- ✓ **Poznać** sposoby reagowania na przemoc.
- ✓ **Dowiedzieć** się, jak się zachować, jeśli doświadcza się przemocy.

Porozmawiajmy

Dlaczego życzliwość jest ważna?

Czasami warto przypomnieć sobie, że za każdą nazwą użytkownika i za każdym awatarem jest prawdziwy człowiek, z prawdziwymi uczuciami, którego należy traktować po ludzku. Kiedy wydarza się przemoc albo inne niewłaściwe zachowanie, zazwyczaj w sytuację zamieszane są cztery rodzaje osób:

- sprawcy, czyli osoby dokonujące przemocy,
- osoba, która doświadcza przemocy – zwana celem,
- świadkowie tego, co się dzieje,
- świadkowie, którzy próbują interweniować w pozytywny sposób, często nazywani osobami reagującymi.

Jeśli padniesz ofiarą przemocy w sieci lub innego przykrego zachowania, możesz zrobić różne rzeczy.

Jeśli jestem celem, mogę...

- Nie odpowiadać.
- Zablokować agresora/kę.
- Zgłosić to – powiedzieć rodzicowi, opiekunowi, nauczycielce, rodzeństwu albo innej zaufanej osobie i skorzystać z narzędzi do zgłaszania w aplikacji lub serwisie, by zgłosić dany post, komentarz lub zdjęcie.

Jeśli jesteś świadkiem prześladowania lub przemocy, masz możliwość zainterweniowania i zgłoszenia okrutnego zachowania. Czasem świadkowie pozostają bierni, nie próbują powstrzymać przemocy ani pomóc osobie doświadczającej krzywdy. Obserwując przemoc, świadkowie mogą odczuwać strach przed tym, że sami staną się przedmiotem ataku. Naturalną reakcją jest ochrona siebie i to ona nieraz powstrzymuje nas od działania. Jeden pozytywny komentarz, wiadomość wysłana do osoby borykającej się z trudnościami czy zdanie „Możesz na mnie liczyć” wiele zmieniają. Już odrobina życzliwości może dać wspaniałe owoce. Pamiętajmy, że nawet pozornie niewielki atak na inną osobę może wyrządzić wiele zła – a nawet pozornie niewielka pozytywna reakcja może zasiać dużo dobra.

Jeśli jestem świadkiem, mogę reagować:

- Znaleźć sposób na miłą reakcję lub wsparcie osoby, która jest celem.
- Nazwać nieprzyjemne zachowanie w komentarzu lub odpowiedzi (pamiętaj – potępiasz zachowanie, nie osobę), jeśli to dla mnie OK i czuję, że to bezpieczne.
- Nie pomagać agresorowi, i nie pogarszać sytuacji, udostępniając nieprzyjemne treści w sieci.
- Zebrać grupę znajomych i stworzyć „warstwy dobra” – zamieścić dużo miłych komentarzy o osobie będącej celem (ale nie pisać niczego niemiłego o agresorze – chodzi o danie przykładu, nie o zemstę).
- Zgłosić prześladowanie. Powiedzieć komuś, kto może pomóc: rodzicom, opiekunom, nauczycielowi/nauczycielce albo pedagogowi szkolnemu.

Jeśli czyjeś niewłaściwe zachowanie bardzo Cię poruszy (zdenerwuje, zasmuci, zaniepokoi) nie działaj pochopnie, pod wpływem emocji. Weź oddech – zastanów się, jakie masz możliwości reakcji i która z nich będzie najlepsza (czyli która zasieje więcej życzliwości i powstrzyma szerzenie przykrych komentarzy).. Pomiędzy tym, co Cię spotyka (odczytaniem wiadomości, obejrzeniem filmiku), a tym, jak zareagujesz, jest zawsze czas na Twój wybór. Nie działaj pod wpływem innych.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Na zakończenie możesz zaprosić uczniów do udziału w doświadczeniu pokazującym, jak ważne jest wsparcie grupy. Przekaż ochotnikowi siedem–dziesięć patyczków laryngologicznych. Jego zadaniem będzie złamanie ich wszystkich razem. Powinno to być niemożliwe :) Następnie kilkoro uczniów dostaje po jednym patyczku z i łamie. Porozmawiajcie o tym, co umożliwiło złamanie patyczka, a co przeszkodziło w złamaniu „grupy”. Możesz podsumować ćwiczenie zdaniem: „Nawet bardzo trudne sytuacje można przezwyciężyć, korzystając ze wsparcia znajomych, przyjaciół czy rodziny. Warto tego wsparcia udzielać, ale też o nie prosić, kiedy spotyka Was coś trudnego”.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy „Od bierności do wspierania”.

Odpowiedzi: do karty pracy „Od bierności do wspierania”:

Sytuacja 1: B, R, B (nie pomaga), R, R
Sytuacja 2: R, B, R, R
Sytuacja 3: R, R, B, B, R
Sytuacja 4: Ty decydujesz!

1. Przeczytaj opisy sytuacji i podziel reakcje na kategorie

Omówcie role, a potem rozdaj dzieciom karty pracy i daj im piętnaście minut na przeczytanie trzech opisów sytuacji i skategoryzowanie reakcji. Jeśli zostanie Wam czas, możecie wspólnie stworzyć czwarty opis.

2. Omówcie odpowiedzi

Przed dyskusją lub po niej spytaj dzieci, dlaczego czasem trudno ludziom reagować na przemoc. Zapytaj, co sprawia, że ludzie reagują, a co powstrzymuje od reakcji? Następnie porozmawiajcie o tym, dlaczego dobrze mieć w szkole i w sieci osoby, które reagują na przemoc. Co reagowanie zmienia?

3. Omówcie przykłady, które trudno było skategoryzować

Jeśli jest czas, dowiedz się, czy któreś reakcje były trudne do skategoryzowania i dlaczego. Przedyskutujcie to.

Wnioski

Wstawianie się za kimś, zgłaszanie przykrych treści albo ignorowanie nieprzychylnych komentarzy (prowadzące do ich wygaszenia) – to wszystko narzędzia, których możesz użyć zależnie od sytuacji. Odrobina dobra może zupełnie odmienić nieprzyjemną sytuację.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Możesz pogłębić ćwiczenie i poprosić uczniów, żeby przeczytali ponownie opisy sytuacji, tym razem patrząc na nie z różnych perspektyw. To dobry moment na pogłębienie tematu, na rozmowę o motywacjach, o konsekwencjach reagowania i niereagowania, o trudnościach z reagowaniem w odpowiedni sposób. Przed ćwiczeniem wybierzcie sytuację, której się bliżej przyjrzyjecie (może być to przykład, który najbardziej poruszył klasę). Następnie podziel uczniów na grupy. Powiedz, że za chwilę każda grupa przyjrzy się tej sytuacji z perspektywy różnych zaangażowanych w nią osób (w pierwszej sytuacji byłyby to: osoba

wysyłająca wiadomość, osoba ją otrzymująca i posądzona koleżanka). Przyporządkuj postaci do grup. Następnie rozdaj każdej grupie kartkę i poproś o podzielenie jej na cztery części:

1. Co ta osoba myśli?
2. Co czuje?
3. Jakie motywacje stoją za jej działaniami?
4. Jak mogłaby się zachować inaczej (żeby zadbać o potrzeby swoje i innych)?

Poproś uczniów o wypełnienie czterech części. Na koniec przedyskutujcie prace grup.

Często sprawca był wcześniej ofiarą lub świadkiem, jednoznaczne przypisanie ról może być uproszczeniem. Porozmawiajcie o tym, jak różny może być kontekst opisanych sytuacji.

Wiesz już, jak świadkowie mogą czynić dobro i wspierać osoby przechodzące przez trudną sytuację. Poniżej znajdują się trzy przykłady przemocy i prześladowania w sieci. Jeśli chcesz, możesz stworzyć opis czwartej sytuacji, oparty na historii osób, które znasz, i opracować typy reakcji zarówno wspierające, jak i obojętne. Przy trzech przykładowych opisach sytuacji znajdziesz już gotowe reakcje. Przeczytaj je i zdecyduj, czy jest to coś, co zrobiłby bierny świadek czy osoba reagująca, a następnie oznacz biernego świadka literą „B”, a osobę reagującą „R”. Na koniec możecie porozmawiać o przykładach, które sprawiły więcej problemów i zastanowić się dlaczego.

W omówieniu pamiętaj o tym, że nie każdy jest gotowy na to, żeby zawsze i w każdej sytuacji zareagować. Porozmawiaj z uczniami o tym, jak wielkiej odwagi wymaga czasem reagowanie w trudnej sytuacji.

Sytuacja 1

Twoja koleżanka upuściła telefon przy szkolnym boisku piłki nożnej. Ktoś go znalazł i wysłał z niego krzywdzącą wiadomość o innej uczennicy do kilku osób z drużyny, a potem zostawił telefon w miejscu, w jakim go znalazł. Uczennica, której dotyczyła ta wiadomość, powiedziała Twojej znajomej, że jest okropną osobą – chociaż to wcale nie ona wysłała wiadomość. Nikt nie wie, kto był autorem wiadomości. Ty...

- Martwisz się o koleżankę, ale nic nie robisz, bo nikt nie wie, kto jej to zrobił.
- Idziesz do uczennicy, której dotyczyła wiadomość i pytasz, jak się czuje i czy możesz jej pomóc.
- Rozkręcasz aferę, wysyłając nieprzyjemną wiadomość do innych znajomych.
- Razem z koleżanką namawiasz całą drużynę piłkarską do pisania miłych wiadomości do osoby, która została celem ataku.
- Razem z koleżanką anonimowo informujesz o sprawie dyrekcję, żeby było wiadomo, że potrzebne są zajęcia/warsztaty dotyczące zabezpieczania i blokowania telefonów.

Sytuacja 2

Pani od polskiego założyła klasowego bloga do nauki i dała uczniom możliwość pisania, edytowania i publikowania komentarzy. Następnego dnia się rozchorowała, a nauczyciel na zastępstwie nie zauważył, że na klasowym blogu źle się dzieje – ktoś wrzuca wyjątkowo niemiłe komentarze o jednym z uczniów. Ty...

- Zamieszczasz komentarze typu „To w ogóle nie jest fajne” i „Jestem jego kumplem i to nie jest prawda”.
- Ignorujesz to, póki nie wróci nauczycielka.
- Namawiasz innych, żeby zamieszczali miłe komentarze i komplementy o uczniu, który został celem.
- Mówisz nauczycielowi na zastępstwie, że na blogu klasowym dzieją się niemiłe rzeczy i że może chciałby poinformować o tym panią od polskiego.

Sytuacja 3

Spędzasz sporo czasu, grając ze znajomymi w pewną grę w sieci. Zazwyczaj korzystacie z czatu w grze, żeby rozmawiać o tym, co się akurat dzieje. Czasem robi się mniej miło, ale zazwyczaj to zwykła rywalizacja znajomych i nic poważnego. Ale pewnego razu jeden z graczy zaczyna mówić naprawdę nieprzyjemne rzeczy o jednym z Twoich znajomych z gry i nie przestaje. Zachowuje się tak samo następnego dnia.

- Dzwonisz do znajomego i mówisz, że wcale Ci się to nie podoba. Pytasz, co możecie wspólnie zrobić.
- Dzwonisz do wszystkich znajomych, którzy grają w tę grę (wcześniej mówisz o tym znajomemu, który jest niemiło komentowany) i sprawdzasz, czy zgadzają się, że pora nazwać przemoc po imieniu.
- Postanawiasz poczekać i jeśli tamten nie przestanie, może coś zrobisz.
- Na jakiś czas przestajesz grać w tę grę.
- Sprawdzasz zasady społeczności gry i jeśli zakazują przemocy, zgłaszasz zachowanie tamtego.

Sytuacja 4

Z całą klasą stwórzcie historię opartą na sytuacji, o której któreś z Was słyszało. Podczas burzy mózgów wypiszcie możliwe zachowania osób obserwujących sytuację. Następnie porozmawiajcie o tym, które z nich wydają Wam się najlepsze. Jak Wy byście zareagowali? Jak mógłby zareagować Wasz ulubiony superbohater, gdyby znalazł się na miejscu? Pokażcie, że już naprawdę znacie mnóstwo sposobów reagowania!

Uczniowie i uczennice często chcą pomóc osobie, która pada ofiarą przemocy, ale nie wiedzą jak. To ćwiczenie pokaże im, że mają wybór, poda przykłady zachowań i da możliwość, by sami stworzyli pozytywne odpowiedzi.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zobaczyć**, że reagowanie jest wyborem.
- ✓ **Dowiedzieć się**, że można interweniować na różne sposoby.
- ✓ **Nauczyć się wybierać** te reakcje, które są bezpieczne i najlepsze dla danej osoby.
- ✓ **Tworzyć** własne reakcje.

Porozmawiajmy

Kiedy widzisz, że jakaś osoba jest niemiła w sieci – sprawia, że ktoś czuje się zakłopotany, wykluczony, naśmiewa się, okazuje brak szacunku, rani uczucia i tak dalej – masz wybór. Po pierwsze, zawsze możesz postanowić, że zamiast biernie obserwować, zareagujesz i pomożesz. Po drugie, jeśli postanowisz pomóc, masz wybór, jak to zrobić. Najważniejsze jest, by wiedzieć, że żeby pomóc komuś, kto stał się celem przemocy, czasem wystarczy go wysłuchać – świadomość, że komuś zależy, bardzo pomaga. Nie każdy czuje się na siłach, by wstawiać się za innymi publicznie – czy w internecie, czy w szkolnej stołówce. Jeśli masz na to ochotę, zrób to! Możesz:

- Nazwać nieprzyjemne zachowanie (bez obrażania osoby, która to robi) i powiedzieć, że jest niefajne.
- Powiedzieć coś miłego o osobie, która przeżywa trudne momenty – albo napisać to w poście lub komentarzu.
- Zachęcić znajomych, by także okazali wsparcie tej osobie.
- Możesz zaprosić tę osobę do wspólnej zabawy albo usiąść z nią na przerwie. Jeśli nie czujesz się komfortowo z publicznym pomaganiem, to jest OK. Możesz także pomagać w sytuacji jeden na jeden:
- Spytać tę osobę o samopoczucie w prywatnej wiadomości.
- Napisać coś miłego lub komplement w formie anonimowego postu, komentarza lub wiadomości (jeśli to możliwe na stronie, na której ma miejsce całe zdarzenie).
- Powiedzieć, że może z Tobą porozmawiać po szkole.
- Porozmawiać z tą osobą osobiście lub przez telefon, powiedzieć, że nie podoba Ci się tamto niemiłe zachowanie i spytać, jak się z tym czuje.
- Niezależnie od tego, jaką reakcję wybierzesz, masz też różne możliwości zgłaszania nieprzyjemnych zachowań. Możesz zgłosić przemoc poprzez stronę czy w aplikacji lub porozmawiać z zaufaną osobą dorosłą.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Tablica lub flipchart, do których dzieci mogą przyklejać karteczki.
- Karta pracy „Jak reagować”.
- Karteczki post-it dla każdej grupy.

W tym ćwiczeniu sprawdzimy, jakie to uczucie reagować na przemoc, więc załóżmy, że wszyscy postanowiliśmy pomóc.

1. Podziel klasę na pięcioosobowe grupy

Każda grupa powinna wybrać osobę czytającą i osobę piszącą.

2. Grupy wspólnie czytają o trudnych sytuacjach i omawiają je

Trzy trudne sytuacje są opisane na karcie pracy na kolejnej stronie. Kiedy grupy dyskutują, osoba prowadząca dzieli tablicę lub flipchart na dwie części i opisuje je „Wsparcie publiczne” i „Wsparcie prywatne”.

3. Grupy tworzą po dwie reakcje w każdej sytuacji

Dzieci mogą korzystać z przykładowych odpowiedzi z działu „Porozmawiajmy” lub stworzyć własne.

4. Uczniowie i uczennice przyklejają odpowiedzi na tablicy i czytają je całej klasie

Osoba prowadząca może zainicjować dyskusję o wyborach, które podjęły dzieci.

Wnioski

Często, gdy widzisz, że komuś dzieje się krzywda, chcesz zareagować, ale nie wiesz, jak to zrobić. Teraz znasz wiele sposobów na pomaganie – i wiesz, że masz możliwość wspierania innych tak, jak chcesz. Masz moc pomagania innym w taki sposób, jaki Ci odpowiada!

Teraz, gdy podzieliliście się na grupy, wspólnie zdecydujcie, jak chcecie zareagować. Wybierzcie z grupy ochotników: jedną osobę do pisania (na karteczkach) i jedną do czytania. Czytający niech przeczyta opis pierwszej sytuacji na głos. Macie pięć minut, by porozmawiać, jak wsparlibyście osobę doświadczającą przemocy publicznie, a jak prywatnie. Osoba pisząca zapisuje Wasze decyzje na dwóch karteczkach i przykleja jedną w kolumnie „Wsparcie publiczne”, a drugą w kolumnie „Wsparcie prywatne” na tablicy. W podejmowaniu decyzji mogą Wam pomóc omówione wcześniej pomysły, ale możecie wymyślić własne sposoby. Zróbcie to samo w sytuacji 2 i 3.

Uwaga: Nie ma jednego słusznego sposobu wspierania osoby, która przechodzi przez trudną sytuację, bo każda osoba (i atakowana, i reagująca) jest inna. Inna jest też każda sytuacja. Dlatego ćwiczymy różne możliwości.

Sytuacja 1

Ktoś z klasy zamieszcza filmik, na którym śpiewa własną wersję znanej piosenki. Inni zamieszczają pod filmem nieprzyjemne komentarze. Jak wesprzesz osobę, która zamieściła filmik? Możecie skorzystać z wcześniej omówionych sposobów albo wymyślić własne reakcje.

Sytuacja 2

Jeden uczeń wysłał drugiemu zrzut ekranu z jego komentarzem i robi sobie z niego niemiłe żarty. Obrazek jest udostępniany i staje się bardzo popularny w szkole. Jak możesz wesprzeć ucznia, którego komentarz został zapisany i rozpowszechniony? Wybierz jeden z pomysłów omawianych wcześniej albo stwórz własną odpowiedź.

Sytuacja 3

Odkrywasz, że ktoś ze szkoły założył fałszywe konto na portalu społecznościowym z danymi innej osoby i wrzuca na nie zdjęcia i memy, które obrażają inne dzieci, nauczycieli i nauczycielki oraz szkołę. Jak możesz wesprzeć ucznia, pod którego ktoś się podszył? Możecie skorzystać z wcześniej omówionych sposobów albo wymyślić własne reakcje.

W tym scenariuszu uczniowie i uczennice uczą się, jak w życzliwy sposób formułować komunikaty o krytycznym wydźwięku oraz jak reagować na negatywne komentarze tak, aby nieprzyjemne interakcje stały się przyjemne.

Cele dla dzieci

- ✓ **Wyrażać** uczucia i opinie w pozytywny, skuteczny sposób.
- ✓ **Odpowiadać** konstruktywnie na nieprzyjemne zachowania..

Porozmawiajmy

Zamiana negatywnego w pozytywne

Zarówno dzieci w Twoim wieku, jak i dorośli, są wystawieni na wiele rodzajów treści. Część z nich to negatywne wiadomości, które promują złe zachowania:

- Czy Ty lub ktoś, kogo znasz, widzieliście kiedyś negatywne zachowanie w sieci? Jak się czuliście?
- Czy Ty lub ktoś, kogo znasz, doświadczyliście kiedyś niespodziewanej życzliwości w sieci? Jak się czuliście?
- Jakie proste zachowania mogą zamienić przykre wydarzenia w przyjemne?

Możemy reagować na nieżyczliwe i nieprzychylne komentarze, trudne i budzące emocje, w sposób konstruktywny. Konstruktywny, czyli taki, który wniesie coś do rozmowy, a nie ją zaogni i podgrzeje emocje. Nie możesz zmienić czyjegoś wpisu, ale możesz na niego zareagować, zmieniając ton całej komunikacji, lub samemu pomyśleć, jak napisać to, co myślisz, ale w łagodniejszy, bardziej przyjazny i konstruktywny sposób.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Tablica albo ekran do wyświetlania.
- Karta pracy „...ale powiedz to życzliwie!”.
- Karteczki samoprzylepne lub urządzenia dla dzieci.

1. Przeczytaj komentarze

Wspólnie przyglądamy się negatywnym komentarzom.

2. Napisz poprawione wersje

W trzyosobowych grupach napiszcie po dwie odpowiedzi na poniższe pytania:

- Jak można napisać to samo (albo coś podobnego) w bardziej pozytywny, konstruktywny sposób?
- Gdyby ktoś z Twojej klasy napisał coś takiego, jak możesz odpowiedzieć, by rozmowa stała się przyjemniejsza?

3. Przedstaw odpowiedzi

Wszystkie drużyny przedstawiają swoje odpowiedzi.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Zanim przystąpicie do tego zadania, warto omówić zasady, jakimi będziecie się kierować przy próbie zmieniania komentarza, klimatu rozmowy. Na pewno nie w każdej sytuacji uda się przeformułować komunikat na pozytywny.

Wtedy warto zastanowić się, jakie motywacje ma osoba, która go zamieściła, i jakie możliwe rozwiązania tej sytuacji widzicie. Kiedy zmiana komentarza na bardziej życzliwy nie jest możliwa, pomyślcie, czy interwencja lub komentarz innej osoby z grupy mogłyby dodać do komunikacji więcej życzliwości i jak taki komentarz czy interwencja miałyby wyglądać.

Pracując nad przeformułowaniem komentarzy, warto także najpierw zadać kilka pytań, które pomogą lepiej zrozumieć przesłanie wypowiedzi. Oto kilka pomysłów – możecie do nich dodać Wasze:

- Skup się na faktach, czyli zadaj sobie pytanie: czego konkretnego dowiaduję się z tego komentarza?
- Znajdź opinię, czyli wskaż, która część wypowiedzi to indywidualne zdanie / przekonanie / ocena komentującej osoby.
- Zastanów się, czego nie widać, czyli jaki może być inny powód czyjejś reakcji / wypowiedzi, który nie został zakomunikowany wprost (np. choroba, zdarzenie losowe, sytuacja rodzinna itd.).
- Wypatruj celu, czyli zastanów się, dlaczego osoba komentuje w taki sposób? Co chce osiągnąć?

Warto na tym etapie zwrócić uwagę na to, że nie każdy zamieszczony w przykładach komentarz jest z gruntu negatywny. Przyjrzyjcie się bardziej jednej z wypowiedzi: „LOL Wojtek jest jedyną osobą w klasie która nie jedzie w weekend pod namioty”.

Jaka to wypowiedź? Skąd wiemy, że wypowiedź o Wojtku, który nie jedzie pod namiot, jest negatywna? W samym tekście nie ma nic obraźliwego. W następnym ćwiczeniu będziecie mieli okazję pogłębić ten temat: porozmawiacie o tym, skąd wiemy takie rzeczy, jak czytać kontekst, rozpoznawać ironię, podwójne znaczenie i tak dalej.

Podczas pracy nad tym ćwiczeniem warto pamiętać, że młodsze dzieci mogą potrzebować pomocy przy ocenianiu komentarzy. Wspólne opracowanie jednego przykładu może ułatwić im pracę. W tej części znów zadbaj o zrobienie ćwiczeń zaraz po sobie. Szczególnie ważne jest to w przypadku ćwiczeń 3 i 4. W ćwiczeniu 3 niektóre wypowiedzi mają w sobie ukrytą treść. Ćwiczenie 4 pomoże Wam bardziej zgłębić ten temat.

Wnioski

Jeśli zareagujesz na coś negatywnego w pozytywny sposób, może to doprowadzić do zabawnej albo ciekawej rozmowy – a to o wiele lepsze niż praca nad naprawieniem szkód spowodowanych przez nieżyczliwy komentarz.

3. ...ale powiedz to życzliwie!

Przeczytajcie poniższe komentarze. Każdy komentarz omówcie, odpowiadając na poniższe pytania:

1. Jak można napisać to samo (albo coś podobnego) w bardziej pozytywny, konstruktywny sposób?
2. Gdyby ktoś z Twojej klasy napisał coś takiego, jak możesz odpowiedzieć, by rozmowa stała się przyjemniejsza?

Pamiętajcie, że nie w każdej sytuacji uda się odpowiedzieć na pierwsze pytanie i przeformułować komentarz na pozytywny.

Odpowiadając na pytanie drugie, zastanówcie się, jaka mogła być intencja osób, które taki komentarz napisały/wypowiedziały. Jak możesz zareagować na taki komentarz, żeby dodać do rozmowy więcej życzliwości? Jeśli zobaczysz w sieci zdanie tego typu, co możesz napisać we wspólnej konwersacji, żeby zmienić jej ton?

Swoje odpowiedzi zapiszcie w pustej przestrzeni pod dymkami.

LOL Wojtek jest jedyną osobą w klasie, która nie jedzie w weekend pod namioty.

Sorki, ale raczej nie możesz przyjść na moją imprezę. Za dużo kosztuje.

Masakra! Kto jej powiedział, że umie śpiewać??

Czy tylko ja widzę, że Olka wygląda trochę jak Smerf?

Jutro wszyscy ubierają się na fioletowo, ale nie mówcie Natalii.

Bez obrazy, ale twój charakter pisma jest żłosny i byłoby lepiej, gdybyś był w innej grupie przy tym projekcie

Możesz się przyłączyć do grupy, tylko jeśli dasz mi login do swojego konta.

Uczniowie i uczennice interpretują emocje stojące za wiadomościami, by ćwiczyć krytyczne myślenie i uniknąć niewłaściwej interpretacji treści i konfliktów.

Cele dla dzieci

- ✓ **Podejmować dobre decyzje** dotyczące komunikacji: jak i co komunikować, a kiedy się powstrzymać.
- ✓ **Określić** sytuacje, w których lepiej poczekać na spotkanie twarzą w twarz, zamiast od razu pisać.

Porozmawiajmy

Łatwo jest źle zrozumieć

Używamy wymiennie różnych sposobów komunikowania się, ale wiadomości wysłane przez chat czy SMS-y mogą być interpretowane inaczej, niż miałyby to miejsce w rozmowie osobiście albo przez telefon. Zadaj uczniom pytania:

- Czy kiedyś ktoś źle zrozumiał Twój SMS? Na przykład uznał, że Twój żart był na serio – albo że był wredny?
- Czy zdarzyło ci się źle zrozumieć czyjąś wiadomość? Co pomogło wyjaśnić sprawę? Co można było zrobić inaczej?

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Jako punkt wyjścia do tej rozmowy możecie na tablicy zapisać kilka zdań bez znaków interpunkcyjnych, np:

Lubię gotować moją rodzinę i zwierzęta.

Twoja stara piła leży w piwnicy.

Jedzcie dzieci.

Operować nie można czekać.

Następnie poproś uczniów, by wstawili w tych zdaniach przecinki. Czy wszyscy są zgodni co do miejsca, gdzie powinien stać przecinek?

Podsumuj aktywność, zwracając uwagę na to, jak ogromną różnicę w znaczeniu robi jeden znak. Jeżeli chcemy być dobrze zrozumiani, warto zwracać uwagę na szczegóły.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Przykładowe wiadomości wypisane na tablicy lub wyświetlane z rzutnika.

1. Przeglądaj wiadomości

Spójrz na przykładowe wiadomości na tablicy. Macie też zapewne własne przykłady, więc dopiszcie je.

- To świetnie
- Nieważne
- Jestem na ciebie wściekły
- ZADZWOŃ NATYCHMIAST
- Ok, wporzo

2. Przeczytaj wiadomości na głos

Ochotnicy czytają każdą wiadomość określonym tonem (np. złym, przyjaznym, ironicznym). Co zwraca Twoją uwagę? Jak te wiadomości mogą zostać zinterpretowane? Jak nadawcy wiadomości mogą lepiej wyrazić to, co mają na myśli?

3. Emotikonki

Możesz rozwinąć to ćwiczenie, rozmawiając z uczniami o znaczeniu emotikonek, które często dodawane są w konwersacji. W tym celu podziel uczniów na grupy i poproś ich, żeby obok każdego z powyższych zdań narysowali dwie różne, wybrane przez siebie emotikonki. Następnie poproś resztę klasy o interpretację sensu zdania z emotikonką. Sprawdź, czy wszyscy jednoznacznie je zrozumieli. Czy dodanie emotikonki rozwiązuje problem z interpretacją wiadomości?

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Jeśli pracujesz z młodszymi uczniami, możesz to ćwiczenie poprzedzić krótkim wprowadzeniem dotyczącym emocji, żeby pomóc uczniom je odpowiednio nazywać. Zapisz około dziesięciu emocji – każdą na osobnej małej karteczce. Powiedz uczniom, że za chwilę zagraacie w kalambury. Nie będziecie jednak odgadywać tytułów filmów czy przysłów (jak dzieje się to w klasycznej grze), ale emocje. Osoba, która wylosuje karteczkę z nazwą emocji, ma za zadanie wyrazić ją swoim ciałem. Kiedy klasa odgadnie emocję, kolejna osoba losuje następną karteczkę. Uwaga! W zabawie nie można wydawać żadnych dźwięków. Kiedy zakończycie etap zgadywania, poproś uczniów, by obok nazw emocji narysowali emotikony, które je reprezentują. Możecie w tym celu użyć telefonów (wystarczy pokazanie ikonki na ekranie urządzenia) albo narysować je z pamięci.

Na koniec możesz zapytać: „Jak stojący przy zdaniu czy słowie emotikon może zmienić jego znaczenie? Czy wszyscy rozumiemy je podobnie?”. Poproś uczniów o podanie kilku przykładów.

Propozycja emocji do zapisania na karteczkach: radość, złość, smutek, zdziwienie, wstręt, strach, rozpacz, tęsknota, duma, wdzięczność, zszokowanie, ekscytacja, zadowolenie.

Wnioski

To, co piszemy lub mówimy do innych, osadzone jest zawsze w jakimś kontekście. Znaczenie naszych wypowiedzi tworzą nie tylko słowa, ale też emocje, z jakimi je wypowiadamy oraz miejsce czy czas, w jakich to robimy (zwróćcie uwagę, że inaczej mówicie do kolegów, inaczej do nauczycieli, a jeszcze inaczej do nieznanych osób). Czasem ten kontekst może zmienić znaczenie wypowiedzi (wyobraźcie sobie, że rozmawiając ze sprzedawcą w sklepie, używanie takich sformułowań jak w SMS-ie do koleżanki – zabawna wypowiedź może być wtedy potraktowana jako niegrzeczna lub nieodpowiednia). Warto wybierać odpowiednie narzędzie do interakcji – uważaj też, czy nie interpretujesz przesadnie tego, co inni piszą do Ciebie. Jeśli nie masz pewności, co ktoś miał na myśli, dowiedz się tego w rozmowie twarzą w twarz albo przez telefon.

Uczniowie i uczennice rozmawiają o tym, jak mogą uczyć czegoś dorosłych.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zastanowić się** nad zachowaniem dorosłych w sieci.
- ✓ **Rozważyć**, jak dorośli mogą modelować zachowanie, by dawać przykład dzieciom.

Porozmawiajmy

Czego dorośli mogą nauczyć dzieci i czego dzieci mogą nauczyć dorosłych?

Ważne jest, by nauczyć dzieci życzliwości. Ale równie ważne, by modelować zachowania, dając dobry przykład. Przemoc i nękanie nie są tylko problemami dzieci – wystarczy spojrzeć, jak traktują się dorośli w sieci albo na drodze.

CIEKAWOSTKA: w obu tych sytuacjach – w sieci i w aucie – działa ten sam mechanizm, tzw. kabiny pilota. Zarówno siedzenie przed ekranem, a nie twarzą twarz z rozmówcą, jak i oddzielenie od innych kierowców poprzez zamknięcie w samochodzie stwarza wrażenie odizolowania i dystansu. Dystans ten daje poczucie bezkarności, anonimowości i ułatwia wypowiadanie nieżyczliwych komentarzy. Badania wskazują, że dokładnie taki sam mechanizm działa u pilotów samolotów bombardujących miasta, zamkniętych w kabinie i niewidzących ofiar nalotu. Stąd jego nazwa.

Rozmawialiśmy już o tym, jak ważna jest życzliwość wobec koleżanek i kolegów w sieci i w rzeczywistości. Ale internet to stosunkowo nowy wynalazek i nie tylko dzieci i młodzież, ale też dorośli mają dużo do nauczenia się w temacie komunikacji w sieci. Zastanówcie się, co dzieci i dorośli mogą wspólnie zrobić, by tworzyć pozytywne i życzliwe środowisko w internecie? Zachęć uczniów i uczennice do rozmowy z rodzicami o trudnych sytuacjach, z którymi się spotkali. Niech wspólnie zastanowią się, jak można reagować, szerząc życzliwość i empatię. Wróćcie do rozmowy na kolejnej lekcji – pozwól uczniom podzielić się wnioskami z rozmów w domach.

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Rozważcie pójście krok dalej i zorganizowanie w szkole „kampanii dobra”. Na początku lekcji każde dziecko pisze i dostarcza innemu miłą wiadomość. To nadaje ton całej lekcji i przypomina wszystkim, że możemy w sieci i poza nią działać dla większego dobra. Moglibyście nawet zaczynać tak lekcje co tydzień!

Wnioski

To, jak traktujecie się wzajemnie w sieci, będzie miało duży wpływ na cyfrowy świat, który zbuduje Wasze pokolenie – nie mówiąc o świecie rzeczywistym.

6. Jak słowa zmieniają znaczenie obrazów

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Zadanie jest dostosowane do poziomu rozwoju dzieci i polega na dodaniu do obrazków z postaciami prostych napisów w komiksowych dymkach. Obejmuje następujące koncepcje i pytania dotyczące umiejętności korzystania z mediów:

- Świadomość, że wszystkie media są konstruowane – tworzone przez ludzi, którzy decydują, co uwzględnić i jak przedstawić.
- Nawyk zadawania sobie pytania: „Kto to stworzył i dlaczego?”.
- Nawyk zastanawiania się i zadawania sobie pytania o treści, które tworzymy: „Jak ta treść może wpłynąć na innych?”.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zrozumieć**, że z połączenia obrazów ze słowami wynikają różne znaczenia.
- ✓ **Zrozumieć**, w jaki sposób tekst dodany do obrazka może zmienić jego sens.
- ✓ **Łączyć** umiejętnie słowa z obrazami, żeby dotrzeć do odbiorców.
- ✓ **Zrozumieć**, jak być odpowiedzialnym twórcą treści.
- ✓ **Rozwinąć** nawyk pytania: „Kto to opublikował i dlaczego?”.

Porozmawiajmy

Jak słowa mogą zmienić sens obrazu?

Zdjęcia w połączeniu ze słowami stanowią potężne narzędzie komunikacji. Wyobraź sobie zdjęcie płonącego domu w aktualnościach. Jeden podpis mówi: „W pożarze rodzina straciła dom, ale uratowano wszystkich mieszkańców i psa”. To by było smutne, może trochę straszne, prawda? A co, gdyby podpis brzmiał : „Strażacy podpalili pusty dom, żeby ćwiczyć wykorzystanie nowych narzędzi przeciwpożarowych”. Wciąż widzisz dom w ogniu, ale zupełnie inaczej odbierasz to, co się dzieje – czujesz się bezpiecznie, nie ma powodu się bać.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy „Obrazy sportowe”.
- Karta pracy „Jak słowa mogą zmienić obraz”.
- Zdjęcia nauczycieli i pracowników szkoły podczas ich codziennych zajęć. Na dwa–trzy tygodnie przed zajęciami poproś uczniów o zebranie kilku cyfrowych zdjęć bez ujawniania ich roli w tym ćwiczeniu (oczywiście zawsze za zgodą fotografowanej osoby) lub zbierz odpowiednie do wieku zdjęcia z prasy, jeśli inne nie są dostępne.
- Zbierz po jednym zdjęciu każdego ucznia w klasie (opcjonalnie).

Podziel klasę na małe grupy. Nie ujawniając uczniom, że rozdajesz dwie różne wersje zdjęć, przekaz połowie grup zdjęcia sportowe z pozytywnym podpisem, a drugiej połowie z negatywnym.

1. Zdjęcia i słowa

Spójrz na zdjęcie. W swojej grupie opisz osobę ze zdjęcia. Jak myślisz, jaka jest ta osoba? Czy sądzisz, że chciałbyś spędzić z nim/nią czas lub należeć do jej/jego drużyny? Jeśli tak/nie, to dlaczego?

Szybko się okaże, że grupy opisywały zdjęcia z różnymi podpisami. Niech każda grupa podniesie swoje zdjęcie do góry, tak, aby pozostałe mogły zobaczyć różnicę.

Na koniec krótko omów: jakie wnioski możemy wyciągnąć z ćwiczenia? Jak słowa dodane do obrazków wpłynęły na nasze opinie?

2. Nadal nie jesteś pewien?

Rzuć okiem na kilka innych przykładów, jak słowa mogą zmieniać obraz (karta pracy s. 95). Zastanów się, co byś pomyślał, gdybyś zobaczył wiadomość zawierającą jedno ze zdjęć z negatywnym podpisem. Towarzyszące zdjęciu negatywne komunikaty mogą zaszkodzić nie tylko osobie, która się na nim znajduje. Osoby, które zobaczą to zdjęcie, również mogą się poczuć niekomfortowo.

Co robisz, kiedy dostajesz taką wiadomość lub zdjęcie? Zawsze masz wybór.

Możesz ...

- Nie udostępniać zdjęć.
- Powiedzieć nadawcy, żeby nie przysyłał Ci wiadomości, które mogą kogoś skrzywdzić.
- Wspierać osoby ze zdjęcia, np. napisać, że jesteś świadomy manipulacji.
- Wszystkie powyższe.

Możesz również wysłać pozytywny komunikat. Nie komentuj negatywnych treści, dodaj tylko Twój własny pozytywny post. Osoba ze zdjęcia otrzyma Twoje wsparcie, poczuje się lepiej, a Twój post może zachęcić innych do dodawania swoich pozytywnych komentarzy.

3. Ktoś w naszej szkole

Wybierz zdjęcie z potasowanego zestawu zdjęć pracowników szkoły lub zdjęć przyniesionych przez uczniów. Ćwicz tworzenie różnych rodzajów podpisów. Najpierw ułóż podpisy, dzięki którym osoba na zdjęciu poczuje się szczęśliwa lub dumna. Ile różnych napisów możesz wymyślić? Porozmawiajmy teraz o śmiesznych napisach. Czy istnieje różnica między pisaniem tego, co jest śmieszne dla Ciebie, a tym, co może być śmieszne dla osób na zdjęciu? Czy jest jakaś różnica między dowcipem, który jest miły i zabawny dla wszystkich, a dowcipem, który wyśmiewa kogoś i jest „zabawny” tylko dla kilku osób? Ułóż podpisy, które są przykładami tego, o czym rozmawialiśmy, a następnie wybierzmy dla każdego zdjęcia podpis, który jest zabawny i miły – nie sprawi przykrości

osobie ze zdjęcia. Ćwicz dalej, wykorzystaj zdjęcia innych osób z naszej szkoły. Kiedy zobaczysz pomysły kolegów i koleżanek, czy przyszły Ci do głowy nowe pomysły na miłe rzeczy, które można dodać do obrazków?

4. Stwórz kolaż ze zdjęć wszystkich osób z klasy, z życzliwymi podpisami pod zdjęciem każdej osoby.

Wnioski

Podpisy mogą zmienić to, co myślimy i czujemy na temat obrazka i komunikatu, który według nas za nim stoi. Zastanów się chwilę, zanim opublikujesz zdjęcia z podpisami, pomyśl jak inni się poczną, gdy je zobaczą. Widząc zdjęcia i podpisy opublikowane przez innych, zapytaj: „Kto to opublikował i dlaczego?”.

Dodatkowe ćwiczenie

Wypróbuj eksperyment. Rozdaj krótki komiks, w którym wszystkie słowa zostały usunięte. Następnie poproś uczniów, aby, pracując indywidualnie, wypełnili puste pola tekstowe, żeby opowiedzieć historię przedstawioną na obrazkach. Porównaj wyniki. Czy wszyscy widzieli tę samą historię lub wpisali te same słowa? Dlaczego nie? O czym świadczy eksperyment? W jaki sposób używamy słów w celu zapewnienia kontekstu lub zrozumienia, co „mówi” obraz?

Sztos!

Weź się nie popisuj!

Sztos!

Weź się nie popisuj!

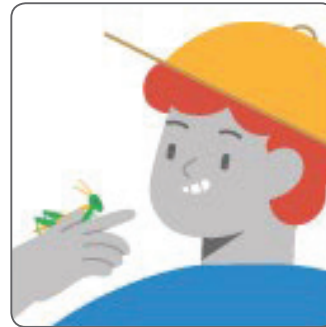
6. Jak słowa zmieniają znaczenie obrazów

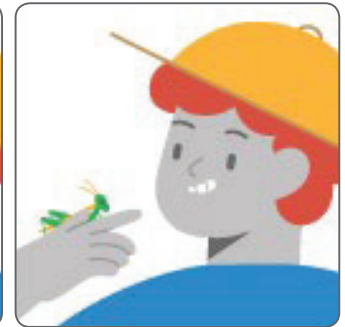
Oryginalna grafika zdobywa pierwsze miejsce.

Nieżył bajzel.

Odkryłem nowy gatunek!

Mmm obiadek!

W punkt!

Żal – kompletna porażka

Najmłodszy naukowiec na świecie!

Kujon. #lamus

Nareszcie, mój nowy wypasiony smartfon!

Żal :/ Komórka po starszym bracie.

Zapuściłam włosy, żeby oddać fundacji Rak&Roll.

Najgorsza fryzura ever!

Na dobre i na złe, nastroje są zaraźliwe. W najbardziej słonecznym zakątku miasta rozplenili się agresorzy, którzy rozsiewają niemiłą atmosferę. Zablokuj albo zgłoś agresorów, żeby ich powstrzymać i bądź uprzejmy wobec innych internautów, by przywrócić pokój w tej krainie.

Otwórz przeglądarkę internetową w swoim urządzeniu i odwiedź stronę g.co/KrolestwoZyczliwosci.

Tematy do dyskusji

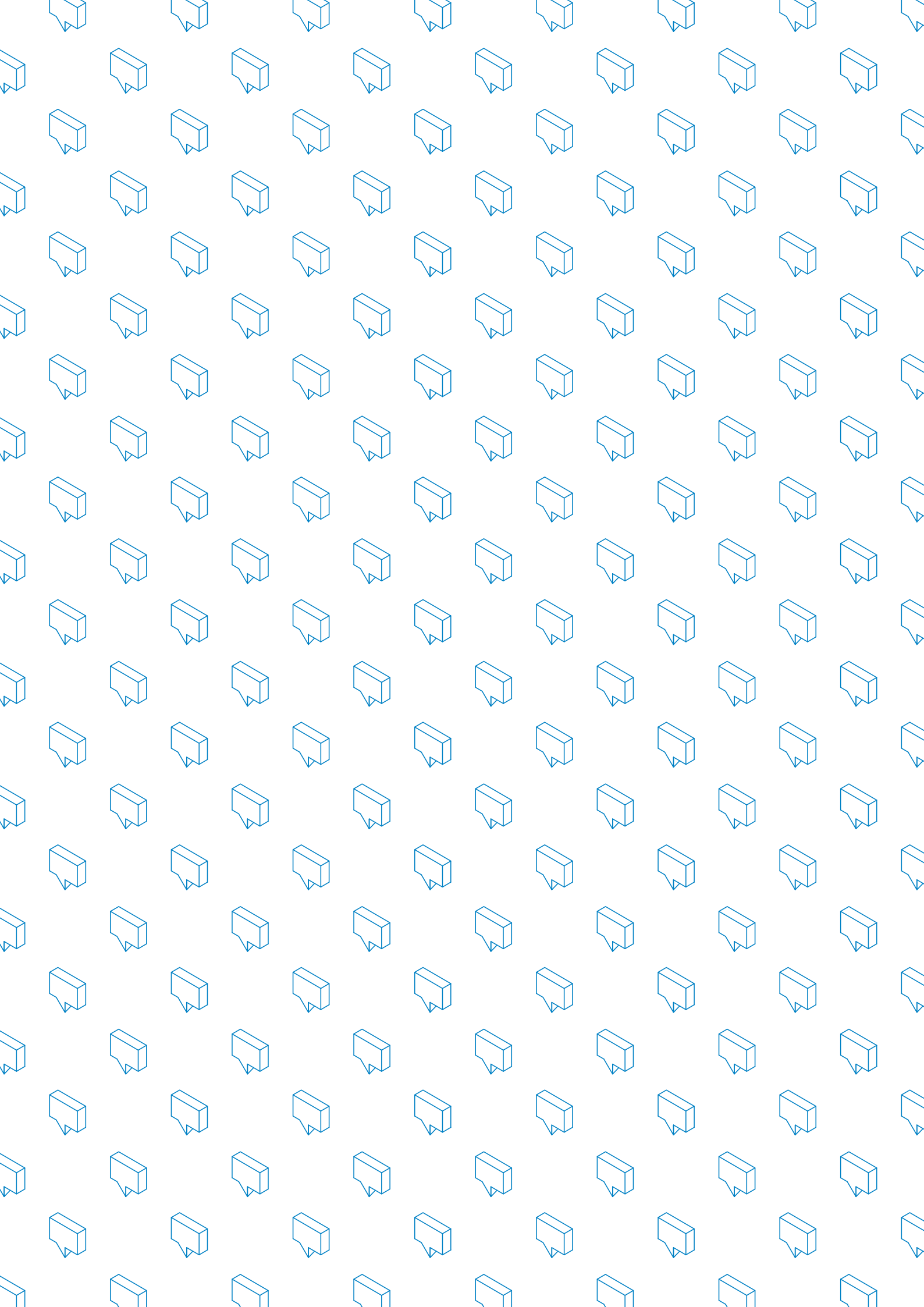

Poproś uczniów i uczennice o zagranie w Królestwo Życzliwości i, korzystając z poniższych pytań, zachęć ich do dyskusji o tym, czego się nauczyli. Większość dzieci najbardziej korzysta, gdy gra samodzielnie, ale możesz też połączyć dzieci w pary. Może to być szczególnie wskazane w przypadku młodszych graczy.

- Z którym scenariuszem z gry najmocniej się identyfikujesz i dlaczego?
- Opisz sytuację, w której aktywnie dzieliłeś/dzieliłaś się z innymi dobrem w sieci.
- W jakiej sytuacji warto kogoś zablokować (w sieci)?
- W jakiej sytuacji warto zgłosić czyjeś zachowanie (w sieci)?
- Dlaczego postać w Królestwie Życzliwości została nazwana agresorem?
Opisz cechy tej postaci i to, jak jej działania wpływają na grę.
- Czy poznanie tej gry wpłynęło na to, jak chcesz zachowywać się wobec innych?
Jeśli tak, to w jaki sposób?

[illegible]

Rozmawiaj o wątpliwościach

Nazywaj i wzmacniaj odważne zachowania w sieci

Scenariusze zajęć

1. Kiedy szukać pomocy
2. Zgłoś to również w sieci

Wprowadzenie

Rozmawiaj o wątpliwościach

Ważne jest, by dzieci rozumiały, że jeśli zobaczą w internecie treści, które je zaniepokoją, to nie są z tym same – szczególnie, gdy wygląda na to, że im lub komuś innemu może stać się krzywda. Powinny bez wahania szukać pomocy u zaufanych osób. Dobrze też, by wiedziały, że można działać i być odważnym na różne sposoby – od rozmawiania w rzeczywistości do korzystania z narzędzi do zgłaszania w sieci. Tym bardziej, że niektóre zachowania, które wydają się nam niestosownym żartem lub krzywdzącym komentarzem, są po prostu nielegalne.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zrozumieć**, jakie sytuacje wymagają skorzystania z pomocy zaufanej osoby dorosłej lub porozmawiania z nią.
- ✓ **Zastanowić się**, jak można być odważnym/odważną i dlaczego warto rozmawiać z dorosłymi.
- ✓ **Stworzyć i utrzymać** pozytywną reputację w sieci.

Słowniczek

Odważny/odważna – dzielny/dzielna. Niekoniecznie ktoś, kto się nie boi, bo najbardziej odważne osoby to te, które mimo strachu potrafią zrobić to, co należy.

Sprawczość uczniów i uczennic – konsekwencja tego, że uczennice i uczniowie korzystają ze swojego głosu. Sprawczość to zdolność do wprowadzania zmian, w tym do chronienia siebie lub innych czy wstawiania się za nimi. Uważa się ją za część postawy obywatelskiej.

Zagrożone konto – konto w sieci, które zostało przez kogoś przejęte, więc nie masz już nad nim kontroli.

Zaufanie – silne przekonanie, że ktoś lub coś jest godne zaufania, prawdziwe, szczere.

Rada, która powtarza się podczas tych lekcji, brzmi: jeśli uczniowie lub uczennice natkną się na coś, co wywołuje dyskomfort lub trudniejsze emocje, powinni to zgłaszać – mieć odwagę porozmawiać z zaufaną osobą, które może pomóc, w tym z Tobą, dyrektorem albo rodzicem lub opiekunem. Dzieci powinny słyszeć to na każdej lekcji, ale dla pewności – oto dyskusja, która skupia się na zasadzie „w razie wątpliwości porozmawiaj z kimś”. Poniżej znajduje się lista sytuacji, w których warto porozmawiać.

Ważna notatka dla prowadzących

Eksperci i ekspertki od zapobiegania przemocy rówieśniczej ciężko pracują nad uświadamianiem dzieciom różnicy między skarżeniem a proszeniem o pomoc. Pomóż dzieciom zrozumieć, że szukanie wsparcia, gdy komuś dzieje się krzywda, to nie „skarżenie”, ale właśnie szukanie pomocy.

Ważna jest otwarta, szczerza komunikacja w klasie i przypominanie dzieciom, że Ty jako ich nauczyciel/nauczycielka lub inna zaufana osoba dorosła zawsze jesteście gotowi, by im pomóc. To wspiera ich poczucie sprawczości i ułatwia zgłaszanie trudnych sytuacji.

Jeśli to pierwsza lekcja na ten temat, warto poświęcić chwilę na indywidualną pracę i poprosić uczniów, żeby wypisali osoby dorosłe, które budzą ich zaufanie, do których chcieliby się zwrócić w trudnej sytuacji. Pamiętaj jednak, że to ćwiczenie może okazać się trudne też dla Ciebie: może się zdarzyć, że uczniowie nie wymienią Cię wśród zaufanych osób dorosłych. Musisz być na to gotowy/a: najważniejsze jest, żeby uczeń był w stanie wymienić choć jedną taką osobę!

Jeśli podczas opisanej poniżej dyskusji któreś z dzieci opowie o przypadku, kiedy poprosiło o pomoc dorosłych, zapytaj, jakie emocje mu towarzyszyły i odnieś się do nich, na przykład „czułem, że robię coś słusznego, ale bałem się jednocześnie”. Wzmocnij ucznia lub uczennicę, mówiąc: słyszę, że zrobiłeś coś mimo strachu, ale wierzyłeś, że robisz dobrze!

Jeśli w czasie dyskusji któreś z dzieci wspomni o strachu przed proszeniem dorosłych o pomoc, zwróć uwagę, z czego on wynikał. Co powstrzymywało dziecko, przed rozmową z dorosłym? Mogą z tego płynąć ważne wnioski: może bało się zbagatelizowania sprawy, osądzenia, niezrozumienia. Może będzie wręcz przeciwnie: okaże się, jakie zachowania dorosłych pozwoliło dziecku zdecydować się na rozmowę: zrozumienie jego emocji, uważność na to, o czym dziecko mówi, gotowość wspólnego szukania rozwiązania.

Cele dla dzieci

- ✓ **Zrozumieć**, że szukanie pomocy dla siebie i innych to oznaka siły.
- ✓ **Porozmawiać** o sytuacjach, w których rozmowa może naprawdę pomóc.

Porozmawiajmy

Poniżej znajduje się lista sytuacji, które mogą Cię spotkać w sieci. Może nie omówimy ich wszystkich, ale proszę, żebyście podnieśli rękę, jeśli coś z tej listy przypomni Wam o sytuacjach, które przeżyliście. Porozmawiamy o nich.

Wnioski

Nie zawsze jest to oczywiste, ale proszenie o pomoc, gdy nie wie się, co zrobić, jest dowodem odwagi. A jeśli pomoże to komuś poczuć się lepiej albo powstrzymać szkodliwe zachowania, to jest to i mądre, i odważne zachowanie.

Tematy do dyskusji

1. Przeczytaj listę po cichu

Czytając, zastanów się, czy kiedyś przytrafiło Ci się coś podobnego, czy chciałeś/chciałaś poprosić wtedy o pomoc dorosłego i czy to zrobiłeś/zrobiłaś.

- Masz wrażenie, że ktoś mógł przejąć Twoje konto. (Okazja do dyskusji: Co mogę zrobić, żeby lepiej zabezpieczyć konto?)
- Była Ci potrzebna pomoc z zapamiętaniem hasła.
- Nie miałeś/miałaś pewności, czy coś jest oszustwem albo czy Cię nie oszukano. (Okazja do dyskusji: Po czym poznać oszustwo?)
- Ktoś w sieci chciał rozmawiać na tematy, z którymi nie czułeś/czułaś się komfortowo.
- Obca osoba napisała do Ciebie dziwny komentarz lub wiadomość. (Okazja do dyskusji: Jakie wiadomości są „dziwne”?)
- Chciałeś/chciałaś porozmawiać o czymś, co ktoś napisał w sieci i co było bardzo miłe albo bardzo niemiłe.
- Bałeś/bałaś się, że udostępniłeś/udostępniłaś coś, czego nie należało. Nie musisz mówić, co to było, jeśli nie chcesz, ale powiedz, co zrobiłeś/zrobiłaś w tej sytuacji.
- Widziałeś/widziałaś, jak rówieśnik krzywdzi kogoś w sieci.
- Widziałeś/widziałaś, że ktoś groził, że kogoś zbije lub skrzywdzi.
- Ktoś stworzył fałszywy profil kogoś innego.
- Martwiłeś/martwiłaś się o kogoś, bo napisał coś niepokojącego. (Okazja do dyskusji: Czasem trudno ryzykować, że zdenerwuje się kogoś bliskiego, ale czy zdrowie i bezpieczeństwo bliskich nie jest ważniejsze?)

2. Podnieś rękę, jeśli chcesz opowiedzieć, co zrobiłeś/zrobiłaś (lub nie) i dlaczego.

Jeśli ktoś już opowiada o jakimś temacie, sprawdź, czy możesz opowiedzieć o innym.

3. Przedyskutujmy te sytuacje

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Bardzo dobrą metodą budowania sprawczości uczniów w szkołach średnich jest zorganizowanie uczniowskiego panelu albo grupy roboczej. Warto w tym celu wykorzystać samorząd uczniowski (o ile jest aktywny), albo inne struktury, w które zaangażowani są uczniowie. Na przykład, jeśli w Twojej szkole już działa panel albo uczniowska grupa wsparcia/mentoringu, poproś mentorów o omówienie tych sytuacji z młodszymi dziećmi i podzielenie się doświadczeniami z prowadzenia ich.

Korzystając ze szkolnego komputera lub innego urządzenia z dostępem do internetu zademonstruj, gdzie można zgłosić nieodpowiednie treści i zachowania w aplikacjach. Klasa rozważa różne rodzaje treści, decyduje, czy je zgłosić i mówi, dlaczego tak lub dlaczego nie.

Cele dla dzieci

- ✓ **Poznać** internetowe narzędzia do zgłaszania nadużyć.
- ✓ **Rozważyć**, kiedy warto z nich korzystać.
- ✓ **Porozmawiać o tym**, dlaczego i kiedy powinno się zgłaszać nadużycia.

Porozmawiajmy

Kiedy w sieci pojawiają się złośliwości i nieodpowiednie treści, można reagować na wiele sposobów. W poprzednim ćwiczeniu rozmawialiśmy o jednym z najważniejszych – o rozmowie z kimś, komu się ufa. Innym sposobem jest zgłoszenie tych treści administratorom aplikacji lub usługi, w jakiej się znalazły. Warto nauczyć się korzystać z internetowych narzędzi do zgłaszania. (Większość aplikacji, usług czy mediów społecznościowych ma możliwość zgłaszania nieodpowiedniego zachowania, istnieje też kilka instytucji, do których można w takich sprawach napisać). Warto podjąć próbę zgłoszenia – to skuteczne narzędzie przeciwdziałania przemocy w internecie, które często doprowadza do zablokowania nieodpowiednich stron lub treści. Uczniowie i uczennice powinni nabrać nawyku robienia zrzutów ekranu szkodliwych lub podejrzanych rozmów albo aktywności przed użyciem narzędzi blokujących i raportujących (które mogą uniemożliwić dostęp do zapisu aktywności). Dzięki temu zaufane osoby dorosłe mogą zobaczyć, co się stało, i pomóc rozwiązać problem.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Karta pracy „Zgłoś to również w sieci”.

1. Dowiedz się, jak zgłosić problem

Zbierz wszystkie urządzenia z dostępem do internetu, do których macie dostęp. Jeśli jest ich kilka, podziel klasę na grupy. Wspólnie na co najmniej trzech powiązanych ze szkołą kontach znajdźcie narzędzia do zgłaszania niewłaściwych treści i zachowań. (Jeśli w sali jest tylko jedno urządzenie, niech grupy korzystają z niego kolejno).

2. Omów opisy sytuacji

Wspólnie omówcie siedem sytuacji z karty pracy.

3. Zgłosilibyście/zgłosiłybyście to?

Poproś, żeby ręce podniosły osoby, które zgłosiłyby daną treść, a potem te, które by jej nie zgłosiły.

4. Dlaczego?

Poproś jedną osobę, która zgłosiłaby zachowanie i jedną, która nie, o uzasadnienie decyzji.

Uwaga: Rzadko istnieje jedna dobra odpowiedź. Powiedz to klasie przez rozpoczęciem dyskusji.

Wnioski

Większość aplikacji i serwisów ma narzędzia służące do zgłaszania i/lub blokowania niewłaściwych treści. Korzystanie z tych narzędzi może pomagać zarówno osobom zamieszczanym, ich społeczności, jak i samym platformom. Zanim zablokujesz lub zgłosisz nieodpowiednią treść, warto zrobić zrzut ekranu, żeby mieć dowody i zapis sytuacji. Po prostu naciśnij Print Screen (ew. Alt+Print Screen) oraz wklej obraz do programu graficznego z właściwym opisem i linkiem.

Przeczytajcie poniższe opisy. Podnieś rękę, jeśli zgłosiłbyś/zgłosiłabyś zdarzenie. Przygotuj uzasadnienie swojego wyboru. Omówimy je na forum klasy.

Uwaga: Wszyscy powinni wiedzieć, że rzadko istnieje tylko jedno właściwe rozwiązanie, dlatego warto dyskutować. Nikt nie powinien wstydzić się swojego wyboru. Nawet dorośli nie zawsze wiedzą, czy coś zgłaszać.

Sytuacja 1

Ktoś wrzuca grupowe zdjęcie na publiczne konto, a Tobie bardzo nie podoba się, jak na nim wyglądasz. Zgłaszasz to zdjęcie? Jak się zachowujesz?

Sytuacja 2

Ktoś tworzy konto osoby, którą znasz, wykorzystując jej imię, nazwisko i zdjęcie. Zamienił zdjęcie w mem, dorysował wąsy i inne dziwne elementy, jednym słowem ze zdjęcia zrobił dowcip. Zgłaszasz to konto?

Sytuacja 3

Ktoś publikuje dużo niemiłych komentarzy o uczniu z Twojej szkoły. Nie pada żadne imię, ale czujesz, że wiesz, o kogo chodzi. Zgłaszasz komentarze czy nie?

Sytuacja 4

Ktoś ze szkoły zakłada konto z nazwą szkoły w nazwie i zamieszcza zdjęcia uczniów i uczennic. Wszyscy się o tym dowiadują. Część komentarzy pod zdjęciami jest wredna, część miła. Czy zgłaszasz niemiłe komentarze? A może całe konto? Może jedno i drugie?

Sytuacja 5

Pewnego wieczora widzisz, że ktoś ze szkoły napisał w sieci komentarz, że będzie bić się z inną osobą następnego dnia na stołówce. Zgłaszasz ten komentarz? Mówisz o tym następnego ranka nauczycielom albo dyrekcji? A może jedno i drugie?

Sytuacja 6

Oglądasz kreskówkę, gdy nagle pojawia się tam dziwny fragment, który na pewno nie jest odpowiedni dla dzieci i przez który czujesz się niekomfortowo. Zgłaszasz to czy nie?

Sytuacja 7

Grasz ze znajomymi w sieci, gdy nagle ktoś, kogo nikt z Was nie zna, zaczyna z Tobą rozmawiać. Nie jest niemiły ani nic takiego, ale go nie znacie. Ignorujesz czy zgłaszasz?

Uczniowie podają przykłady osób, które zrobiły coś odważnego. Po głębszym namyśle mają określić, co świadczy o ich odwadze. Skąd wiadomo, że ktoś jest odważny?

Wskazówka metodyczna dla prowadzących

Wszyscy wiemy, że media mogą wpływać na sposób myślenia. Żeby upewnić się, czy uczniowie mają tego świadomość, warto zachęcać ich do wypowiadania swoich przemyśleń na głos, do wspólnych rozważań, jak to się dzieje.

Oto kilka ważnych rzeczy, o których należy pamiętać:

- Wszyscy jesteśmy kształtowani przez to, co widzimy, słyszymy i czytamy.
- Wszystko, co widzimy, postrzegamy przez pryzmat naszych własnych doświadczeń, więc tonaturalne, że każdy może inaczej interpretować wiadomości pochodzące z tego samego źródła.
- Tyle samo dowiadujemy się z obrazów, co ze słów (czasem nawet więcej).
- Umiejętność korzystania z nowych mediów pomaga dostrzegać i przeciwdziałać szkodliwym stereotypom. Na przykład, jeśli wszyscy bohaterowie, których widzimy, są mężczyznami, możemy pomyśleć, że mężczyźni częściej zostają bohaterami – nawet jeśli nikt nigdy nie twierdził, że kobiety nie mogą nimi zostać (brak informacji to też coś, na co należy uważać).
- Wszystko, co widzimy, postrzegamy przez pryzmat naszych własnych doświadczeń, więc to naturalne, że każdy może inaczej interpretować wiadomości pochodzące z tego samego źródła.
- Tyle samo dowiadujemy się z obrazów, co ze słów (czasem nawet więcej).
- Umiejętność korzystania z nowych mediów pomaga dostrzegać i przeciwdziałać szkodliwym stereotypom. Na przykład, jeśli wszyscy bohaterowie, których widzimy, są mężczyznami, możemy pomyśleć, że mężczyźni częściej zostają bohaterami – nawet jeśli nikt nigdy nie twierdził, że kobiety nie mogą nimi zostać (brak informacji to też coś, na co należy uważać).

Cele dla dzieci

- ✓ **Zastanowić się**, co to znaczy być odważnym, a także co to znaczy być odważnym, gdy jesteśmy online.
- ✓ **Określić**, skąd pochodzą nasze wyobrażenia na temat tego, co to znaczy być odważnym.
- ✓ **Wyrobić** sobie nawyk zadawania pytania: „Czego mi nie mówią?”.

Porozmawiajmy

Kiedy myślisz o byciu odważnym, kto przychodzi Ci do głowy? Czy myślisz o filmowych superbohaterach? Może o strażakach? To świetne przykłady, ale ważne jest, aby pamiętać, że my też możemy być odważni.

Ćwiczenie

Potrzebne materiały:

- Arkusz papieru i coś do pisania dla każdego ucznia.
- Widoczne dla wszystkich miejsce na napisanie listy, np. tablica, flipchart.
- 3 duże etykiety z pogrubionym napisem, widoczne z odległości dwóch–trzech metrów, po jednej dla każdej kategorii: „Postać z mediów” (postać fikcyjna); „Ktoś, kogo znam osobiście”; „Ktoś znany” (z historii lub wiadomości).

Przed rozpoczęciem lekcji umieść etykiety po trzech stronach klasy.

1. Dzisiaj porozmawiamy o byciu odważnym

Na kartce zapiszcie nazwisko lub zawód postaci – autentycznej lub fikcyjnej, żyjącej współcześnie lub historycznej – która zrobiła coś, co uważacie za odważne. Jeszcze nie pokazujcie nikomu.

2. Czy było łatwo kogoś wybrać?

Niech wstaną osoby, które uważają, że było łatwo. Osoby, które sądzą, że było trudno, niech powiedzą, dlaczego tak myślą? Czy często mówimy o byciu odważnym? Gdzie zwykle widzimy ludzi, którzy postępują odważnie albo kiedy o nich słyszymy?

3. Wielkie odkrycie

Teraz możesz odkryć, jaką osobę lub postać wybrałeś. Stań obok etykiety pasującej do wybranej przez Ciebie osoby.

4. Porozmawiajcie.

Zwróćcie uwagę, ile z Was wybrało fikcyjną postać, a ile prawdziwą osobę, o której dowiedzieliście się tylko za pośrednictwem mediów (np. z książki lub filmu). Co na tej podstawie możemy wywnioskować, skąd pochodzą nasze wyobrażenia o byciu odważnym?

Media muszą zarabiać pieniądze, a to oznacza, że nasza uwaga jest dla nich cenna. Przedstawiają nam pełne akcji, najbardziej dramatyczne przykłady odwagi. Widzimy więc superbohaterów, ratowników medycznych i żołnierzy. To są świetne przykłady, ale nie przedstawiają całej historii, prawda? Roztropnie jest zawsze zapytać: „Co zostało pominięte?”. Jakie są inne przykłady odwagi? Gdzie jeszcze słyszałeś, co to znaczy być odważnym?

5. Ujawniając więcej

W grupach, w których jesteście teraz, porozmawiaj o powodach swoich wyborów: Co sprawiło, że Twoja osoba była odważna? Czy były różnice pomiędzy aktami odwagi prawdziwych osób i fikcyjnych postaci – jeśli tak, to jakie? Po kilku minutach dyskusji grupowej zbież klasę i na tablicy lub flipcharcie zrób notatki. Zastanówmy się:

- Czy ktoś podał przykład osoby, która uratowała innych przed fizycznym zagrożeniem? (Podnieś rękę, jeśli Twoja odpowiedź brzmi „tak”).
- Czy ktoś ma osobę, która wystąpiła w obronie zastraszanych? Powszechnie uważa się, że ocalenie kogoś przed fizycznym zranieniem, zwłaszcza jeśli samemu można zostać rannym, jest odważne.
- A co z ratowaniem kogoś przed zranieniem uczuć – albo byciem życzliwym lub wspierającym dla osób, których uczucia zostały zranione? Czy to też jest odważne? Czy możecie podać przykłady takich osób? Podnieście rękę, jeśli tak.

Niech podniosą rękę osoby, które mogą opowiedzieć o kimś, kto był odważny w inny sposób. Opcjonalnie:

Podziel pokój ponownie na trzy części:

- Osoba na mojej kartce to kobieta.
- Osoba na mojej kartce to mężczyzna.
- Osoba na mojej kartce nie identyfikuje się jako mężczyzna ani kobieta.

Kiedy myślisz o słowie „odważny”, czy wyobrażasz sobie mężczyznę czy chłopca? Kobiętę czy dziewczynę? Jak wygląda odwaga kobiet/dziewcząt? Czy różni się od odwagi mężczyzn/chłopców? Dlaczego tak myślisz?

6. Omów, czego potrzeba, by być odważnym. Stwórzcie listę tego, co jest potrzebne, by być odważnym. Przedyskutujcie:

- Czy możesz sobie wyobrazić, że robisz coś z tej listy?
- Czy możesz sobie wyobrazić sytuację, w której bycie życzliwym jest przejawem odwagi?
- A co z odwagą online – czy możesz podać przykłady bycia odważnym w internecie?

Wnioski

Odwaga polega na podejmowaniu ryzyka, aby pomagać ludziom na wszystkie możliwe sposoby. To, w jaki sposób myślimy o odwadze, jest w dużej mierze kształtowane przez media, ale one nie przedstawiają wszystkich możliwości. Warto często stawiać sobie pytanie: „Co zostało pominięte?”. Kiedy jesteśmy w sieci, sami musimy podejmować ryzyko, aby uchronić innych przed zranieniem uczuć. Możemy postępować odważnie – wybór należy do nas.

[illegible]

As Internetu ▲

OTRZYMUJE TYTUŁ ASA INTERNETU

Bez wątpienia cechuje cię:

Rozsądek: wiesz, jak dzielić się informacjami z osobami, które znasz i z nieznanymi.

Uważność: rozumiesz różnicę między prawdą a fałszem.

Siła: tworzysz mocne hasła, którymi chronisz ważne informacje.

Życzliwość: masz dobry wpływ na innych i odbierasz siłę przesładowcom.

Odwaga: wiesz, jak ważna jest szczerza rozmowa o aktywności w internecie z zaufanymi dorosłymi.

Jesteś teraz bezpiecznym, nieustraszonym odkrywcą internetowego świata.

DATA

PODPIS

Google

Asy Internetu są rozsądne, uważne, silne, życzliwe i odważne.
Aby wykazać się tymi cechami, zamierzamy trzymać się poniższych zasad:

Udostępniaj z głową

Będziemy zwracać baczność na to, co i komu udostępniamy, i zachowamy najważniejsze informacje dla siebie (np. adres domowy, miejsce, w którym obecnie jesteśmy, sprawy innych osób).

Nie daj się nabrać

Będziemy uważać na próby wyłudzeń i oszustw, a także zawsze zgłaszać podejrzaną sytuację.

Chroń swoje sekrety

Będziemy odpowiedzialnie chronić ważne informacje, tworząc silne, niepowtarzalne hasła złożone z liter, cyfr i symboli.

Życzliwość jest fajna

Będziemy wywierać pozytywny wpływ i używać naszych umiejętności, by blokować i zgłaszać negatywne zachowania. Zareagujemy, kiedy zauważymy, że ktoś jest krzywdzony w internecie.

Rozmawiaj o wątpliwościach

Będziemy reagować, gdy zobaczymy niewłaściwe zachowanie i porozmawiamy z zaufaną osobą dorosłą, kiedy coś nas zaniepokoi.

Tak właśnie postępują bezpieczni i nieustraszeni odkrywcy internetowego świata.

Podpisano,

_____

_____

_____

_____

